

**Бранислав Нушић:
СУМЊИВО ЛИЦЕ**

Комедија у два чина

ЛИЦА

ЈЕРОТИЈЕ ПАНТИЋ, срески капетан
АНЂА, његова жена
МАРИЦА, њихова кћи
ВИЋА, ЖИКА, МИЛИСАВ, срески писари
ТАСА, практикант
ЂОКА
АЛЕКСА ЖУЊИЋ, срески шпијун
 Газда **СПАСА**
 Газда **МИЛАДИН**
ЈОСА, пандур
Збива се у доба наших оцева, у једној пограничној паланци.

ЧИН ПРВИ

Соба паланачки намештена. Врата са стране и у дну.

I

Јеротије, Анђа
Јеротије шета узбуђено с рукама позади и држећи једно писамце.

АНЂА (долази из леве собе): Шта си ме звао?
ЈЕРОТИЈЕ (*подмеће јој писмо под нос*): Помириши!
АНЂА: Ала лепо мирише!
ЈЕРОТИЈЕ: На шта?
АНЂА (*досећа се*): Чекај!... Мирише на проминцле.
ЈЕРОТИЈЕ: Баш си погодила!
АНЂА: Него?
ЈЕРОТИЈЕ: Мирише на Ђоку.
АНЂА: Каквог Ђоку, бога ти?
ЈЕРОТИЈЕ: Ето, таквог!
АНЂА: Говори, човече, шта је: ништа те не

**Бранислав Нушић:
ПОДОЗРИТЕЛЬНАЯ ЛИЧНОСТЬ**

Комедия в двух действиях

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

ЕРОТИЕ ПАНТИЧ, уездный начальник
АНДЖА, его жена
МАРИЦА, их дочь
ВИЧА, ЖИКА, МИЛИСАВ, уездные писари.
ТАСА, практикант
ДЖОКА
АЛЕКСА ЖУНИЧ, уездный сыщик
СПАСА, трактирщик
МИЛАДИН, торговец
ЙОСА, стражник
Действие происходит во времена наших отцов в одном пограничном местечке.

ДЕЙСТВИЕ ПЕРВОЕ

Комната, обставленная в провинциальном стиле. Двери по обе стороны и в глубине сцены.

I

Еротие, Анджа.
Еротие взволнованно ходит по комнате, держа руки за спиной. В руках у него письмо.
АНДЖА (*выходит из комнаты слева*): Ты зачем меня звал?
ЕРОТИЕ (*сует ей в нос письмо*): Понюхай!
АНДЖА: Ах! Хорошо пахнет!
ЕРОТИЕ: Чем?
АНДЖА (*вспоминает*): Постой!.. Мятными лепешками.
ЕРОТИЕ: Нечего сказать, угадала!
АНДЖА: А чем?
ЕРОТИЕ: Дожокой пахнет.
АНДЖА: Бог с тобой, каким Дожокой?
ЕРОТИЕ: А вот таким!
АНДЖА: Да сказки, в чем дело, ничего не могу понять!

разумем.

ЈЕРОТИЈЕ: Имаш ли ти каквог Ђоку у фамилији?

АНЂА (*домишљајући се*): Немам!

ЈЕРОТИЈЕ: Е, ако ти немаш, твоја ћерка има.

АНЂА: Ама, шта говориш, бога ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Не говорим ја, Анђо, он говори, он!

АНЂА: Ама, ко?

ЈЕРОТИЈЕ: Па Ђока!

АНЂА: Опет! Говори једанпут, човече, да те разумем?

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' хоћеш да разумеш? Е, па на, прочитај ово, па ћеш разумети! (*Даје јој писмо.*)

АНЂА (*чита писмо*): „Ђока”.

ЈЕРОТИЈЕ: Њега знамо већ. Остави њега, па почни озго.

АНЂА (*чита озго*): „Марице, душо моја!”

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, је л' ти сад мирише на проминцле?

АНЂА (*наставља читање*): „Примио сам твоје слатко писмо и изгубио сам га стотину пута”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чудо није изгубио и писмоношу и управника поште и...

АНЂА (*чита даље*): „Поступићу тачно по упутствима која си ми у њему изложила”.

ЈЕРОТИЈЕ: Дивота! Твоја ћерка шаље упутства! Ако тако потера, може почети још и да шаље расписе; може чак да заведе и деловне протоколе па да почне посао под номером...

АНЂА (*чита даље*): „Једва чекам срећан час да притиснем...”

ЈЕРОТИЈЕ (*престрави се*): Шта да притисне?

АНЂА (*наставља*): „Пољубац на твоја уста”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чудо не каже: да ударим печат на твој распис.

АНЂА (*завршава читање*): „Твој до гроба верни Ђока.” (*Згранута.*)

ЈЕРОТИЈЕ: Ђока! Ето ти га с мисли и с персоном! Сад знаш ко је Ђока.

ЕРОТИЕ: У тебя в родне есть какой-нибудь Джока?

АНДЖА: (*раздумывая*). Нет!

ЕРОТИЕ: Так вот, если у тебя нет, то у твоей Дочки есть.

АНДЖА: Ну что ты говоришь, бог с тобой!

ЕРОТИЕ: Не я говорю, Анджа, а он говорит, он!

АНДЖА: Кто «он»?

ЕРОТИЕ: Да Джока!

АНДЖА: Опять Говори же, наконец, так, чтобы можно было тебя понять.

ЕРОТИЕ: Ты хочешь понять. Так на же, прочитай – и поймешь! (*Дает ей письмо.*)

АНДЖА (*читает подпись*): «Джока».

ЕРОТИЕ: С ним мы уже знакомы. Оставь его и начни сначала.

АНДЖА (*читает*): «Марица, душа моя!..»

ЕРОТИЕ. Ага, ну, как? По-твоему, все еще мятными лепешками пахнет?

АНДЖА (*продолжает читать*): «Я получил твоё драгоценное письмо и осыпал его поцелуями».

ЕРОТИЕ: Удивительно, как он не расцеловал и почтальона, и почтмейстера, и...

АНДЖА (*читает дальше*): «Я поступлю точно по инструкциям, которые ты в нём изложила».

ЕРОТИЕ: Красота! Твоя дочка рассылает инструкции! Если так пойдет дальше, она, того и гляди, начнет рассылать распоряжения; может, даже рассылную книгу заведет и начнет регистрировать номера входящих и исходящих...

АНДЖА (*читает дальше*): «Не могу дожидаться того счастливого мгновения, когда я смогу запечатлеть...»

ЕРОТИЕ (*перебивает ее*): Что запечатлеть?

АНДЖА (*продолжает*): ...«поцелуй на твоих устах».

ЕРОТИЕ: Удивительно, что он не пишет: печать на твоём распоряжении.

АНДЖА (*кончает читать*): «Твой верный до гроба Джока». (*Поражена.*)

ЕРОТИЕ: Джока! Вот он, весь как на ладони! Теперь ты знаешь, кто такой

АНЂА (*крсти се*): Ју, ју, ју, ју! Господ је не убио! Прсте ћу јој исећи, да га мајци никад више не напише писмо.

ЈЕРОТИЈЕ: Море ће да га напише носем. Носем ће да га напише, само кад хоће.

АНЂА: Откуд ти ово писмо?

ЈЕРОТИЈЕ: Донео поштар.

АНЂА: За њу?

ЈЕРОТИЈЕ: За њу, дабоме!

АНЂА: И ти га отворио?

ЈЕРОТИЈЕ: Отворио, дабоме.

АНЂА: Боље да ниси: боље, бога ми, него овако што ми преседне. И како ћу да јој кажем да си јој отворио писмо?

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад! Чудо божје! Отварао сам ја писма мало веће госпде, па нећу Ђокино.

АНЂА: Отварао си, ал' си због тога и службу изгубио.

ЈЕРОТИЈЕ: Изгубио, па шта? Поседео мало, колико да се заборави, па после опет добио службу.

АНЂА: Па јесте, ал' немој сад опет да отвараш писма.

ЈЕРОТИЈЕ: Морам! Није што хоћу, него морам. Знаш како је то, остане човеку у крви. Има људи који воле туђе пиле, има их који воле туђу жену, а ја волим туђа писма. У мојим је рукама, гледам га, а не знам шта у њему пише. Не можеш да издржиш, па то ти је. Слађе је мени прочитати туђе писмо но појести три порције сутлијаша са циметом, а ти, Анђо, знаш колико ја волим сутлијаш са циметом. Ето, дошло од јутрос пуно писама: из министарства, из округа, из општине. Кад, једно писмо мирише. Знаш, писма из министарства не миришу; не миришу ни она из округа, а она из сеоских општина... можеш мислити већ!... Узмем ово писмо, погледам, кад... „Госпођици Марици Пантићевој”. Охо, рекох, ту смо! Отворим га, по Миришем, кад... замириса Ђока. Ето ти!

Ђока!

АНДЖА (*крестмтсе*): Иу-иу-иу-иу! Да разрази ее господь! Пальцы отрублю ей. Тогда уж она ему, будь он неладен, никогда больше не напишет письма.

ЕРОТИЕ: Ерунда. Тогда она напишет его носом. Носом напишет, если только захочет.

АНДЖА: Откуда у тебя это письмо?

ЕРОТИЕ: Почтальон принес.

АНДЖА: Для нее?

ЕРОТИЕ: Конечно, для нее!

АНДЖА: И ты его распечатал?

ЕРОТИЕ: Распечатал, а как же!

АНДЖА: Лучше бы ты этого не делал, ей-богу, лучше. Тогда мне не пришлось бы переживать все это. Да и как сказать, что ты распечатал письмо, адресованное ей?

ЕРОТИЕ: Вот тебе и на! Нашла о чем печалиться! Распечатывал я письма господ и поважнее, а тут Ђокино не могу распечатать.

АНДЖА: Распечатывать-то распечатывал, да за это ведь и службы лишился.

ЕРОТИЕ: Лишился, ну и что ж? Посидел немного, пока обо всем не забыли, и снова получил должность.

АНДЖА: Что верно, то верно, но ты хоть теперь не распечатывай.

ЕРОТИЕ: Должен! Не то чтоб мне хотелось, а должен. Ты ведь знаешь, как это вьедается в кровь. Есть люди, которые любят чужих цыплят, есть такие, что любят чужих жен, а я люблю чужие письма. Оно в моих руках: смотреть на него и не знать, что в нем написано? Нет, этого нельзя выдержать, вот и все! Для меня прочитав чужое письмо приятнее, чем съесть три порции рисовой каши с корицей. А ведь ты знаешь, Анджа, как я люблю рисовую кашу с корицей. Так вот, сегодня утром было много писем: из министерства, из округа, из общин. Глядь, одно письмо надушено. Знаю, письмо из министерства духами не пахнут, не пахнут и те, что приходят из округа, ну, а письма из сельских общин... можешь себе представить!.. Беру я письмо, смотрю... Глядь... «Барышне Марице Пантичевой». «Эге, – сказал я, – на ловца и зверь бежит!»

АНЂА: Ја не знам, бога ми, шта ради ова држава! Зар није боље да девојке уче читати и писати тек кад се удаду.

ЈЕРОТИЈЕ: Па и онда не знам шта ће им. Да читају ваљда из „Кувара” како се праве пуслице и мушкацоне. Ту је муж, па ако му се једу пуслице, а он нека прочита жени како се праве.

АНЂА: Право кажеш!

ЈЕРОТРИЈЕ: А ниси ни погледала одакле је писмо?

АНЂА (загледа): „Прокупље”.

ЈЕРОТИЈЕ: Кажем ја теби, Анђо, не шаљи дете у госте тетке, али ти: нека, нека се дете проведе мало. Е, ето ти сад, она се провела, а сад можеш ти да се проводиш.

АНЂА (размишља): А опет, шта знаш, Јеротије, можда је ово каква добра прилика?

ЈЕРОТИЈЕ: Хм, добра прилика; Ђока, добра прилика! Иди, бога ти! Добра је прилика господин Вића, а не Ђока! И ти, да си мајка као што треба, ти би требала да је научиш. Ето, човек је хоће, није да неће. Баш пре неки дан опет ми је рекао: „Кад би се ми ородили, господине капетане, где би нам био крај!”

АНЂА: Говорила сам јој, није да јој нисам говорила, али кад га дете не воли.

ЈЕРОТИЈЕ: А по чему га опет мора волети? Ниси ни ти мене волела кад си се удала, па шта ти фали? Него реци, ниси ни ти много наваљивала на њу?

АНЂА: Па и нисам. Отежем ствар због оне његове кривице. Рекох, нек се то сврши па онда нека проси.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, каква кривица, по богу брате! Где си ти још видела код нас да је чиновника глава заболела због кривице? А после, паметан је то човек, зна тај шта ради.

Распечатал его, понюхал, и, запахло... Джокой. Вот какие дела!

АНДЖА: Ей-богу, не знаю, о чем только наше государство думает. Разве не лучше было бы, если б девушек учили читать и писать только после замужества.

ЕРОТИЕ: Да и тогда, не знаю, к чему им грамота. Разве только, чтобы вычитать из поваренной книги, как готовить пампушки да коржики с вареньем. Так на то есть муж, и если ему хочется коржиков, пусть прочитает жене, как их нужно готовить.

АНДЖА: Ты прав!

ЕРОТИЕ: А ты не посмотрела, откуда письмо?

АНДЖА (заглядывает): «Прокупле».

ЕРОТИЕ: Говорил я тебе, Анджа: «Не посылай дитя в гости к тетке». А ты: «Пускай, пускай дитя немного развлечется». Так вот тебе. Она-то развлеклась, а сейчас пришел твой черед развлекаться.

АНДЖА (задумчиво): А с другой стороны, кто знает, Еротие, может быть, это хорошая партия?

ЕРОТИЕ: Гм, хорошая партия! Джока – хорошая партия! Оставь ты, ради бога! Хорошая партия – это господин Вича, а не Джока! И будь ты настоящей матерью, ты дала бы ей наставление. Вот ведь хочет же человек на ней жениться, хочет. Всего несколько дней назад опять мне сказал: «Если бы мы породнились, господин начальник, каких бы только мы дел ни наделали!»

АНДЖА: Говорила я ей, разве не говорила, но что подделаешь, если дитя его не любит.

ЕРОТИЕ: Ас чего бы ей его любить? Ведь и ты меня не любила, когда выходила замуж, а чего тебе сейчас не хватает? Нет, уж скажи лучше, что ты. мало на нее наседала.

АНДЖА: И то верно. По правде говоря, я затыгиваю дело из-за его проступка. Думается, лучше бы сперва все кончилось, а уж тогда пусть и сватается.

ЕРОТИЕ: Что ты, бог с тобой, да какой же это проступок? Где ты видела, чтобы чиновник беспокоился из-за какого-то проступка? Кроме того, он человек умный, знает,

Покрао се он сва та акта, и сад: нема акта, нема ни кривице. Не може му министар ништа, мањ да га истера из службе. Али и да га истера, мислиш мари он? Скрцкао је тај парицу, па му се може и без службе. Седеће годину-две и даваће паре на зајам сељацима. Ако баш хоће наново службу, сачекаће док падне влада, па ће га после друга са класом у службу.

АНЂА: Ама, зар истина тај човек има толико пара?

ЈЕРОТИЈЕ: Има, него! И има доста, боме. Писар друге класе и нема више него четрнаест месеци како је у овоме срезу, а дошао је го кô пиштољ. Ал' уме, брате! Ето, онај други, господин Жика, целог ће живота остати сиромах. Њему доста кад му понудиш литар-два вина. Ал' овај јок! Неће да се прља за ситницу; не воли чак ни да прими на рад продаје, процене, лицитације и таквествари; вели: „Нека то господин Жика”. Он само на крупно хвата. Његова је струка политика и на њој, боме, добро зарађује. Највише зарађује на династији. За њега је династија крава музара. А музе, брате, вешто! Тек видиш, притвори каквог газду, вели: „Лајао против династије!” и натовари му оволика акта... седам, осам, дванаест сведока... пет година робије. А једног дана тек, нестало аката, или: искази сведока сасвим друкче гласе него кад си их први пут читао, и онај... тек видиш — у слободи. Ето, тако, иде му тај посао од руке. Е то је, видиш, домаћин човек, таквог зета дај, а не Боку.

АНЂА: Шта ћу, шта могу, кад га она не трпи, каже: личи јој на петла.

ЈЕРОТИЈЕ: Роткве њој стругане! А шта би она хтела! И ја сам лично на петла кад сам

што чини. Выкрал он все бумаги: и сейчас нет ни бумаг, ни проступка. Не может ему министр ничего сделать, разве только со службы выгонит. Ну, а если и выгонит, думаешь, это его опечалит? Он сколотил деньжат, обойдется и без службы. Посидит годик-другой и будет давать в рост деньги. А если захочет, снова поступит на службу; пождет, пока сменится правительство, а новое примет его на службу, да еще с повышением в чине.

АНДЖА: Неужто и вправду у этого человека столько денег?

ЕРОТИЕ: А то как же! Денег у него, слава богу, хватает. Писарь второго класса, хоть еще четырнадцать месяцев не прошло с тех пор, как он в нашем уезде А явился-то гол как сокол. И ведь умеет же, бестия! Вон тот, другой, господин Жика, всю жизнь бедняком проживет. Предложат литр, другой вина — ему и довольно. А этот, шалишь. Он из-за мелочи не станет пачкаться; он даже не любил братья за такие дела, как продажа с молотка, оценка имущества, аукционы и тому подобное: «Пусть, — говорит, — этим занимается господин Жика». Он хватает только по-крупному. Его специальность — политика. И на ней он, ей-богу, хорошо зарабатывает. Больше же всего он зарабатывает на династии. Для него династия — дойная корова. А уж доит он, милая моя, искусно! Не успеешь оглянуться, а он уж посадил в кутузку какого-нибудь толстосума:

«Оскорбил, — говорит, — династию!» И тут уж готово столько бумаг... семь, восемь, двенадцать свидетелей... пять лет каторги. А в один прекрасный день, смотришь: либо все бумаги пропали, либо показания свидетелей звучат совсем по-другому, чем в тот раз, когда ты их впервые читал: и глядь... тот уже на свободе. Вот так у него дела и идут. Это, как видишь, человек хозяйственный. Такого зятя мне и подавай, а не Джоку.

АНДЖА: Что же я могу сделать, если она его не выносит? Он, говорит, похож на петуха.

ЕРОТИЕ: Чтоб ее разорвало! Чего она еще хочет? Я сам тоже походил на петуха, когда

тебе узео, па шта ти фали?

II

Господин ВИЋА, пређашњи

ВИЋА (*долази из канцеларије са телеграмом у руци*): Добар дан, желим!

ЈЕРОТИЈЕ: А ти си, господин-Вићо. Баш сад нешто о теби говоримо.

ВИЋА: Телеграм, знате, па рекох...

ЈЕРОТИЈЕ: Из округа?...

ВИЋА: Није, из министарства.

ЈЕРОТИЈЕ (*са већом (нажњом)*): Из министарства? Шта је?

ВИЋА: Шифра.

ЈЕРОТИЈЕ: Шифра? Поверљиво?

ВИЋА: Врло поверљиво.

ЈЕРОТИЈЕ: Анђо, склони се ти! Знаш, поверљиве ствари нису за жене.

АНЂА: Знам, де, разумем ја то! (*Полази.*)

ЈЕРОТИЈЕ: А је л' понесе оно писмо? (*Спази га у њеној руци.*) Па овај, натрљај јој нос и кажи да ја то не трпим. Нека не чека да ја...

Анђа оде.

III

Јеротије, Вића

ЈЕРОТИЈЕ: Шифра, а? Је л' нешто важно?

ВИЋА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Јеси разрешио?

ВИЋА: Јесам.

ЈЕРОТИЈЕ: Па шта је?

ВИЋА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, како не знаш?

ВИЋА: Ето, па читајте сами! (*Даје му телеграм.*)

ЈЕРОТИЈЕ (*чита и изненађује се. Загледа депешу са свих страна, погледа Вићу, па опет покушава да чита*): Па добро, шта је ово?

ВИЋА: Не знам.

ЈЕРОТИЈЕ (*чита гласно*): „Плава риба”

на тебе женился, а чега тебе сейчас не хватает?

II

Вича, те же.

ВИЧА (*входит из канцелярии с телеграммой в руке*): Добрый день!

ЕРОТИЕ: А, это ты, господин Вича. Только что о тебе говорили.

ВИЧА: Телеграмма, знаете ли, так я и решил...

ЕРОТИЕ: Из округа?...

ВИЧА: Нет, из министерства.

ЕРОТИЕ (*внимательнее*): Из министерства? О чем?

ВИЧА: Шифром.

ЕРОТИЕ: Шифром? Секретно?

ВИЧА: Чрезвычайно секретно.

ЕРОТИЕ: Анджа, выйди-ка! Секретные дела, знаешь ли, не для женщин.

АНДЖА: Знаю, знаю, уж это-то я понимаю! (*Собирается уходить.*)

ЕРОТИЕ: А письмо с собой берешь?

(*Замечает в ее руке письмо.*) Так вот, намыль ей шею и скажи, что я таких вещей не терплю. Пусть не дожидается, пока я... *Анджа уходит.*

III

Еротие, Вича.

ЕРОТИЕ: Так, говоришь, зашифрована? Что-нибудь важное?

ВИЧА: Не знаю!

ЕРОТИЕ: А ты расшифровал ее?

ВИЧА: Так точно.

ЕРОТИЕ: Ну и что?

ВИЧА: Не знаю!

ЕРОТИЕ: То есть, как так не знаешь?

ВИЧА: Вот почитайте-ка сами! (*Подает ему телеграмму.*)

ЕРОТИЕ (*читает и удивляется. Осматривает депешу со всех сторон, смотрит на Вичу, потом снова пытается читать*): Ну, хорошо, а что это такое?

ВИЧА: Не знаю.

ЕРОТИЕ (*читает вслух*): «Голубая рыба» –

–јест „плава риба”. Будибокснама! (*Чита опет.*) „Плава риба, кљукана династија”. (*Тргне се.*) Ама, господине Вићо, шта је ово? (*Чита даље.*) „Локомотива, округ, трт, трт, трт”... (*Погледа у Вићу на наставља.*) „зора, кундак, владика, фењер, свастикин бут, бубањ, печат, пензија, поп!” (*Престаје.*) Будибогснама, шта је ово?

ВИЋА: Не знам, не разумем. Знојио сам се по сата док сам разрешио.

ЈЕРОТИЈЕ (*Шета замисљено*). Што не разумеш ти, добро; али, ето, ни ја не разумем. Ниједну реч не разумем. 'Ајд' ово „династија” и ово „трт, трт, трт”, кад се веже, рецимо, могло би се још некако и разумети. То би могло значити, на пример: „Улите у народ страхопоштовање према династији!” Ал' ово друго, овај поп, па ова плава риба и овај свастикин бут, то баш не може ништа значити. (*Чита опет у себи.*) Не знам! (*Мисли се.*) А да ипак не значи нешто, само врло завијено речено, а? И то можда врло важно?

ВИЋА: И ја бих рекао.

ЈЕРОТИЈЕ: То би морало бити штогод врло важно, јер ако би било да тебе, господине Вићо, отпуштају из службе због онога што си удесио да се у акта подметне лажан тестамент, то не би морало шифром.

ВИЋА: Дабоме! Не би морало шифром чак и кад би вас пензионисали, због оног што сте удесили да се човек задужи код Управе фондова на туђе имање.

ЈЕРОТИЈЕ (*ујезде се*): Јест, не би ни то морало шифром! Мора да је важније што. Да није мобилизација, или... ко зна шта све може бити? Ама, јеси ли ти то, господине Вићо, добро разрешио?

так и написано «голубая рыба». С нами крестная сила! (*Читает дальше.*) «Голубая рыба, откормленная династия».

(*Вздрагивает.*) Что же это, господин Вича, а? (*Читает дальше.*) «Паровоз, округ, пук, пук, пук...» (*Бросает взгляд на Вичу и продолжает.*) «...заря, приклад, владыка, фонарь, бедро свояченицы, бубен, печать, пенсия, поп!» (*Останавливается.*) С нами крестная сила! Что же это такое?

ВИЧА: Не знаю, не понимаю. Я полчаса потел, пока ее расшифровал.

ЕРОТИЕ (*задумчиво прохаживается*): Что ты не понимаешь, это ладно! Но ведь и я не понимаю! Ни одного слова не пойму. Ну вот, например, «династия» и вот это «пук, пук, пук»... Если их, скажем, связать вместе, еще куда ни шло, можно было бы как-нибудь понять. Это могло бы, например, означать: «Внушайте народу страх и трепет перед династией!» Ну а остальное: «поп», «голубая рыба» и «бедро свояченицы» – это-то ничего не может означать. (*Снова читает про себя*). Не знаю! (*Задумывается.*) А вдруг это все-таки что-то означает только уж очень заковыристо написано, а? И, может быть, что-то очень важное?

ВИЧА: И я так думаю.

ЕРОТИЕ: Это, должно быть, что-то очень важное; ведь если бы шла речь о том, что тебя, господин Вича, увольняют со службы за то, что ты устроил так, что в бумагах оказалось фальшивое завещание, тогда не было бы нужды писать шифром.

ВИЧА: Разумеется! Не нужно было бы писать шифром и в том случае, если бы вас увольняли на пенсию за то, что вы позволили человеку получить ссуду в Управе фондов¹ под залог чужого имения.

ЕРОТИЕ (*оскорбившись*): Конечно, не нужно было бы зашифровывать. Должно быть, это что-то более важное. Неужто мобилизация, или... да кто его знает, что все это может значить? Послушай, господин Вича, а

¹ Управа фондов – первый государственный банк в Сербии, дававший ссуды под небольшие проценты. (*Прим. перев.*)

ВИЋА: Реч по реч. Видо сам одмах да је нешто врло важно, па сам пажљиво радио.

ЈЕРОТИЈЕ (*мисли*): „Плава риба”! Добро, нека му буде „плава риба”, али „кљукана династија”? Кад се зрело размисли, има ту и увреде, господине Вићо! То не може друкчије бити, него ти си нешто погрешно?

ВИЋА: Ево, да донесем шифре, па сами да видите.

ЈЕРОТИЈЕ: Разрешно си доњом, општом шифром?

ВИЋА: Јесте!

ЈЕРОТИЈЕ: А ниси пробао горњом, специјалном?

ВИЋА: Гле! Нисам, бога ми!

ЈЕРОТИЈЕ: Па то ће бити, то ће бити, господине Вићо! 'Ајде брже, ако бога знаш, изгорех од нестрпљења! 'Ајдемо у канцеларију! (*Оду десно.*)

IV

Анђа, Марица

Напољу, лево, чује се тресак неког суда који се разбио о земљу. Одмах затим појављује се узбуђена Марица.

АНЂА (*долази за њом*): Што да разбијеш шерпењу?

МАРИЦА: Па шта бих друго могла разбити кад ми је шерпења била у руци?

АНЂА: Па добро, ал' зашто да је разбијеш?

МАРИЦА: Ја сам ти казала једанпут за свагда: нећу ни речи више да ми говориш о томе господину Вићи, а ти нећеш да ме се оканеш. Сад сам се решила: чим ми проговорим макар једну реч о њему, да разбијем што ми прво дође до руке. Друкче не могу с тобом да изађем на крај.

АНЂА: Па не говорим ја за твоје зло.

хорошо ли ты расшифровал?

ВИЧА: Слово за словом. Я сразу увидел, что это что-то очень важное, и работал весьма прилежно.

ЕРОТИЕ (*размышляет*): «Голубая рыба»! Ну ладно, пусть будет «голубая рыба», но «откормленная династия»? Если хорошо поразмыслить, то в этом есть что-то оскорбительное, не правда ли, господин Вича? Нет, не иначе, ты что-то напутал.

ВИЧА: Ну, хорошо, принесу вам шифры, тогда сами увидите.

ЕРОТИЕ: Ты что, расшифровал нижним, общим шифром?

ВИЧА: Так точно.

ЕРОТИЕ: А не пробовал верхним, специальным?

ВИЧА: Вот те на! Ей-богу, не пробовал!

ЕРОТИЕ: В том-то и дело, в том-то и дело, господин Вича! Давай быстрее, бога ради, я весь горю от нетерпения! Пошли в канцелярию! (*Уходят направо.*)

IV

Анджа, Марица.

За сценой слева раздается звон какой-то разбитой посуды. Сразу же вслед за этим появляется взволнованная Марица.

АНДЖА (*входит вслед за ней*): Зачем ты разбила миску?

МАРИЦА: А что я еще могла разбить, если у меня в руках была миска?

АНДЖА: Ну хорошо, а зачем тебе понадобилось ее бить?

МАРИЦА: Я тебе сказала раз и навсегда: я не желаю от тебя ни слова слышать об этом господине Виче. А ты не желаешь от меня отстать. Вот я и решила: как только ты скажешь мне о нем хоть слово, разобью все, что попадает под руку. Иначе тебя не проймешь.

АНДЖА: Но ведь я для твоей же пользы говорю.

² Милан Обренович – с 1872 года князь, с 1882 по 1889 год король Сербии, сторонник австро-венгерской ориентации. (*Прим. перев.*)

МАРИЦА: За шта год да ми говориш, нећу да чујем, разумеш ли ме? Чим ми га помениш, разбићу што год дочепам.

АНЂА (*крсти се*): Будибокснама, а да кажеш бар да је рђав човек. Ето баш малопре разговарамо ја и отац; вели има пара, а и воли те човек, казао је оцу да те воли.

Марица дочера чашу с цвећем која сшоји на столу и тресне је о земљу.

АНЂА: Е, јеси бесна, кћери!

МАРИЦА: Казала сам ти, није да ти нисам казала, па шта ме изазиваш!

АНЂА: Шта ти је данас?

МАРИЦА: Шта ми је? Још ме питаш?...

Отворили ми писмо; читали га можда целом свету, па сад ме пита шта ми је данас!

АНЂА: Па лепо, 'ајд' да разговарамо људски и паметно о томе.

МАРИЦА (*дочепала флашу с водом. Одлучно*): О чему? О коме?

АНЂА: О... Ђоки!

МАРИЦА (*оставила флашу*): Ша да говоримо?

АНЂА: Па тако, да ми кажеш ко је то, шта је, какав је...?

МАРИЦА: Какав је да је, ја га волим, па то ти је!

АНЂА: Па знам, кћери, ал' не иде то тако!

МАРИЦА: Иде, бога ми! До **деветнаесте** године нисам ни мислила на удају, оставила сам то вама; од **деветнаесте** до **двадесет прве** мислила сам и казала сам вам: нађите ми. Кад сам навршила двадесет прву, а ви никог нисте нашли, казала сам вам: ја ћу наћи. Па ето, нашла сам!

АНЂА: Ама, како то „нашла сам”... И... није то ваљда... како да кажем...

МАРИЦА: Јесте, јесте, свршено је, ако си то хтела да питаш! Ако не верујеш, ево да ти прочитам шта сам му писала. (*Извади из кецеље парче хартије.*) На, ово је тај одговор од њега што сте га ви отворили и прочитали. Ево, слушај! Ово напред те се не тиче, него ово. (*Чита.*) „Ја сам ти већ усмено го-

МАРИЦА: Для чего бы ты ни говорила, я не хочу слушать, понимаешь? Как только ты его упомянешь, разобью, что только под руку подвернется.

АНДЖА (*крестится*): С нами крестная сила. Но ведь не можешь же ты сказать, что он дурной человек. Вот совсем недавно мы с отцом разговаривали; у него, говорит, есть деньги, да и любит он тебя. Отцу сказал, что любит.

Марица хватает со стола стакан с цветами и бросает об пол.

АНДЖА: С ума ты сошла, дочка?

МАРИЦА: Сказала я тебе или нет? Так чего же ты меня на это вызываешь?

АНДЖА: Что с тобой сегодня?

МАРИЦА: Что со мной? И ты еще спрашиваешь?... Распечатали мое письмо, читали его чуть ли не всему свету, а теперь еще спрашивают, что со мной сегодня!

АНДЖА: Ну ладно, давай по-человечески и толком поговорим об этом.

МАРИЦА (*хватает графин с водой. Решительно*): О чем? О ком?

АНДЖА: О... Джоке.

МАРИЦА (*ставит графин*). О чем тут говорить?

АНДЖА: Ну, скажи хотя бы: кто он, каков...

МАРИЦА: Каков есть, таков и есть. Я его люблю, вот и все.

АНДЖА: Знаю, дочка, но ведь нельзя так!

МАРИЦА: Оставь меня, ради бога! До **восемнадцати** лет я и не думала о замужестве, предоставила вам; от **восемнадцати** до **двадцати** я и думала и говорила вам: найдите. Когда же мне стукнуло двадцать один, а вы никого не нашли, я вам сказала: сама найду. И вот нашла!

АНДЖА: Ох! Как же это «нашла»... Ведь не значит же это... Ну как тебе сказать...

МАРИЦА: Да, да, значит, если ты об этом хотела спросить! Если мне не веришь, давай прочитаю тебе, что я написала ему.

(*Достает из фартука листок бумаги.*) На это письмо пришел тот ответ, который вы распечатали и прочитали. Так слушај! Начало тебя не касается, а вот это... (*Читает.*)

ворила да је мој отац” (*Говори.*) И то те се не тиче! (*Чита.*) „А тај господин Вића, због кога”... (*Говори.*) И то те се не тиче! (*Чита.*) „Ни остали у срезу”... (*Говори.*) И то те се не тиче!

АНЂА: Па шта ме се онда тиче?

МАРИЦА: Ево ово! (*Чита.*) „Зато, ако ме одиста волиш, ти одмах крени на пут. Дођи овамо и кад стигнеш, одседни у хотел-Европи, али немој излазити нигде у варош. Мало је место па би одмах пао у очи. Седи у соби и јави ми цедуљицом да си стигао. Ја ћу тад изаћи пред оца и пред мајку отворено. Ако пристану, зваћу те да одмах свршимо ствар; ако не пристану, ја ћу доћи теби у хотел и пући ће брука каква се није десила откако је света и века. Тада већ ни отац ни мајка неће имати где...” (*Престане читати.*) Ово даље те се не тиче! Ето, сад знаш! Јеси разумела? На то ми он одговара: „Поступићу тачно по упутствима која си ми у писму изложила”. Јеси разумела сад? Ето ти, па се према томе сад управљајте и ти и отац.

АНЂА (*крсти се*): Ју, ју, ју, кћери, црна кћери, шта сам доживела? Обећаваш човеку да му идеш у кафану. Господе боже, каква је ово данашња младеж!

МАРИЦА: Онаква каква је увек била младеж...

АНЂА: Ју, помери се, дете... никад то није било, никад! Изметнуо се свет, преврнуло се све тумбе и променило се...

МАРИЦА: променило се само место и ништа више.

АНЂА: Какво место?

МАРИЦА: Па тако. Сад девојке заказују станке у кафани, а у твоје време су на тавану.

АНЂА: То није истина. А и да је истина, опет је то друго.

МАРИЦА: Не знам по чему?

«Ј тебе уже лично говорила, што мој отац...» (*Прерываает чтение.*) И это тебя не касается! (*Читает.*) «А тот господин Вича, из-за которого...» (*Прерываает чтение.*) И это тебя не касается! (*Читает.*) «Да и все прочие в уезде...» (*Прерываает чтение.*) И это тебя не касается!

АНДЖА: Так што же тогда меня касается?

МАРИЦА: А вот что! (*Читает.*) «Поэтому, если ты меня действительно любишь, сразу же собирайся в путь. Приезжай сюда и, как приедешь, остановись в гостинице „Европа“, но смотри, никуда в город не выходи. Местечко наше маленькое, и ты сразу бросишься всем в глаза. Сиди в номере и сообщи мне записочкой, что ты прибыл. Тогда я во всем откроюсь отцу и матери. Если согласятся, я позову тебя, чтобы сразу же обделать дело, если же не согласятся, я приду к тебе в гостиницу, и тогда подымется шум, какого с сотворения мира не бывало. Тогда уж отцу с матерью не останется ничего иного, как...» (*Прерываает чтение.*) Остальное тебя не касается! Вот теперь ты знаешь! Поняла? На это он мне и отвечает: «Я поступлю точно по инструкциям, которые ты мне изложила в письме». Поняла теперь? Так что вот, извольте теперь с этим считаться – и ты и отец.

АНДЖА (*крестится*): Ию-ию-ию, дочка, горе ты мое! До чего я дожила. Обещаешь мужчине прийти к нему в трактир. Господи боже, что за молодежь нынче!

МАРИЦА: Молодежь такая же, как и всегда была...

АНДЖА: Что ты? Опомнись, дитятко... никогда такого не было, никогда! Испортились люди, все пошло вверх тормашками, все изменилось...

МАРИЦА: Изменилось только место – и ничего больше.

АНДЖА: Какое место?

МАРИЦА: А такое. Сейчас девушки назначают свидание в трактире, а в твоё время – на чердаке.

АНДЖА: Неправда. А если и правда, то опять-таки это дело другое.

МАРИЦА: Не знаю, почему же другое?

АНБА: Па по томе што је срамота да девојка изађе из куће, а таван је у кући.

МАРИЦА: Е, то ти вреди!

АНБА: Ал' ово, у кафани; ја да доживим да моја кћерка иде у кафану са младићем!

МАРИЦА: А ти немој да доживиш! Не морам ја ићи, може он овамо доћи ако пристајете.

АНБА: Ама како ако пристајемо? Нити знамо ко је, ни шта је, ни...

МАРИЦА: Па питај ме ако ти треба, па ћу ти казати.

АНБА (*крсти се*): Госпoде бoже! Па добро, ево да те питам. 'Ајд' кажи ми: који ти је тај Ђока?

МАРИЦА: Апотекарски помоћник.

АНБА: Апотекарски помоћник? Зато његово писмо мирише на проминцле!

МАРИЦА: Баш си погодила!

АНБА: Свеједно, на шта било, тек мирише. Па добро, кћери, јеси ли размислила озбиљно: шта је један апотекарски помоћник, од чега ћете да живите?

МАРИЦА: То немој ти да бринеш.

АНБА: Да ко ће? Не можете се хранити проминцлама, нити се облачити у фачле.

МАРИЦА: То је наша брига, а ваша је да размислите што пре, да не буде после доцкан кад већ пукне брука. Чула си шта у писму пише и тако ће и бити. Он ако не стигне данас, стићи ће сутра зацело и онда...

Упамти и слободно кажи оцу, брука му не гине!

АНБА: Где бих му то казала, побoгу, дете! Не бих ја то њему смела...

МАРИЦА: Ако нећеш ти, ја ћу му казати.

АНБА: Немој, боље немој. Наљутићеш га, па још горе. Пусти мене, ја ћу полако, издалека, лепим. Немој, молим те, ти!

МАРИЦА: Како год хоћеш, мени је свеједно!

АНДЖА: Да потому, что позор, когда девушка выйдет из дома, а чердак-то в доме.

МАРИЦА: Это только по-твоему!

АНДЖА: А ведь это в трактире! Дожила я до того, что моя дочка собирается с кавалером в трактир идти.

МАРИЦА: А ты не доводи до этого! Не обязательно я должна идти, может он сюда прийти, если вы дадите согласие.

АНДЖА: Господи, то есть как это, если согласны? Не знаем ни кто он, ни что он, ни...

МАРИЦА: Так спрашивай меня, если тебе нужно, и я скажу.

АНДЖА (*крестится*): Господи бoже! Ну ладно, вот я тебя спрашиваю. Скажи: кто же такой твой Дjoка?

МАРИЦА: Помощник аптекаря.

АНДЖА: Помощник аптекаря? Потому-то его письмо пахнет мятными лепешками!

МАРИЦА: Угадала, нечего сказать!

АНДЖА: Неважно чем, а только пахнет. Ну ладно, дочка. А подумала ты серьезно: что такое помощник аптекаря? На что вы будете жить?

МАРИЦА: Не твоя забота.

АНДЖА: А чья же? Не можете же вы питаться мятными лепешками и шить одежду из бинтов и марли.

МАРИЦА: Это наша забота. А ваша – думать как можно скорее, не то будет слишком поздно, если весь этот шум поднимется. Ты слышала, что он в письме пишет, – так и будет. Если не сегодня, то завтра он обязательно придет, и тогда...

Запомни это и смело можешь сказать отцу, что шума ему не избежать!

АНДЖА: Побойса бога, дитятко! Как же я ему скажу? Да я и не смею...

МАРИЦА: Ты не хочешь, так я скажу.

АНДЖА: Не надо, лучше не надо. Разозлишь его, еще хуже будет. Предоставь это мне. Я начну полегоньку, издалека, по-хорошему. А ты не делай этого, не надо, прошу тебя!

МАРИЦА: Как хочешь, мне все равно!

V

Јеротије, пређашњи

АНЂА (*чим се појави Јеротије на десним вратима*): Хтела бих, Јеротије...

ЈЕРОТИЈЕ (*значајно прст на уста*): Пст!

МАРИЦА (*одлучно*): Слушајте, оче!

ЈЕРОТИЈЕ (*као горе*): Пст! Ствар је врло важна! Изађите из ове собе.

АНЂА: Морам да разговарам с тобом насамо, јер немамо времена.

ЈЕРОТИЈЕ: Има и држава да разговара са мном насамо, а држава преча.

МАРИЦА: Мени је свеједно, само да се после не кајете! (*Оде у леву собу.*)

АНЂА: Ствар је озбиљна...

ЈЕРОТИЈЕ: И ово је ствар озбиљна, још како озбиљна. Зваћу те, иди сад, зваћу те! (*Одгура је у леву собу.*)

АНЂА (*одлазећи*): Бога Ми, Јеротије, грешеш... (*Оде.*)

VI

Јеротије, Вића

ЈЕРОТИЈЕ (*на вратима, из којих је дошао*): 'Оди' господине Вићо.

ВИЋА: Јесте ли сами?

ЈЕРОТИЈЕ: Сам. Не можеш у целој кући да нађеш места где можеш поверљиво да разговараш. Она наша канцеларија права јурија; тек зинеш, а неко упадне! Овде опет, можемо! (*Седа.*) Дедер, сад, молим те, господине Вићо, прочитај ми још једанпут ту депешу, али полако, реч по реч. (Метне шкољку од шаке на уво.)

ВИЋА (*обзирући се да ко не слуша*): „Строго поверљиво. Према сазнању и трагу до сада уоченоме”...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха!...

ВИЋА (*наставља*): „... у томе се срезу сада налази извесно сумњиво лице”...

V

Еротие, те же.

АНДЖА (*как только Еротие появился в дверях справа*): Я хотела, Еротие...

ЕРОТИЕ (*многозначительно, приставив палец к губам*): Пет!

МАРИЦА (*решительно*): Послушай, отец!

ЕРОТИЕ (*так же*): Пет! Чрезвычайно важное дело! Выйдите из этой комнаты.

АНДЖА: Мне нужно поговорить с тобой наедине немедленно.

ЕРОТИЕ. И государству нужно поговорит со мной наедине, а государству следует отдавать предпочтение.

МАРИЦА: Мне все равно, только потом не раскаивайтесь. (*Уходит в комнату слева.*)

АНДЖА: Дело-то важное...

ЕРОТИЕ: И это дело важное, да еще какое важное! Позову тебя, иди, иди, позову! (*Выталкивает ее в комнату слева.*)

АНДЖА (*уходя*): Ошибаешься, Еротие, ей-богу... (*Уходит.*)

VI

Еротие, Вича.

ЕРОТИЕ (*в дверь, из которой вышел*): Поди сюда, господин Вича!

ВИЧА: Вы один?

ЕРОТИЕ: Один. Во всем доме не найдешь места, где можно было бы поговорить о секретном деле. Наша канцелярия – настоящий базар: только откроешь рот, кто-нибудь да ворвется! Ну, а здесь можно! (*Садится*). А теперь, господин Вича, прочитай-ка мне, милый друг, пожалуйста, еще раз эту депешу, только медленно, слово за словом. (*Складывает ладонь лодочкой и приставляет к уху.*)

ВИЧА: (*оглядываясь, не подслушивает ли кто*): «Чрезвычайно секретно. Согласно имеющимся сведениям и обнаруженным до сего времени следам...»

ЕРОТИЕ: Ага, ага!

ВИЧА (*продолжает*): «... в указанном уезде в настоящее время находится известная подозрительная личность...»

ЈЕРОТИЈЕ: Упамти, господине Вићо, „сумњиво лице”.

ВИЋА (*наставља*): „... које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”...

ЈЕРОТИЈЕ: Прочитај то, молим те, још једанпут! (*Метне на оба ува шкољке.*)

ВИЋА (*понавља*): „које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”...

ЈЕРОТИЈЕ (*узима депешу*): Дај и ја да прочитам. (*Чита.*) „које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма”... (*Враћа му депешу.*) Читај даље!

ВИЋА (*чита*): „са намером да их пренесе преко границе”...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха! Дедер даље!

ВИЋА (*чита*): „... Тачан опис овог сумњивог лица непознат је властима! Једино се зна да је то млад човек. Учините све што је могуће да се ово лице у вашем срезу пронађе, списи и писма од њега одузму и под јаким стражом спроведе у Београд. Удвојте пограничне страже да би му се спречио прелазак преко границе и, ако вам затреба помоћ, обратите се у моје име суседним среским властима”.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, господине Вићо, ово није плава риба и свастикин бут? Ово је важна и озбиљна ствар. А? Дај овамо ту депешу!

(*Ставља је на длан и узноси као да би хтео да јој одмери тежину.*) Шта мислиш ти, господине Вићо, колико је тешка ова депеша?

ВИЋА: Боме!

ЈЕРОТИЈЕ: Ако хоћеш да јој измериш тежину, треба да знаш шта носи. Шта мислиш, господине Вићо, шта носи ова депеша? *Вића слеже раменима.*

ЈЕРОТИЈЕ: Носи класу, господине Вићо, класу!

ВИЋА: Вама, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Па мени, дабоме! Уосталом ти, господине Вићо, и не мариш много за класу. Па јест, шта ће теби?

ЕРОТИЕ: Запомни, господин Вича, «подозрительная личность»!

ВИЧА (*продолжаєт*): «...которая имеет при себе революционные и антидинастические сочинения и письма...»

ЕРОТИЕ: Прочитай это, прошу тебя, еще раз! (*Приставляет ладони к обоим ушам.*)

ВИЧА (*повторяет*): «...которая имеет при себе революционные и антидинастические сочинения и письма...»

ЕРОТИЕ (*берет депешу*): Дай-ка и я прочитаю. (*Читаєт.*) «...которая имеет при себе революционные и антидинастические сочинения и письма...» (*Возвращает ему депешу.*) Читай дальше!

ВИЧА (*читаєт*): «...и намеревается перенести их через границу...»

ЕРОТИЕ: Ага, ага! Давай дальше!

ВИЧА (*читаєт*). «Особые приметы указанной подозрительной личности властям не известны! Известно только, что это молодой человек. Примите все меры к тому, чтобы личность эта была в вашем уезде разыскана, изымите у него сочинения и письма и под усиленной стражей отправьте в Белград. Удвойте пограничные посты, дабы он не мог перейти границу, а в случае, если вам потребуется помощь, обратитесь от моего имени к властям соседних уездов».

ЕРОТИЕ: Ага, господин Вича, это, брат, тебе не «голубая рыба» и не «бедро свояченицы». Это дело важное и серьезное. А? Дай сюда эту депешу! (*Кладет ее на ладонь и словно взвешивает.*) Как ты думаешь, господин Вича, сколько весит эта депеша?

ВИЧА: Да уж, ей-богу, немало!

ЕРОТИЕ: Если ты хочешь узнать ее вес, ты должен знать, что она несет в себе. Как ты думаешь, господин Вича, что несет с собой эта депеша?

Вича пожимаєт плечами.

ЕРОТИЕ: Повышение в чине, господин Вича, повышение в чине!

ВИЧА: Вам, господин начальник!

ЕРОТИЕ: Мне, а то кому же! Впрочем, ты, господин Вича, об очередном чине и не особенно беспокоись. Да и на что он тебе?

ВИЋА: Не кажем да ми треба класа, али бих волео онако да се средим, да се одомаћим...

ЈЕРОТИЈЕ: Знам шта хоћеш да кажеш. Не брини, господине Вићо; ако овај посао свршимо, мени класа, а теби невеста у кућу.

ВИЋА: То тако ви кажете, а девојка?

ЈЕРОТИЈЕ: Девојка има да ћути и да слуша родитеље, само ако ми помогнеш да ухватимо ово лице.

ВИЋА: Ако мени само поверите ствар, ја ћу га ухватити.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, да ти поверим, ал' како ћеш да га нађеш? 'Ајд', кажи ми, како ћеш га наћи?

ВИЋА: Па ја мислим, овај, на основу ове депеше да ухапсим газда-Спасоја Ђурића.

ЈЕРОТИЈЕ: Да ухапсиш газда-Спасоја?! Уха, куд ти заошија, господине Вићо. Честит човек и миран, најбогатији трговац...

ВИЋА: Па баш зато!

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, откуд то иде?

ВИЋА: Не би му баш ништа фалило. Одседео би два до три дана у 'апсу, а ја бих га после пустио.

ЈЕРОТИЈЕ: Знам ја да би га ти после пустио, али што не иде, не иде! Откуд газда Спасоје сумњиво лице? Зар не видиш да овде пише „млад човек”, а газда Спасоје има шесет година. Па онда, и да га ухапсиш, како ти код њега револуционарни и антидинастички списи? Ако и претуриш хартије газда-Спасојеве, шта ћеш наћи? — Признаницу твоју, признаницу моју, а то, брате, нису сумњиви списи.

ВИЋА (буни се): Па, оно...

ЈЕРОТИЈЕ: Оно јест, сумњиви су, зато што не мислиш да му платиш. А не мислим ни ја, ако хоћеш право да ти кажем. Доста он зарађује од овог народа, а ми смо, као власт, позвани да узмемо у заштиту народ од таквог глобације. А како ћеш га заштитити другче да ако закинеш погдешто од газда-Спа-

ВИЧА: Я не говорю, что мне нужно повышение в чине, я просто хотел бы, так сказать, остепениться, обзавестись своим гнездышком...

ЕРОТИЕ: Знаю, что ты хочешь сказать. Будь покоен, господин Вича! Если успешно проведем это дело, будет мне очередной чин, а тебе – невеста.

ВИЧА: Это вы так говорите, а девушка...

ЕРОТИЕ: Девушка должна молчать и слушаться родителей. Ты только помоги мне схватить эту личность.

ВИЧА: Если вы только доверите дело мне, я его поймаю.

ЕРОТИЕ: Ладно, я тебе доверю, но как ты его найдешь? Ну-ка, скажи, как ты его найдешь?...

ВИЧА: Я думаю, значит, арестовать на основании этой депешки купца Спасое Джурича.

ЕРОТИЕ: Арестовать купца Спасое? Ишь ты, куда загнул, господин Вича. Человек честный, смиренный, самый богатый торговец...

ВИЧА: Вот именно поэтому!

ЕРОТИЕ: Постой, но почему же его?

ВИЧА: Ничего с ним не делается. Отсидит два-три дня в кутузке, а потом я его выпущу.

ЕРОТИЕ: Знаю, что ты его потом выпустишь, но что не годится, то не годится! Откуда купец Спасое – подозрительная личность? Разве ты не видишь, что здесь написано: «Молодой человек», – а купцу Спасое шестьдесят лет. Ну ладно, ты его арестуешь, а откуда у него возьмутся революционные и антидинастические сочинения? Да если ты даже перевернешь все бумаги купца Спасое, что ты там найдешь? Твой вексель, мой вексель, а это, братец, не подозрительные сочинения.

ВИЧА (смущено): Оно, конечно...

ЕРОТИЕ: Оно, конечно, они подозрительные, потому что ты ему платить не собираешься. А уж если говорить правду, то и я не собираюсь. Довольно он наживается на народе, а мы, как власть, обязаны защищать народ от такого живодера. А как его иначе защитишь, если не сорвешь чего-нибудь с

соја. Али, господине Вићо, ако су наше признанице сумњиве, нису антидинастичке. Не можеш тек узети наше признанице па их послати господину министру као антидинастичке списе! Је л' тако? Него слушај ти мене, господине Вићо. Ово је велика и важна ствар, од нас зависи спас државе, те се морамо озбиљно узети у памет. Јесу ли сви чиновници овде на окупу?

ВИЋА: Сви су, само је г. Жика „отишао у срез”.

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад, шта ће у срез?

ВИЋА: Није отишао, него напио се јуче, а наши чиновници, кад се ко напије па не дође цео дан у канцеларију, кажу обично „отишао у срез”.

ЈЕРОТИЈЕ: Тај ми често иде у срез. Разумем кад се напије при каквој већој лицитацији, при каквој процени за зајам код Управе фондова или тако што; али је он почео у последње време да се напија и код најситнијих услуга које врши грађанству. Изда неком лажан сточни пасош, напије се; натера некога да плати дуг који не признаје, напије се. Е па, брате, то не вреди тако, за ситне ствари. Због тога пати држава, а треба и о томе који пут водити рачуна.

ВИЋА: Па треба, дабоме!

ЈЕРОТИЈЕ: Кажу пандуру Јоси — у њега је добар расол — нека му однесе једну тестију, па кад се растрезни, нека дође овамо. А остали?

ВИЋА: Остали су овде.

ЈЕРОТИЈЕ: Чим дође господин Жика, нека дођу сви овамо. Не могу тамо у канцеларији ни да разговарам поверљиво. Наслоне они практиканти уши на врата, па сваку шифру цела варош одмах сазна. И колико сам их одучавао од тога па, бадава, не помаже ништа. 'Ајде, господине Вићо, чим дође господин Жика, дођите сви овамо да се разговаримо и посаветујемо, јер ствар је озбиљна и

купца Спасое. Но, господин Вича, хоть наши вексеља и подозрителни, но они не антидинастични. Не можеш же ты взять наши вексеља и послать их господину министру как антидинастические сочинения! Не так ли? Нет, ты слушай меня, господин Вича. Это большое и важное дело. От нас зависит спасение государства, и поэтому мы должны отнестись к этому серьезно. Все ли чиновники в сборе?

ВИЧА: Все. Только господин Жика «выехал в уезд».

ЕРОТИЕ: Вот тебе на! Что он забыл в уезде?

ВИЧА: Да он не уехал, а напился вчера, а наши чиновники обычно про того, кто напьется и весь день не появляется в канцелярии, говорят: «Выехал в уезд».

ЕРОТИЕ: Больно уж часто он в уезд выезжает. Ну понятно, когда он напьется при какой-либо крупной распродаже за долги, при какой-либо оценке имущества для займа в Управе фондов или чем-нибудь в этом роде, но ведь он же в последнее время начал напиваться даже при самых мелких услугах, которые он оказывает гражданам. Выдаст кому-нибудь фальшивое разрешение на забой и продажу скота — напьется; заставит кого-нибудь уплатит долг, который тот не признает, — напьется. Нет, братец, по таким мелочам пить не годится. От этого страдает государство, а ведь иногда и о нем следует думать.

ВИЧА: Конечно, следует!

ЕРОТИЕ: Скажи стражнику Йосе — у него хороший расол — пусть отнесет ему ковшик, и когда тот протрезвится, пускай является сюда. А остальные?

ВИЧА: Остальные здесь.

ЕРОТИЕ: Как только придет господин Жика, пускай все идут сюда. Не могу я там в канцелярии разговаривать о секретных делах. Как прижмут эти практиканты уши к дверям, так о каждой шифровке сразу же весь город знает. И сколько раз я отучал их от этого, все впустую, ничего не помогает. Давай, господин Вича, как только придет господин Жика, приходите все сюда, пого-

важна.

ВИЋА: А како би било, господине капетане, да још сад одмах пошаљемо повереника Алексу да мало процуња по вароши?

ЈЕРОТИЈЕ: Не верујем да је то лице у вароши; оно се крије негде у срезу. Али опет, нека види. Кажи му нека завири где год се може завирити. По свима кафаницама. Нека оде и до оне Кате код горњег бунара, и она издаје собе за самце. Нека сврати и код онога газда-Јоце малога — и то је канда некакав револуционар; могао га је и он сакрити.

ВИЋА: То је онај кројач женског одела?

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте, он! Пре једном, кад је долазио да му платим неки рачун, па га ја учтиво избацио из канцеларије, дигао је такву дреку против власти, да сам одмах приметило да је револуционар. Нек види и код њега.

ВИЋА: Не брините, уме то Алекса.

(Полази.)

ЈЕРОТИЈЕ *(испраћајући га):* 'Ајде, па пожури, господин-Вићо.

VII

Јеротије сам.

ЈЕРОТИЈЕ: „Плава риба”... Ја, плава риба, ал' треба је упецати. Треба вешто натаћи мамац, спустити удицу у воду, па, мирно... ћутиш, не дишеш... а тек пловак заигра, а ти — хоп!... Искочи удица, а кад погледаш: на удици — класа! Класа, дабоме! Прошлих избора ми измакла, али ми сад мајци неће измаћи. Похапсићу пола среза ако не може другаче, па ћу онда решето, па сеј. Што је чисто, прође кроз решето, а што је сумњиво, остане па се праћака као рибица у мрежи. А ја само бирам. *(Тобож вади из решета једно лице.)* „Ајде, голубе, најпре тебе!” Стегнем га за врат, а он само кмекне као јаре. Мора да призна, иако му се не признаје. — „Јеси ли ти сумњиво лице?” — „Јесам, господине, како да нисам!” — „Тако те хоћу,

ворим и посаветуемся, ведь дело серьезное и важное.

ВИЧА: А что, господин начальник, если бы сейчас же послать сыщика Алексу, пусть малость поразнюхает по городу.

ЕРОТИЕ: Не думаю я, что эта личность в городе, она где-нибудь в уезде скрывается. Но пускай посмотрит. Скажи ему, пусть заглянет повсюду, куда только можно заглянуть. Во все трактиры. Пусть зайдет и к той Кате, что у верхнего колодца; она сдает комнаты холостякам. Пусть завернет и к Йоце Малому, он-то наверняка какой-нибудь да революционер, может и он у себя спрятать.

ВИЧА: Это тот, женский портной?:

ЕРОТИЕ: Да-да, он самый! Не так давно зашел ко мне, чтобы я заплатил ему по какому-то счету, и когда я вышвырнул его из канцелярии, поднял такой крик против власти, что я сразу сообразил, что он революционер. Пусть и к нему заглянет.

ВИЧА: Не беспокойтесь, это Алекса умеет.

(Уходит.)

ЕРОТИЕ *(проводя его):* Поспеши, поспеши, господин Вича.

VII

Еротие один.

ЕРОТИЕ: «Голубая рыба»... Да, голубая рыба, но надо се поймать. Надо насадить приманку, забросить крючок в воду. И тихо... молчишь, не дышишь... и лишь поплавок запрыгает — ты хоп!.. Выскочит крючок, а как взглянешь, на крючке-то — чин! Ей-богу, чин! Во время прошлых выборов он у меня сорвался, а теперь, мамочка, не сорвется. Переарестую половину уезда, если нельзя будет иначе. А потом возьму решето, да и начну просеивать. То, что чисто, пройдет сквозь решето, а что подозрительно — останется и будет биться, как рыба в сетях. А я стану только вытаскивать. *(Как бы вытаскивает из решета кого-то.)* А ну-ка, голубчик, перво-наперво тебя!» Как возьму его за глотку, он у меня только заблеет, словно ягненок. Признается, хоть ему и очень

голубе мог!” па отрчим одмах на телеграф. *(Покрет као да куца у тастер.)* „Господину Министру унутрашњих дела. У мојим је рукама ваше сумњиво лице, у вашим је рукама моја класа. Молим за хитну размену!” Ја, тако уме Јеротије, него!

VIII

Јеротије, Марица

МАРИЦА *(долази из собе):* Јеси ли сам, оче?

ЈЕРОТИЈЕ: Нисам.

МАРИЦА *(гледа):* Нема никог?

ЈЕРОТИЈЕ: Нисам сам кад ти кажем... заузет сам мислима... Врло важне бриге.

МАРИЦА: Ја не знам какву бригу имаш, али ја морам говорити с тобом још сад.

ЈЕРОТИЈЕ: Не могу, немам кад!

МАРИЦА: Ако не говоримо сад, биће доцкан. Ја те молим да ме саслушаш, јер ћеш се иначе кајати.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, 'ајде говори, али кратко и јасно. Кажу име и презиме, године старости, место рођења, јеси л' који пут осуђивана и зашто, и одмах прећи на изјаву.

МАРИЦА: Слушај, оче, ти знаш да сам ја већ у годинама и да је ред и дужност родитељска да ме збринете.

ЈЕРОТИЈЕ *(не слуша је, већ размишља за свој рачун):* Треба послати пандуре у срез. Колико имамо коњаника пандура? *(Броји на прсте.)*

МАРИЦА: Ја сам чекала све досад да ви ту своју дужност испуните.

ЈЕРОТИЈЕ *(сам себи):* А треба и распис председницима...

МАРИЦА: Па ви мене и не слушате?

ЈЕРОТИЈЕ: Не слушам. Ето, видиш и сама да немам кад да те слушам!

МАРИЦА: Добро, оче, ал' знајте да ћете имати да се кајете...

неохота. «Не ты ли подозрительная личность?» – «Я, я, сударь, а то кто же?» – «Вот тебя-то мне и надо, голубчик мой!» – и сразу бегу на телеграф. *(Делает движение, будто стучит ключом.)* «Господину министру внутренних дел. В моих руках ваша подозрительная личность, в ваших руках мой очередной чин. Прошу произвести срочный обмен!» Вот так-то. Еротие дело знает.

VIII

Еротие, Марица.

МАРИЦА *(выходит из комнаты):* Ты один, отец?

ЕРОТИЕ: Нет.

МАРИЦА *(оглядывается):* Никого же нет...

ЕРОТИЕ: Раз говорю тебе, не один, значит, не один... занят я мыслями... чрезвычайно важные заботы.

МАРИЦА: Не знаю, какие у тебя заботы, но мне нужно поговорить с тобой именно сейчас.

ЕРОТИЕ: Не могу, у меня нет времени!

МАРИЦА: Если мы не поговорим сейчас, потом будет поздно. Я тебя прошу: выслушай, иначе будешь каяться.

ЕРОТИЕ: Ладно, говори, только коротко и ясно. Назови имя, фамилию, возраст, место рождение, была ли под судом и за что и сразу же переход!! к делу.

МАРИЦА: Послушай, отец. Ты ведь знаешь, что я уже в годах, и долг родителей позаботиться о моей судьбе.

ЕРОТИЕ *(не слуша се, размышляет о своих делах):* Надо послать стражников в уезд. Сколько же у нас конных стражников? *(Считает по пальцам.)*

МАРИЦА: До сих пор я все ждала, что вы выполните свою обязанность.

ЕРОТИЕ *(про себя):* Надо распоряжение председателю общин...

МАРИЦА: Да вы меня не слушаете!

ЕРОТИЕ: Не слушаю. Сама теперь видишь, что мне некогда тебя слушать!

МАРИЦА: Хорошо, отец. Но знайте, вам придется в этом раскаяться...

ЈЕРОТИЈЕ: Слушај, све што имаш реци ти твојој мајци, а ја овај... па видиш ваљда и сама да ми је оволика глава од брига!... Лице... антидинастички списи, плава риба, класа, пандури, расол за господина Жику, па онда фењер, па поп, па класа, распис председницима општина. Све се то, видиш, меша у мојој глави и крчка... Остави ме, остави ме, молим те, или... још боле, седи ти овде, а ја ћу тебе да оставим. (*Одлази десно.*)

IX

Марица, затим Јоса

МАРИЦА (*сама*): Ја ово нећу да трпим. (*Узима са стола тањир на коме је раније била чаша с цвећем.*) Почећу да лупам све по кући, па им се мора досадити. Друкчије не могу изићи са њима на крај. И онако, кад бих што случајно разбила, говорили би ми: што лупаш као да си заљубљена? Е па ево, сад сам заљубљена и све ћу одреда да разбијам. (*Баци тањир на под.*)

ЈОСА (*долази на задња врата*): Овај... Дође малочас један дечко па вели: где је Јоса пандур? А ја велим: ја сам Јоса пандур! А он вели: ево ти ово писмо! А ја велим: дај овамо то писмо. А он вели: да даш у руке госпођици, а ја велим...

МАРИЦА (*шчепана му писмо*): Добро, добро, добро!

ЈОСА: После он вели...

МАРИЦА: Добро, чула сам! (*Узбуђено отвара писмо и чита потпис.*) Ђока! (*Гласно.*) Хвала ти, Јосо!

ЈОСА: А ја онда њему рекох...

МАРИЦА: Добро, чула сам. Иди сад, Јосо!

ЈОСА: Па ићи ћу, дабоме! (*Оде.*)

X

ЕРОТИЕ: Слушай! Все, что у тебя есть ко мне, иди и расскажи своей матери, а я... того... сама видишь, у меня голова распухла от забот. Личность... антидинастические сочинения, голубая рыба, очередной чин, стражники, рассол для господина Жики, а тут еще фонарь, да поп, да очередной чин, распоряжение председателям общин... Видишь, все это перемешалось у меня в голове, так что она готова лопнуть. Оставь ты меня, оставь меня, пожалуйста, или... еще лучше, ты сиди здесь, а я тебя оставлю. (*Уходит направо.*)

IX

Марица, затем Йоса.

МАРИЦА (*одна*): Я этого не потерплю. (*Берет со стола тарелку, на которой раньше стоял стакан с цветами.*) Буду бить в доме все подряд, когда-нибудь им это надоест. Иначе мне с ними не сладить. И, кроме того, если я что-нибудь случайно разбила, то скажи бы: «Что бьешь посуду, словно ты влюблена». А теперь – вот вам, я влюблена, и буду бить все подряд. (*Бросает тарелку на пол.*)

ЙОСА (*появляется в дверях в глубине сцены*): Пришел тут, значит, недавно паренек и говорит: «Где здесь Йоса-стражник». А я говорю: «Я – Йоса-стражник!» А он говорит: «Вот тебе письмо!» А я говорю: «Давай сюда это письмо». А он говорит: «Передашь его в руки барышне». А я говорю...

МАРИЦА (*выхватывает письмо*): Хорошо, хорошо, хорошо!..

ЙОСА: Потом он говорит...

МАРИЦА: Хорошо, я слышала! (*Взволнованно распечатывает письмо и читает подпись.*) «Джока!» (*Громко.*) Спасибо тебе, Йоса!

ЙОСА: А я ему тогда сказал...

МАРИЦА: Хорошо, я слышала. А теперь иди, Йоса!

ЙОСА: Да я и пойду, а то как же!.. (*Уходит.*)

X

Марица, затим Анђа

МАРИЦА (*успићена*): Слатко име, Ђока. Боже како сам узбуђена! (*Чита.*) „Стигао сам, налазим се у хотел Европи, соба бр. 4, и не излазим нигде док ми ти не јавиш. Чак ни газди од хотела нисам хтео рећи своје име да не би ствар одао. Као што видиш, поступио сам у свему како си ти желела. Грли те твој Ђока.”

АНЂА (*улази слева, па кад сагледа поломљене судове по земљи, она застане на вратима*): Маро, дете, ти си мора бити разговарала с оцем о твојој удаји?

МАРИЦА: Ко то каже?

АНЂА: Па ето поломљени тањира и стакло...

МАРИЦА: Мајка, слатка мајчице, 'оди да те пољубим. (*Љуби је.*)

АНЂА (*изненађена*): Да ме пољубиш? Шта је теби, дете?

МАРИЦА: Једну реч да ти кажем само, па ћеш све разумети.

АНЂА: Једну реч?

МАРИЦА: Ђока!

АНЂА: Па шта?

МАРИЦА: То што сам ти казала – Ђока! (*Одјурити весело у собу, из које је дошла Анђа.*)

Анђа гледа за њом и крсти се.

XI

Јеротије, Анђа

ЈЕРОТИЈЕ (*долази из канцеларије*): Анђо, иди одавде и затвори врата, па пази добро да ми нико не прислушкује.

АНЂА: Ама, шта је то данас?

ЈЕРОТИЈЕ: Не питај шта је, важно је! Позвао сам све чиновништво овде на саветовање.

АНЂА: Па нашто ти онда канцеларија?

ЈЕРОТИЈЕ: Не могу, брате, тамо. Што год проговориш у канцеларији, чује цела чаршија. Морам овде, сигурнији сам. 'Ајде, ево их, затвори добро врата.

АНЂА: Добро! (*Одлази и затвара врата.*)

Марица, затим Анђа.

МАРИЦА (*в восхищении*): Прекрасное имя – Дјока. Боже мой, как я волнуюсь! (*Читает.*) «Я приехал, нахожусь в гостинице „Европа“, номер четыре и никуда не выйду до тех пор, пока ты мне не сообщишь. Я даже отказался открыть свое имя хозяину гостиницы, чтобы не провалить дело. Как видишь, я сделал все так, как ты пожелала. Обнимаю тебя, твой Дјока».

АНДЖА (*входит слева и, увидев разбитую посуду, застывает в дверях*): Мара, дитя мое, ты, должно быть, говорила с отцом о своем замужестве?

МАРИЦА: Кто это сказал?

АНДЖА: Да вот разбитые тарелки да стекла...

МАРИЦА: Мама, милая моя мамочка, иди я тебя поцелую. (*Целует ее.*)

АНДЖА (*изумлена*): Целуешь меня? Что с тобой, дитя мое?

МАРИЦА: Скажу тебе только одно слово, и ты все поймешь.

АНДЖА: Одно слово?

МАРИЦА: Дјока!

АНДЖА: И что же?

МАРИЦА: То, что я тебе сказала, – Дјока! (*Весело убегает в комнату, из которой вышла Анђа.*)

Анђа смотрит ей вслед и крестится.

XI

Анђа, Еротие.

ЕРОТИЕ (*выходит из канцелярии*): Иди отсюда, Анђа, и закрой дверь, да следи хорошенько, чтобы никто не подслушивал.

АНДЖА: Боже мой, что сегодня творится?

ЕРОТИЕ: Не спрашивай. Важное дело! Я пригласил сюда всех чиновников на совещание.

АНДЖА: А на что тебе тогда канцелярия?

ЕРОТИЕ: Не могу я, милая моя, там. Что ни скажешь в канцелярии, весь базар знает. Приходится здесь. Спокойнее. Смотри, идут, закрой хорошенько дверь.

АНДЖА: Хорошо! (*Уходит и закрывает за*

XII

Јеротије, чиновништво

ЈЕРОТИЈЕ (на друга врата): Извол'те, уђите.

Улазе Вића, Жика, Милисав и Таса. Вића је сув и штркљаст, он има необично кратак капут на струк, тесне, припијене јахаће панталоне, чизме и на њима мамузе. Подшишаних је бркова и има ћубу од косе над челом. Жика је дежмекаст, а велике чупаве главе, подбулих очију и дебелих усана. На њему виси извештало прљаво одело, прслук му кратак тако да му се кошуља под њим види. Панталоне му горе врло широке, а доле уске и спале те се наборале. Господин Милисав је средњег раста улицкане косе и уфитиљених бркова. На њему је бивша официрска блуза са распараним знацима и чојицама од којих се траг још познаје. Он је војнички кратко ошишан, а панталоне му затегнуте ластишем под ципелом. Таса је омален, повијених леђа, седих бркова, ћелав. На њему дугачак излизан реденгот и прљаве и искривљених штикала ципеле.

ЈЕРОТИЈЕ (најпре их премерава све, па онда почиње свечаним тоном): Господо, ствар је врло важна и озбиљна... морамо сви... (Заустави му се поглед на Жики.) Како је теби, господин-Жико?

ЖИКА (одебљаним језиком): Ја вршим своју дужност!

ЈЕРОТИЈЕ: Тако, тако и треба! Морамо сви вршити дужност, јер ствар је озбиљна... Ствар је, како да кажем... да, господо, ми смо се овде сабрали... управо, ја сам вас позвао, господо!... Господин-Вићо, брате, ти тако гледаш човека у очи као да имаш нешто да му кажеш, а то може збунити и највећег говорника.

ВИЋА: Па имао бих да вам кажем.

ЈЕРОТИЈЕ: Шта?

ВИЋА: Послао сам већ Алексу.

собой дверь.)

XII

Еротие, чиновники.

ЕРОТИЕ (в дверях, вводящих в канцелярию): Входите, пожалуйста.

Входят Вича, Жика, Милисав и Таса. Вича сух, с длинными тонкими ногами. На нем очень короткий пиджак, тесные, в обтяжку, брюки для верховой езды, сапоги со шпорами. Усы подстрижены, на лоб свисает чуб. Жика приземист, с большой лохматой головой, опухшими глазами и толстыми губами. На нем болтается ветхий грязный костюм, жилет настолько короткий, что из-под него видна рубашка. Брюки его, сверху чересчур широкие, а снизу узкие, спадают складками. Милисав среднего роста, с прилизанными волосами и нафабреными усами. На нем старый офицерский китель со споротыми петлицами и кантами, следы которых еще видны. Он по-солдатски коротко подстрижен, носит брюки со штрипками. Таса маленького роста, сутулый, с седыми усами, лысый. На нем длинный лоснящийся редингот и грязные ботинки со сбитыми каблуками.

ЕРОТИЕ (сперва их всех оглядывает, а зател начинает торжественным тоном): Господа, дело чрезвычайно важное и серьезное... все мы должны... (Взгляд его останавливается на Жике.) Как ты себя чувствуешь, господин Жика?

ЖИКА (заплетаящимся языком): Я готов к исполнению своих обязанностей!

ЕРОТИЕ: Так и надо, так и надо! Все мы должны исполнять свои обязанности, ибо дело серьезное... Дело, как бы вам сказать... да, господо, мы здесь все собрались... вернее, я вас позвал, господо! Господин Вича, ты, братец, так смотришь человеку в глаза, словно хочешь что-то сказать, а это может смутить даже самого лучшего оратора.

ВИЧА: Да я и хотел бы вам сказать...

ЕРОТИЕ: Что?

ВИЧА: Я уже послал Алексу.

ЈЕРОТИЈЕ: Ако, добро си учинио! Дакле, шта сам оно хтео да кажем? (*Сети се.*) Ах, да! Дедер, ти, Тасо прочитај ову депешу. (*Да му.*) Господо, депеша је поверљива, Од господина министра унутрашњих дела!. Читай!

ТАСА (*чита*): „Плава риба, кљукана династија...”

ЈЕРОТИЈЕ (*тргне се и отме му*): Ама, није то, ко ти то даде? Господин-Вићо, ово је требало уништити. (*Трна у џеп ову, а вади из другог џепа другу хартију и даје је Таси.*) Ово читај...

ТАСА (*чита*): „Строго поверљиво”.

ЈЕРОТИЈЕ: Чули сте, господо, „строго поверљиво”. Тасо, ево ти овде пред свима кажем: да ћу ти ноге пребити ако одавде зађеш по чаршији и истртљаш шта си прочитао.

ТАСА: А!... Господин-капетане!...

ЈЕРОТИЈЕ: Немој ти мени „а, господин-капетане!” јер си ти, брате, за полић ракије кадар да иструћаш сваку државну тајну. А то не ваља. Једна обична жена па крије своје тајне, а једна држава па да није кадра сакрити своје. И то због једног полића ракије. Ја, видиш, још нисам казао ову тајну својој жени, а ти је кажеш чаршији. Ако те почем сврби језик, а ти узми четку од ципела па га прочеши, а немој га чешати на државни рачун. Разумеш ли?

ТАСА: Разумем!

ЈЕРОТИЈЕ: Ово су све указна лица, а ја, видиш, чиним теби част, па те зовем заједно с указним лицима. Зашто? Зато што си већ тридесет година овде чиновник и што си стар човек, па немој онда... 'ајд', читај даље!

ТАСА (*чита*): „Према сазнању и трагу до сада ученоме, у томе се срезу налази извесно сумњиво лице које носи собом револуционарне и антидинастичке списе и писма, са намером да их пренесе преко границе. Лични опис овога сумњивог лица непознат

ЕРОТИЕ: Вот, вот. Хорошо сделал!! И так, что я хотел сказать. (*Вспоминает.*) Ах, да! Слушай, Таса, прочитай эту депешу. (*Дает ему депешу.*) Господа, депеша секретная, от господина министра внутренних дел!.. Читай!

ТАСА (*читает*): «Голубая рыба, откормленная династия...»

ЕРОТИЕ (*вздрагивает и отнимает депешу*): Да нет, не то, кто тебе это дал? Господин Вича, это следовало уничтожить. (*Запихивает бумажку в карман и, вытащив из другого кармана еще бумажку, дает ее Тасе.*) Читай вот это...

ТАСА (*читает*): «Чрезвычайно секретно!»

ЕРОТИЕ: Слышали, господа, «чрезвычайно секретно! Слушай, Таса, перед всеми тебе здесь говорю: все ноги тебе переломаю, если ты пойдешь отсюда на базар и начнешь болтать о том, что здесь прочитаешь.

ТАСА: А, господин начальник!..

ЕРОТИЕ: Ты давай без этих: «А, господин начальник!..» Ведь ты, братец, способен за полбутылки ракии разболтать любую государственную тайну. А так не годится. Простая женщина, и та скрывает свои тайны, а государство, выходит, свои сберечь не может. И все из-за полбутылки ракии. Я, видишь, эту тайну еще своей жене не рассказал, а ты уж собираешься раструбить по всему базару! Если у тебя зачесется язык, возьми сапожную щетку да почеши его хорошенько, а в ущерб государству его чесать не смей! Понял?

ТАСА: Понял!

ЕРОТИЕ: Это все лица, облеченные доверием, а я, как видишь, оказываю тебе честь и приглашаю вместе с доверенными лицами. Почему? Потому, что ты уже тридцать лет здесь чиновником, и потому, что ты старый человек. Так что не смей... Читай, давай, дальше!

ТАСА (*читает*): «Согласно имеющимся сведениям и обнаруженным до настоящего времени следам, в указанном уезде находится известная подозрительная личность, которая имеет при себе революционные и антидинастические сочинения и письма и

је властима. Једино се зна да је то млад човек. Учините све што је потребно да се ово лице у вашем срезу пронађе, списи и писма од њега одузму и под јаком стражом у Београд спроведе. Удвојите пограничне страже да би му се спречио прелазак преко границе и, ако вам затреба помоћ, обратите се у моје име и суседним среским властима.”

ЈЕРОТИЈЕ (*за време читања посматрао их је важно*): Јесте ли чули, господо? Увиђате ли колико је ово важна ствар? На нама је да спасемо државу; у нас, у овоме часу, гледа и држава и династија! (*Опита тишина. Он их посматра, и пошто прошета два-трипут размишљајући наставља.*) Ствар није проста и морамо сви озбиљно да размислимо како ћемо притећи држави у помоћ. Није то да кажете хајдук, на пример, па да се дигнемо, сви овако, те 'ајд' на вечеру код председника општине у ово село. Сутрадан оставимо господина Жика да се испава, а ми 'ајд' на ручак у друго село, код другог председника општине, па се вратимо и пошаљемо депешу у Београд: „Енергичном потером овосреске власти, хајдук тај и тај измакао испред потере у други срез!” Ал' ово је друга ствар, ово је сумњиво лице! А шта је то сумњиво лице? 'Ајд' кажи, Таса, шта је то сумњиво лице? (*Таса слеже раменима и гледа у указна лица.*) Не знаш, дабоме! Сумњиво лице, то је, прво и прво, лице без личног описа, а друго: то је лице које је тешко пронаћи, а државни интереси захтевају да га пронађеш! И како да познаш, међу толиким лицима, које је сумњиво лице? Ето, 'ајд' кажите: је ли господин Жика сумњиво лице? (*Жика се буну.*) Није! Је ли Таса сумњиво лице? (*Таса, се снисходљиво смеје.*) Ето, промерите га, молим вас па кажите: је ли сумњиво лице? То вам је, господо моја, као на пример на патарицама: скупе се жене, десет, двадесет, тридесет жена: е, 'ајд' сад ти, ако можеш, познај која је међу њима непоштена? Не можеш да познаш ни која је поштена, а камоли која је непоштена? (*Па-*

намеревається перенести их через границу. Приметы указанной подозрительной личности властям не известны, известно только, что это молодой человек. Примите все меры к тому, чтобы эта личность была в вашем уезде разыскана, изымите у него сочинения и письма и под усиленной стражей отправьте в Белград. Удвойте пограничные посты, дабы он не мог перейти границу, а в случае, если вам потребуется помощь, обратитесь от моего имени к властям соседних уездов».

ЕРОТИЕ (*во время чтения с важностью смотрит на всех*): Слышали?... Вы слышали, господа! Чувствуете, какое это важное дело? От нас зависит спасение государства; на нас в этот момент смотрят и государство, и династия! (*Общее молчание. Он смотрит на них и, пройдясь два-три раза в раздумье, продолжает.*) Дело это не простое, и все мы должны серьезно подумать над тем, как сможем помочь государству. Это вам не то, что, скажем, например, разбойник. Тут бы мы все на ноги – и айда на ужин к председателю общины в ту деревню. Наутро оставили бы господина Жика проспать, а сами айда в другое село – на обед к другому председателю общины, а затем, возвратившись, шлем депешу в Белград: «В результате энергичного преследования со стороны властей данного уезда разбойник имя рек ускользнул от погони в соседний уезд!» А тут дело другое, тут подозрительная личность! А что такое подозрительная личность? Скажи, Таса, что такое подозрительная личность? (*Таса пожимает плечами и смотрит на лиц, облеченных доверием государства.*) Конечно, не знаешь! Подозрительная личность – это перво-наперво личность, особые приметы которой не известны, а во-вторых, личность, которую трудно обнаружить, а государственные интересы требуют, чтобы ты ее обнаружил! А как ты узнаешь среди стольких лиц, кто из них подозрительная личность? Вот скажите, подозрительная ли личность господин Жика? *Жика протестует.* Нет! Подозрительная ли личность Таса? *Таса снисходительно улыбается.* Вот посмотрите на него и скажите, подоз-

уза, шета.) Е, па, де сад, кажите ви мени, господо, како мислите ви да поступимо у овој прилици? Шта, на пример, мислиш ти, господин-Жико?

ЖИКА (*он није ни слушао говор капетана, већ се неиспаван бори са очним капцима који му једнако падају*): Ја? Ја не мислим ништа!

ЈЕРОТИЈЕ: Како не мислиш?

ЖИКА: Ухватила ме промаја, а мене кад ухвати промаја, не умем ништа да мислим.

ЈЕРОТИЈЕ: Али тебе често хвата та промаја, а то не ваља. Треба да се лешиш, требало би да идеш у какву сумпорну бању. То су оне бање што смрде на покварена јаја.

ЖИКА: Јест!

ЈЕРОТИЈЕ: Ја мислим, господо, прво и прво, да се напише један распис свима председницима општина. То ћеш ти, господине Милисаве, да напишеш!

МИЛИСАВ: Је л' строго?

ЈЕРОТИЈЕ: Строго, него шта? И да ми свршиш распис са оним: „За сваку немарност по овој ствари одговараће ми лично председник.” А они тамо знају да тај свршетак у моме распису значи двадесет и пет у затвореном простору и без сведока. Разумеш ли ме, господине Милисаве, хоћу да напишеш тако да се председници општина, чим прочитају распис, почешу одостраг. Па онда, господин-Жико, да се пошаљу пандури коњаници у срез.

ЖИКА: Нек се пошаљу!

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте, да се пошаљу пандури коњаници на све стране да прокрстаре цело срез, да завире у сваки шумарак, у сваки тор, у сваку воденицу. Нек се и пандури ко-

рителна ли он личност? Это вам, господа мои, все равно, что на посиделках: соберутся женщины, десять, двадцать, тридцать женщин, – и поди-ка, если можешь, узнай, которая неверна мужу? Не можешь узнать, даже которая верна, а уж где там узнать, которая неверна! (*Пауза, расхаживает.*) Так вот, господа, скажите-ка вы мне, как нам следует в данном случае поступить? Что, например, думаешь ты, господин Жика?

ЖИКА (*не слушал речь уездного начальни-ка, так как, не выснавшись, боролся со сном и глаза его то и дело закрывались*): Я? Я ничего не думаю!

ЕРОТИЕ: Как так не думаешь?

ЖИКА: Меня прохватило сквозняком, а когда меня прохватывает сквозняком, я ни о чем не могу думать.

ЕРОТИЕ: Однако тебя слишком часто прохватывает таким сквозняком, это не годится. Лечиться тебе надо. Поехал бы на какие-нибудь серные воды. Знаешь, есть такие воды, которые тухлыми яйцами воняют.

ЖИКА: Так точно!

ЕРОТИЕ: Я думаю, господа, во-первых, надо написать распоряжение всем председателям общин. Это ты, господин Милисав, напишешь.

МИЛИСАВ: Строгое?

ЕРОТИЕ: Строгое, а то как же. И закончишь распоряжение следующими словами: «За всякую небрежность в этом деле передо мной будет отвечать лично председатель. А они там знают, что означает такое окончание в моем распоряжении: двадцат пять горячих в закрытом помещении и без свидетелей! Ты понимаешь меня, господин Милисав? Напиши такое распоряжение, прочитай которое, председатели общин сразу же почесали бы себе зады, Теперь далее. Господин Жика, надо послать по уезду конных стражников.

ЖИКА: Можно!

ЕРОТИЕ: Да, да, послать конных стражников во все стороны, пусть прочешут весь уезд, заглянут в каждый лесок, под каждый плетень, на каждую мельницу. Пусть кон-

њаници мало раздрмају, и иначе ништа не раде до што иду по селима те збирају јаја за чиновнике. Па онда, ти пандури зарађују ле-пу пару и на шверцу, па је право да се и они одуже држави.

МИЛИСАВ: Треба!

ЈЕРОТИЈЕ: Ми треба, господа, да подели-мо посао међу собом. Ти ћеш, господине Милисаве, рецимо, да напишеш распис... до-бро! Ти ћеш, господине Вићо, рецимо, да примиш на себе варош... добро! Ти ћеш го-сподине Жико, рецимо, да... (*погледа га дре-мљивог*) спаваш!

ЖИКА: Јесте!

ЈЕРОТИЈЕ: Ти ћеш, Тасо, рецимо, да пре-писујеш расписе. Добро! Ал, ко ће у срез? Треба неко да иде у срез!

Жика гунђа нешто.

Је л' кажеш нешто, господин-Жико?

ЖИКА: Кажем... могла би госпођа капета-ница да иде у срез.

ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти сад. Како она може да иде у срез по званичној дужности?

ЖИКА: Ње се највише боје председници општина.

ЈЕРОТИЈЕ: Оно, да је она строга, то при-знајем, али што не иде, не иде. А ја не могу у срез, морам бити овде; сваки час може стићи каква нова депеша од господина ми-нистра. Морам бити овде. Него, господине Жико, кад би ти могао некако да се раздре-маш? Ово је тренутак кад држава тражи од нас да сви будемо будни.

ЖИКА: Па ја бих могао... само...

ЈЕРОТИЈЕ: Само би заспао у првој општи-ни и онда ко зна кад би се пробудио. Овако, кад спаваш овде у вароши, можемо те и про-будити ако затребаш. Не остаје ништа друго него да ти, господине Милисаве, свршиш брзо распис да да поћеш у срез!

ЖИКА: Јесте!

ные стражники немного порастрясутся, ведь они только и делают, что рыщут по селам да собирают для чиновников яйца. Кроме того, эти стражники зарабатывают хорошие денежки на контрабанде, так что будет даже справедливо, если они кое-что и для госу-дарства сделают.

МИЛИСАВ: Безусловно!

ЕРОТИЕ: Мы же, господа, должны поде-лить между собой обязанности. Ты, госпо-дин Милисав, скажем, напишешь распоря-жение... Хорошо! Ты, господин Вича, к примеру, возьмешь на себя город... Хоро-шо! Ты, господин Жика, скажем, будешь... (*смотрит на него, тот дремлет*) спать!

ЖИКА: Так точно!

ЕРОТИЕ: Ты, Таса, скажем, будешь пере-писывать распоряжения. Хорошо! А кто же отправится по уезду? Кто-нибудь да должен выехать в уезд! *Жика что-то мычит.*

Ты что, господин Жика? Говоришь что-ни-будь или нет?

ЖИКА: Говорю... госпожа начальница мо-гла бы отправиться в уезд.

ЕРОТИЕ: Вот тебе и на! Как же она может отправиться в уезд по служебному делу?

ЖИКА: Председатели общин боятся ее больше всех.

ЕРОТИЕ: Что она строга, это верно, с этим я согласен. Но что не годится, то не годится. Не могу же я отправиться в уезд, я должен быть здесь; каждую минуту может прийти какая-нибудь новая депеша от господина министра. Я должен быть здесь. Если бы ты, господин Жика, хоть как-нибудь преодолел свою дремоту. Ведь это такой момент! Го-сударство требует, чтобы все мы были бди-тельны.

ЖИКА: Да я мог бы... только...

ЕРОТИЕ: Только заснешь в первой же об-щине, и кто знает, когда проснешься! Ла-дно, лучше уж спи здесь, в городе тебя мы сможем разбудить, если понадобится. Не остается ничего другого, господин Мили-сав, как тебе быстро написать распоряжение и потом отправляться в уезд!

ЖИКА: Так точно!

XIII

Јоса, пређашњи

Јоса уноси једну посетницу и даје је Вићи.

ЈЕРОТИЈЕ: Шта је?

ВИЋА: Алекса.

ЈЕРОТИЈЕ: Гле, гле, ја немам визиткарте, а Алекса их има.

ВИЋА: Па знате како је... био жандар у Београду, пред министарским вратима.

ЈЕРОТИЈЕ: Дај овамо да видим! (*Узима карту и чита.*) „Алекса Жуњић, срески шпијун”. (*Говори.*) Па је л' он луд? Откуд се јавно каже да је шпијун?

ВИЋА: Он каже, пре, док је крио, није могао ништа да дозна, а сад му сви казују један против другог.

ЈЕРОТИЈЕ (*Јоси*). Где је он?

ТАСА: Ево га чека.

ВИЋА: Он је процуњао кроз варош, мора да је наишао на какав траг, чим се овако брзо вратио.

ЈЕРОТИЈЕ (*издере се на Јосу*): Па шта чекаш, брате, пусти га нека уђе.

Јоса оде.

ЈЕРОТИЈЕ: И ти, господин-Вићо, место одмах да га зовнеш, заподео си неке разговоре: те био жандар у Београду, те штампао визиткарте! А време пролази и сваки је трнутак изгубљен за отаџбину.

XIV

Алекса, пређашњи

ЈЕРОТИЈЕ, ВИЋА, МИЛИСАВ

(*једновременно кад Алекса уђе*): Шта је?

АЛЕКСА (*поверљиво*): Ту је!

ЈЕРОТИЈЕ (*запрепаићен пред страшним фактом*): Лице?

АЛЕКСА: Онај што га тражимо!

СВИ (*сем г. Жике*): А-а-а?!!

ЈЕРОТИЈЕ (*збуњен*): Ама... сумњиво лице?

XIII

Јоса, те же.

Јоса приноси визитную карточку и предаје је Виче.

ЕРОТИЕ: Что такое?

ВИЧА: Алекса.

ЕРОТИЕ: Скажите пожалуйста! Я не имею визитных карточек, а у Алекси они есть.

ВИЧА: Да ведь знаете, как бывает... был жандармом в Белграде. Стоял у дверей министров.

ЕРОТИЕ: Дай-ка сюда, я посмотрю! (*Берет карточку и читает.*) «Алекса Жунич, уездный сыщик». Да что он, с ума сошел? Кто же это в открытую говорит, что он сыщик?

ВИЧА: Он говорит, что раньше, когда он это скрывал, никак ничего не мог узнать, а сейчас ему все наговаривают друг на друга.

ЕРОТИЕ (*Јосе*): Где он?

ЈОСА: Здесь, ожидает.

ВИЧА. Он рыскал по городу, должно быть, напал на какой-то след, раз так быстро вернулся.

ЕРОТИЕ (*орет на Јосу*): Чего ты ждешь, болван, зови его, пусть войдет.

Јоса уходит.

ЕРОТИЕ: А ты, господин Вича, вместо того чтобы тут же позвать его, завел какие-то разговоры: был, мол, жандармом в Белграде, заказывал, мол, визитные карточки! А время идет, и каждое упущенное мгновение потеряно для родины.

XIV

Алекса, те же.

ЕРОТИЕ, ВИЧА, МИЛИСАВ

(*одновременно, как только Алекса вошел*): Ну что!

АЛЕКСА (*оглядываясь*): Здесь!

ЕРОТИЕ (*ошарашен страшным фактом*): Личность?

АЛЕКСА: Тот, кого мы ищем!

ВСЕ (*кроме Жики*): А, а, а?!

ЕРОТИЕ (*в смятении*): Да, но... подозрительная личность?

АЛЕКСА: Онај што га тражимо!

Сви се окупљају око њега.

ЈЕРОТИЈЕ (*имитира* га): „Онај што га тражимо!” „Онај што га тражимо!”... Па зар ти, мајку му, у овако озбиљним моментима, не умеш ништа више да кажеш?

АЛЕКСА: Па ето то, шта имам друго да кажем?

ЈЕРОТИЈЕ: Где је?

АЛЕКСА: У кафани Европа, јутрос је стигао!

ЈЕРОТИЈЕ: Јутрос? Овај... шта сам оно хтео? Дедер ти, брате, одговарај мени по реду, немој тако „јутрос је стигао”. Дакле, прво и прво... (*Збуну се.*) Шта сам оно хтео, господине Вићо, прво да питам?

ВИЋА: Кад је стигао?

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, питао сам то! А, јест! Та со, дедер читај депешу.

ТАСА (*чита*): „Према сазнању и трагу досад уоченоме”...

ЈЕРОТИЈЕ: Прескочи то! Одавде, ево, одавде читај!

ТАСА (*чита*): „Лични опис овога сумњивог лица непознат је власти, једино се зна да је то млад човек.”

ЈЕРОТИЈЕ: Чекај! Дакле, је л' му знаш лични опис?

АЛЕКСА: Не знам!

ЈЕРОТИЈЕ: Па наравно, јер његов лични опис није познат ни властима. Је л' млад?

АЛЕКСА: Јест!

ЈЕРОТИЈЕ: Млад? ...Је л' знаш сигурно да је млад?

АЛЕКСА: Па јесте, млад је!

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, онда даље... (*Чиновником.*) Па припитајте га и ви штогод; ја већ не умем да се сетим шта још да питам.

ВИЋА (*Алекси*): По чему си ти посумњао да је тај младић сумњиво лице?

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, по чему си посумњао?

МИЛИСАВ: Јеси разговарао с њим?

АЛЕКСА: Тот, кого мы ищем!

Все собираются вокруг Алексы.

ЕРОТИЕ (*передразнивает Алексу*): «Тот, кого мы ищем!» «Тот, кого мы ищем!» Неужели ты, черт бы тебя побрал... не можешь ничего больше сказать в такую важную минуту.

АЛЕКСА: А чего же мне еще говорить?

ЕРОТИЕ: Где он?

АЛЕКСА: В гостинице «Европа», сегодня утром приехал.

ЕРОТИЕ: Сегодня утром?... Это... что я хотел сказать... Ты, брат, отвечай мне по порядку, а не так: «Утром приехал». Значит, перво-наперво... (*В смятении.*) Господин Вича, что я хотел прежде всего спросить?

ВИЧА: Когда он прибыл?

ЕРОТИЕ: Да спрашивал я это! Ах, да. Таса, читай, братец, депешу.

ТАСА (*читает*): «Согласно имеющимся сведениям и обнаруженным до настоящего времени следам...»

ЕРОТИЕ: Это пропусти! Отсюда, вот отсюда читай!

ТАСА (*читает*): «Приметы данной подзрительной личности властям не известны, известно только, что это молодой человек».

ЕРОТИЕ: Стой! Так ты знаешь его приметы?

АЛЕКСА: Не знаю!

ЕРОТИЕ: Да это и не надо, поскольку его приметы и властям не известны. А он молод?

АЛЕКСА: Так точно!

ЕРОТИЕ: Молод? Ты точно знаешь, что он молод?

АЛЕКСА: Ну да! Молод!

ЕРОТИЕ: Хорошо, пойдём дальше... (*Чиновникам.*) Да спросите и вы его о чем-нибудь, я уж не могу вспомнить, о чем бы еще его спросить.

ВИЧА (*Алексе*): На основании чего ты заподозрил, что этот юноша – подозрительная личность?

ЕРОТИЕ: Да, да, на основании чего ты заподозрил?

МИЛИСАВ: Ты разговаривал с ним?

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, јеси ли разговарао с њим?

АЛЕКСА: Ево, ако хоћете, све по реду да вам кажем.

ЈЕРОТИЈЕ: Па тако, брате! Разуме се да треба све по реду да нам кажеш. Ја не знам и шта сте га окупили са тим питањима па само збуњујете човека.

АЛЕКСА: Пробудим се ја јутрос рано. Покварен ми сат, па не знам колико је било, ал' биће да је било пет, пола шест. Може бити више, ал' више од шест није било. Пробудим се тако и осетим нешто као да ми не ваља стомак. Јео сам пре неки дан неки спанаћ са овчетином, па од то доба као нешто не ваља ми стомак. Завија ме тако и диже ме по два-три пута на ноћ, те рекох да узем мало старе комовице са кичицом...

ЈЕРОТИЈЕ: Уха, 'ди си ти запео! Па онај ће, бре, да побегне док ти то све испричаш. Говори, брате, брже.

ВИЋА: Краће!

МИЛИСАВ: Замисли да си на саслушању!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме, говори као да си на саслушању.

АЛЕКСА (*запне као ђак научену лекцију*): Зовем се Алекса Жуњић, по занимању сам шпијун, имам 40 година, нисам суђен ни осуђиван, са оптуженим нисам ни у каквом сродству...

ЈЕРОТИЈЕ (*ставља му шаку на уста*):

Ама, чекај, брате! Е, јест ово лудо, за цео срез је лудо.

ВИЋА: Почни оданде кад сам те ја послао у варош да процуњаш.

ЈЕРОТИЈЕ: Одатле, дабоме!

АЛЕКСА: Ако је одатле, онда је лако. Пођем ја по наредби господин-Вићиной прво да обиђем све гостионице...

ВИЋА: Па свега је једна у целој вароши.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, не прекидај га!

АЛЕКСА: Јест, како је свега једна гостионица у вароши, то прво одем у њу, односно у Европу. Запитах газду: има ли ово два-три дана кога путника, а он вели: има три неде-

ЕРОТИЕ: Да, да, ты с ним разговаривал?

АЛЕКСА: Так вот, если хотите, я расскажу все по порядку.

ЕРОТИЕ: А то как же, братец! Разумеется, надо рассказать нам все по порядку. Не знаю, чего это вы на него набросились с вопросами, только сбиваете человека с толку.

АЛЕКСА: Проснулся я сегодня рано утром. Часы у меня испортились, и не знаю, сколько было времени, но пять – полшестого было наверняка. А может, и больше, но не позже шести. И так, я проснулся и почувствовал, что у меня что-то неладно с желудком. На днях ел баранину со шпинатом, и с тех пор вроде бы как что-то неладно с желудком. Крутит меня, приходится вставать два-три раза за ночь. Вот я и решил: выпью-ка я немного старой перцовочки...

ЕРОТИЕ: Эх-ма, куда забрался! Да тот, брат, убежит раньше, чем ты все это расскажешь. Говори, братец, поскорее!

ВИЧА: Короче!

МИЛИСАВ: Представь себе, что ты на допросе!

ЕРОТИЕ: Да, да, говори, словно ты на допросе.

АЛЕКСА (*выпаливает, как ученик вызубренный урок*): Я, Алекса Жунич, по профессии сыщик, сорок лет, под судом и следствием не был, с обвиняемым ни в каких родственных отношениях не состою...

ЕРОТИЕ (*затыкает ему ладонью рот*): Да стой, ты, братец! Вот уж глупо, так глупо. Чего ты трубишь на весь уезд.

ВИЧА: Начни с того, как я послал тебя поразнюхать по городу.

ЕРОТИЕ: Да, да, с того!

АЛЕКСА: Ну если с этого, то легко. Пошел я по приказу господина Вичи сперва по всем гостиницам...

ВИЧА: Во всем городе одна ведь только и есть.

ЕРОТИЕ: Да не перебивай ты его!

АЛЕКСА: Так точно, поскольку в городе всего одна гостиница, я в первую очередь пошел в нее, то есть в «Европу». Спрашиваю хозяина: «Приехал кто-нибудь в после-

ље како му никакав путник није прекорачио праг.

ЈЕРОТИЈЕ: Ја не знам ког би ђавола и тражили путници овде?

АЛЕКСА: Па онда... ух, ето, заборавих где сам стао!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме! Ама, кажем ја вама, не прекидајте га. Стао си: како већ три недеље ниједан путник није прекорачио праг.

АЛЕКСА: Јесте! И таман ја да пођем, а газда се присети, вели: од јутрос...

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха...?

АЛЕКСА: Вели, од јутрос је стигао један.

ЈЕРОТИЈЕ: Од јутрос, дакле. Господо, упамтите од јутрос!

АЛЕКСА: Питам газду: како му је име? Газда вели: не зна. Кад је питао, он му није хтео да каже име.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, ту смо! Није хтео да каже име. Упамти то г. Вићо!

ВИЋА: То је врло сумњиво!

МИЛИСАВ: То је он!

ТАСА: Он је!

АЛЕКСА: Питам ја: је л' излазио где, је ли говорио с ким, шта је радио? Газда вели: завукао се у собу па нигде не излази.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха!

ВИЋА: Аха!

МИЛИСАВ: Аха!

ТАСА: Аха!

АЛЕКСА: Хтео сам да уђем код њега па рекох: боље да му не падне у очи! Отишао сам само до врата, прислонио уво и слушао; чујем – мрда.

ЈЕРОТИЈЕ: Мрда?

АЛЕКСА: Јест, мрда! Па рекох, 'ајде да ја брже-боље јавим вама.

ЈЕРОТИЈЕ: Господо, он је!

ВИЋА: А ко би други могао и бити?

МИЛИСАВ: Јутрос стигао, млад, неће да каже име, сакрио се у собу...

дние два-три дня?» А он говорит: «Вот уж три недели, как ни один приезжий не переступал порога».

ЕРОТИЕ: Не знају, каквог дјавола нужно здесь приезжим!

АЛЕКСА: Так вот... Ух ты! Забыл, где остановился!

ЕРОТИЕ: Ну, конечно! Да говорю я вам: не перебивайте! Ты остановился на том, что вот уже три недели ни один приезжий не переступал порога.

АЛЕКСА: Так точно! И только я собрался уходить, хозяин-то и вспомни, что сегодня утром...

ЕРОТИЕ: Ага, ага...

АЛЕКСА: «Сегодня утром, говорит, прибыл один».

ЕРОТИЕ: Утром, значит. Господа, запомните, сегодня утром!

АЛЕКСА: Я и спрашиваю хозяина: «А как его зовут?» Хозяин говорит: «Не знаю». Когда он его спросил, тот не захотел назвать свое имя.

ЕРОТИЕ: Ага, вот оно что! Не захотел назвать свое имя. Запомни, господин Вича!

ВИЧА: Очень подозрительно!

МИЛИСАВ: Это он!

ТАСА: Он!

АЛЕКСА: Я и спрашиваю: «Выходил ли куда, разговаривал ли с кем, что делает?» Хозяин говорит: «Засел в номере и никуда не выходить».

ЕРОТИЕ: Ага!

ВИЧА: Ага!

МИЛИСАВ: Ага!

ТАСА: Ага!

АЛЕКСА: Хотел было я к нему войти, да решил: лучше пока ему на глаза не попадаться. Только подошел к двери, прижал к ней ухо и слушаю: слышу – возится.

ЕРОТИЕ: Возится?

АЛЕКСА: Так точно, возится! Ну я и решил: пойду-ка поскорее да сообщу лучше вам.

ЕРОТИЕ: Господа, это он!

ВИЧА: А кто бы другой мог быть?

МИЛИСАВ: Прибыл сегодня утром, молод, имя назвать не хочет, засел в номере...

ЈЕРОТИЈЕ: И мрда!...

ТАСА: Ала га брзо ухватисмо!

ЈЕРОТИЈЕ: Море, то је оно што га још нисмо ухватили.

ВИЋА: И може нам још и умаћи.

ЈЕРОТИЈЕ: Па може, дабоме, кад овај запео па ми прича како га завија стомак и како га диза ноћу. 'Ајде, говорите, како ћемо? Морамо бити обазриви, јер такви се људи не предају лако; он ће да се брани и пуцаће.

ВИЋА: Хоће!

ЈЕРОТИЈЕ: Дедер, господине Милисаве, ти си био поднаредник у војсци; дедер ти направи план. 'Ајде покажи се!

МИЛИСАВ (*важно Алекси*): У којој је соби?

АЛЕКСА: Соба број четири.

МИЛИСАВ (*размишља најпре, затим узме штап од Алексе и казујући план повлачи штапом по поду*): Ја мислим овако: да господин Вића са Ристом пандуром прими на себе десно крило и да крене одавде, кроз Милићево сокаче, па кроз Милетину башту, да избије с оне стране Европе. Сви прате пажљиво и иду за Милисавом гледајући у врх штапа.

Ја ћу са Јосом да примим лево крило и ударићу на Кнез-Јевтин бунар, крај Мила папуције, па ћу избити иза Општинског кантара, те с ове стране Европе. Ви ћете, господине капетане, бити центар...

ЈЕРОТИЈЕ (*преплаши се*): Ко центар?

МИЛИСАВ: Ви!

ЈЕРОТИЈЕ: Таман! Па у мене да гађа онај, је ли?

МИЛИСАВ: Ама, не, него ви ћете држати средину. Са вама ће поћи Таса.

ЈЕРОТИЈЕ: Таса? Ала ми изабрасте војску.

ВИЋА: Боље је, господине капетане, нека пође с вама. Не зато што би вам био од помоћи, него да не остане у канцеларији, јер ће побећи и сићи у чаршију те разгласити све.

ТАСА: Нећу, бога ми!

ЕРОТИЕ: И возится!..

ТАСА: А быстро же мы его поймали!

ЕРОТИЕ: То-то и оно, что мы пока еще не поймали.

ВИЧА: Он может еще от нас ускользнуть.

ЕРОТИЕ: Ну, конечно, может, если этот завел вольтерку да начал рассказывать, как у него в животе крутит да как его ночью с постели подымает. Ну говорите же, что нам делать? Мы должны быть осторожны. Такие люди легко в руки не даются: он станет защищаться, стрелять будет.

ВИЧА: Будет!

ЕРОТИЕ: Слушай, господин Милисав, ты был унтером в армии! Вот ты, брат, и разработай план. Ну-ка, покажи себя!

МИЛИСАВ (*важно, Алексе*): В каком он номере?

АЛЕКСА: В четвертом.

МИЛИСАВ (*сперва раздумывает, потом берет у Алексе трость и, объясняя план, чертит тростью по полу*): Я думаю так: господин Вича со стражником Ристой будут правым флангом и выступят отсюда, по Миличеву переулку, через Милетин огород, и выйдут с той стороны «Европы». Все внимательно следят и движутся за Милисавом, не спуская глаз с кончика трости.

Ја с Йосой буду левым флангом и ударю на колодец князя Ефты, мимо сапожника Милы и выйду из-за общинных весов, вот с этой стороны «Европы». Вы же, господин начальник, будете центром...

ЕРОТИЕ (*испуганно*): Кто центр?

МИЛИСАВ: Вы!

ЕРОТИЕ: Ну, да! Чтобы он как раз в меня и стрелял?

МИЛИСАВ: Да нет, вы будете обеспечивать средину. С вами пойдет Таса.

ЕРОТИЕ: Таса? Нечего сказать! Подобрали мне войско.

ВИЧА: Лучше будет, господин начальник, если он пойдет с вами. И не для того, чтобы оказать вам помощь, а чтобы он не оставался в канцелярии, иначе убежит, отправится на базар и все разгласит.

ТАСА: Ей-богу, не разгласу!

ЈЕРОТИЈЕ: Хоћеш! Знам те! Него ћеш ти са мном – центар!

МИЛИСАВ: Ви ћете да сиђете право чаршијом.

ЈЕРОТИЈЕ: И онако, правићу се као да сам пошао на пијацу. А ти (*Тасу*) да не мрдаш од мене.

МИЛИСАВ: Кад тако опколимо Европу са свих страна...

ЈЕРОТИЈЕ: Бре, бре, бре, читаву Европу ће да опколимо! Па онда!

МИЛИСАВ: Онда морамо извршити напад.

ЈЕРОТИЈЕ (*препаде се*): Какав напад?

МИЛИСАВ: Кад стигнемо сви на своја места, ви ћете, господине капетане, да нам да-те знак звиждањем.

ЈЕРОТИЈЕ: Е, то не могу!

МИЛИСАВ: Зашто?

ЈЕРОТИЈЕ: Не умем!

МИЛИСАВ: Шта не умете?

ЈЕРОТИЈЕ: Не умем да звиждим, није ми бог дао дара за то. Умем тако кад вабим пса, или кад звиждим ћурану, али кад дође тако нека опасност, а мени се нешто стегне овде, па напрћим уснице и само дувам, али не излази никакав глас.

МИЛИСАВ (*Тасу*): Умеш ли ти да звизнеш?

ТАСА: Умем, господине Милисаве.

МИЛИСАВ: Е, ево, Таса ће да звижди.

ЈЕРОТИЈЕ: Јест, он нек буде звиждаљка, да бар и од њега буде неке фајде.

ВИЋА: Добар је овај Милисављев план, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Бре, господине Милисаве, где би ти био крај да си остао у Војсци па да овајаш тако Европе. Овај план ти паре вреди. Само, не рече шта ћемо са г. Жиком. (*Потражи га и види на столицу како спава.*) Знаш шта, нек остане овде као резерва.

АЛЕКСА: А ја да пођем напред па да се нађем тамо.

ЈЕРОТИЈЕ: И да прислушаш мало, шта ће на све то да каже грађанство. Ако ко гунђа

ЕРОТИЕ: Разгласиш! Я тебя знаю! Давай уж лучше со мной – в центр!

МИЛИСАВ: Вы пойдете прямо через базарную площадь.

ЕРОТИЕ: И буду делать вид, что пошел на базар. А ты (*Тасе*) от меня ни на шаг.

МИЛИСАВ: И после того как мы таким образом окружим «Европу» со всех сторон...

ЕРОТИЕ: Ох-хо-хо, всю Европу окружим! Ну, а дальше?

МИЛИСАВ: Дальше пойдём в атаку.

ЕРОТИЕ (*испуганно*): В какую атаку?

МИЛИСАВ: Как прибудем все на свои места, вы, господин начальник, дадите нам сигнал свистом.

ЕРОТИЕ: Нет, этого я не могу!

МИЛИСАВ: Почему?

ЕРОТИЕ: Не умею!

МИЛИСАВ: Что не умеете?

ЕРОТИЕ: Не умею свистеть, не дал мне бог таланта на это. Могу собаку свистнуть, индюка подозвать, а как дело дойдет до какой-нибудь опасности, сопрет у меня что-то вот здесь, и, как ни вытягиваю губы, как ни дую, никакого звука не получается.

МИЛИСАВ (*Тасе*): А ты умеешь свистеть?

ТАСА: Умею, господин Милисав!

МИЛИСАВ: Так вот, Таса будет свистеть.

ЕРОТИЕ: Ладно, пускай он будет свистком, чтоб и от него какая-нибудь польза была.

ВИЧА: Хороший план составил Милисав, господин начальник!

ЕРОТИЕ: Эх, господин Милисав, кем бы ты стал, если б остался в армии и таким манером завоевывал Европы. Твой план денег стоит. Ты только не сказал, что нам делать с господином Жикой? (*Ищет его глазами и видит, что тот сидит на стуле и спит.*) Знаешь, пускай остается здесь в качестве резерва.

АЛЕКСА: А я пойду вперед и буду там.

ЕРОТИЕ: И послушаешь малость, что будут говорить граждане. Если кто станет вор-

штогод, забележи му само име, јер грађанство треба да зна да држава не трпи гунђање у овако озбиљним тренуцима. (*осталима.*) Е, па 'ајде сад, господа, само храбро и паметно. Тасо, причекај ме на капији!
Сви се повлаче у канцеларију, сем Жике који остаје спавајући.

XV

Јеротије, Анђа, Марица

ЈЕРОТИЈЕ (*на левим вратима*): Анђо, Марице!

АНЂА (*једновременно са Марицом на вратима*): Шта је?

ЈЕРОТИЈЕ: Дај ми качкету и пиштољ!

АНЂА: Шта ће ти пиштољ, човече?

ЈЕРОТИЈЕ: Дај ми кад ти кажем!

МАРИЦА: Ама, што нам не кажете...?

ЈЕРОТИЈЕ (*раздере се*): Дајте качкету и пиштољ, строго вам кажем. Разумете ли ви шта је то строгост?

Анђа и Марица повлаче се у собу. Јеротије шета узбуђено говорећи сам са собом. Анђа и за њом Марица долазе носећи једна качкет, а друга пиштољ

АНЂА: Ама, кажи, човече, шта ће ти пиштољ?

ЈЕРОТИЈЕ (*меће качкет на главу, а пиштољ у задњи џеп капута*): Пст! Ја сам да нас центар.

АНЂА: Шта си ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Центар!

АНЂА (*прекрсти се*): Буди бог с нама и мајка божја! Па добро, а што ће ти пиштољ?

ЈЕРОТИЈЕ: Идем у лов!

МАРИЦА: У лов?

ЈЕРОТИЈЕ: Јесте!

АНЂА: Ама, шта је теби, шта говориш, бога ти?

ЈЕРОТИЈЕ: Упамти идем у лов на – класу! (*Оде.*)

Анђа и Марица гледају дуго убезекнуто за њим; у том господин Жика страховито захрче, оне цикну и побегну у собу.

чать, запиши его имя, ибо граждане должны знать, что государство не потерпит воркотни в столь ответственные минуты. (*Остальным.*) А теперь, господа, пошли, но храбро и разумно. Таса, подождешь меня у калитки.
Все уходят в канцелярию, кроме Жики, который остается спать.

XV

Еротие, Анджа, Марица.

ЕРОТИЕ (*подходя к дверям слева*): Анджа! Марица!

АНДЖА (*появляясь одновременно с Марицей в дверях*): Что такое?

ЕРОТИЕ: Дайте мне фуражку и пистолет!

АНДЖА: На что тебе пистолет?

ЕРОТИЕ: Дай, раз говорю!

МАРИЦА: Но почему вы нам не скажете?...

ЕРОТИЕ (*кричит на них*): Подайте фуражку и пистолет, приказываю! Вы знаете, что такое приказ?

Анджа и Марица скрываются в комнате. Еротие возбужденно ходит, разговаривая сам с собой. Появляется Анджа, за ней Марица; одна несет фуражку, другая – пистолет.

АНДЖА: Да скажи ты нам, на что тебе пистолет?

ЕРОТИЕ (*надевает на голову фуражку, пистолет засовывает в задний карман*): Пст! Я сегодня центр!

АНДЖА: Кто?

ЕРОТИЕ: Центр!

АНДЖА (*крестится*): С нами крестная сила и мать божия! Ну ладно, а зачем тебе пистолет?

ЕРОТИЕ: На охоту иду!

МАРИЦА: На охоту!

ЕРОТИЕ: Да!

АНДЖА: Да что с тобой, что ты городишь, господи?!

ЕРОТИЕ: Запомни. Иду на охоту – за очередным чином! (*Уходит.*)

Анджа и Марица, потрясенные, долго смотрят ему вслед. В этот момент Жика громко всхрапывает, они взвизгивают и убега-

Завеса

ЧИН ДРУГИ

Писарска соба у срезу. У дну врата која воде споља, слева (напред) врата која воде у практикантску собу, а здесна (у дубини) врата која воде у капетанов приватан стан. У углу, иза ових врата, лимена пећ, од које чунак иде најпре право ка публици, уза зид, па се над столом г. Жикиним превија у колено и полази лево, те пробија зид над вратима практикантске канцеларије. Десно од задњих врата, крај зида, стара дрвена клупа и на њој маса аката, која су с једне и друге стране подупрта по једном циглом. Над клупом слика кнеза Милана Обреновића, под њом нека прокламација и са стране неколике писане наредбе излепљене на зид. Дужином левог зида рафови и у њима фасцикуле. На свакој велико слово „Ф” и разни бројеви. Испред тих рафова сто и на њему грдна књижурина (регистар) и деловодни протокол. Регистар отворен и узвишен горњом страном на једну цепаницу са дрвљаника. По столу још и гомила аката. То је сто г. Милисава писара, а онај десно, сасвим напред, сто је Жике писара и на њему је још већа гомила аката, притиснута комадима од цигле.

Канцеларија уопште прљава. По поду хартије, љуске од јабука итд. На зидовима висе неке избледеле хартије, капуте, метлице, и разни предмети.

При отварању сцене г. Милисав стоји на своме столу, скидајући једну фасцикулу из најгорњих редова. Г. Жика седи за својим столом, без крагне, раскопчана прслука, и држи хладну крпу на глави.

јут в другују комнату.

Занавес

ДЕЙСТВИЕ ВТОРОЕ

Комната писарей в уездной канцелярии. Двери: в глубине сцены – на улице, впереди слева – в комнату практикантов, справа, в глубине – в квартиру уездного начальника. В углу, за этой дверью – железная печка, труба которой идет сперва по стене прямо на публику, а затем над столом Жики делает поворот влево и проходит сквозь стену над дверью в комнату практикантов. Справа от входной двери у стены старая деревянная скамья, и на ней масса папок, подпертых с обеих сторон кирпичами. Над скамьей портрет князя Милана Обреновича,² под ним какая-то прокламация, по бокам которой на стену наклеены какие-то распоряжения, написанные от руки. Вдоль левой стены полки, на них папки с делами. На каждой папке большая буква «Д» и номера. Перед полками стол, на нем огромная книжица – для записи входящих и исходящих – и книга для протоколов. Книга входящих и исходящих открыта, верхняя часть ее приподнята, под нее подложено полено. На столе также грудa бумаг. Это стол писаря Милисава, а справа, совсем близко от публики, – стол писаря Жики, на нем еще большая грудa бумаг, прижатых кусками кирпича.

Канцелярия грязная. На полу валяются обрывки бумаги, яблочная кожура и тому подобное. На стенах висят какие-то выцветшие бумаги, пальто, веники и другие предметы.

При поднятии занавеса Милисав стоит на своем столе, доставая какую-то папку с самой верхней полки. Жика сидит за своим столом, без воротничка, с растянутым жилетом, и держит на голове тряпку, смоченную холодной водой.

Милисав, Жика, Јоса

ЖИКА (*истија крчаг воде, па кад га је испио, додаје га Јоси, који стоји крај стола*): На! Има ли који да чека?

ЈОСА: Има.

ЖИКА: Колицина су?

ЈОСА: Има их тако пет-шест.

ЖИКА: Ух! Да бог сачува, навикао се овај свет да се обеси власти о врат, па то ти је! Пушћај!

Јоса одлази.

II

Милисав, Жика

МИЛИСАВ (*који је отворио фасцикулу, дреши је полако*): Мора да је било овогодишње вино?

ЖИКА: Зашто овогодишње?

МИЛИСАВ: Па ето, већ другу си тестију воде испио од јутрос.

ЖИКА: Није, добро је вино било, него много, много, брате.

III

Миладин, пређашњи

Миладин улази, понизно гужвајући шубару у руци.

ЖИКА (*мрзоволно*): Шта је?

МИЛАДИН: Дошао сам, господине!

ЖИКА: Видим да си дошао. 'Ајд' казуј, шта хоћеш?

МИЛАДИН: Па ти знаш, господине Жико!

ЖИКА: Не знам ја ништа.

МИЛАДИН: Па... дошао сам за правду, господине!

ЖИКА: Дошао за правду. Као да сам ја пекар па печем правду. Ти мислиш тако то, дођеш само на тезгу па: дај правду, а ја отворим фиоку па: извол'те, молим лепо!

МИЛАДИН: Па ја велим... закон.

ЖИКА: Остави ти закон на миру; закон је закон, а ти си ти. Је ли ти што род закон, можда кум, стриц или ујак?

МИЛАДИН: Па није, господине!

Милисав, Жика, Јоса.

ЖИКА (*выпивает ковш воды о отдает Йосе, стоящему возле его стола*): На! Есть там кто на очереди?

ЙОСА: Есть.

ЖИКА: Сколько их?

ЙОСА: Человек пять-шесть.

ЖИКА: Ух, привыкла эта публика сидеть на шее у власти! Что ты с ней поделаешь! *Йоса уходит.*

II

Милисав, Жика.

МИЛИСАВ (*открыв папку, осторожно трясет ее*): Винцо-то небось молодое было?

ЖИКА: Почему молодое?

МИЛИСАВ: Да потому, что ты с утра уже второй ковш выпил.

ЖИКА: Нет, вино было хорошее, только много... много, братец.

III

Миладин, те же.

Входит Миладин, подобострастно комкая в руках шапку.

ЖИКА (*недовольно*): Ну, еще что там?

МИЛАДИН: Да вот, я пришел, сударь!

ЖИКА: Вижу, что пришел. Давай говори, чего хочешь!

МИЛАДИН: Да ведь знаешь ты, господин Жика!

ЖИКА: Ничего я не знаю.

МИЛАДИН: Так вот... за справедливостью я пришел, сударь!

ЖИКА: За справедливостью пришел. Будто я пекарь и пеку справедливость. Ты небось думаешь: только ты явился и – дай справедливость, а я открываю ящик – и извольте, пожалуйста!

МИЛАДИН: Да я полагаю, закон...

ЖИКА: Оставь ты закон в покое! Закон – это закон, а ты – это ты. Что тебе закон? Родня? Может, кум, свят или дядя?

МИЛАДИН: Да нет, сударь!

ЖИКА: Па што га потезеш као да ти је рођени ујак?! Закон није написан за тебе, него за мене да знам колико да ти одрежем. Је л' разумеш!

МИЛАДИН: Разумем! Ал' велим...

ЖИКА: Је л' имаш ти кантар у дућану?

МИЛАДИН: Имам, господин-Жико!

ЖИКА: Е, видиш, имам га и ја. Закон, то је мој кантар. Метнем на кантар твоју молбу, јали тужбу, па са друге стране метнем један параграф. Ако је мало, ја метнем још један; ако је мало и то, ја метнем једну олакшавну околност, па ако нагне језичак на другу страну, ја додам једну отежавну околност. Ако опет неће да превали на твоју страну, а ја, пријатељу си ми мој, ударим мало језичак малим прстом, а кантар хоп, па превали на твоју страну.

Милисав развио је за то време фасцикулу и тражи по њој нешто љутећи се што не може да нађе. Уређује опет фасцикулу, увезује је и пење се на сто па је ставља на своје место, а скида другу те њу развија на столу и тражи.

МИЛАДИН: Па то, знаш, ја и мислим.

ЖИКА: Шта мислиш?

МИЛАДИН: Да удариш малим прстом.

ЖИКА: А, то би ти хтео? Па знам те онда, тицо, и зашто си дошао. Хоћеш по други пут да наплатиш од неког дуг!

МИЛАДИН: Није, бога ми, него први пут.

ЖИКА: Море, како први пут! Да је први пут, не би теби требао мој мали прст.

МИЛАДИН: Бог ми је сведок, господин-Жико!

ЖИКА: Имаш ли ти неког сигурнијег сведока него што је бог?

МИЛАДИН: Немам. Ал' ја највише на тебе рачунам господин-Жико. Рекох, ако те као човека замолим...

ЖИКА: Е, мој брате, ти мислиш то тако, да ме замолиш. Је л' тако радиш ти у твој дућану? Дође неко па каже: „Дошао сам, гавда-Миладине, да те замолим да ми даш оку

ЖИКА: Так што же ты к нему лезешь, словно он тебе родной дядя?! Закон не для тебя написан, а для меня, чтобы я знал, сколько тебе надо от него отрезать. Понимаешь?

МИЛАДИН: Понимаю. Но вот я...

ЖИКА: Есть у тебя в лавке весы?

МИЛАДИН: Есть, господин Жика!

ЖИКА: Вот видишь, и у меня есть. Закон – это мои весы. Положу на весы твою просьбу или жалобу, а с другой стороны – параграф. Мало будет, еще один подброшу, и на этот раз будет мало, суну смягчающее обстоятельство, а если стрелка качнется в другую сторону, подкину отягчающее обстоятельство. Если же опять она не захочет склониться в твою сторону, я, друг ты мой, подтолкну стрелку мизинчиком, и весы – хоп! – и качнутся на твою сторону.

Милисав в это время, раскрыв папку, что-то в ней ищет, злясь, что не может найти. Снова складывает все бумаги в папку, завязывает. Залезает на стол, ставит папку на место, достает другую, развязывает на столе и что-то в ней ищет.

МИЛАДИН: Так вот, я то же самое думаю.

ЖИКА: Что думаешь?

МИЛАДИН: Да что мизинчиком подтолкнешь.

ЖИКА: А тебе только этого и надо? Теперь я знаю, голубчик, зачем ты сюда пришел. Вторично хочешь с кого-нибудь долг получить?

МИЛАДИН: Ей-богу, нет. Только в первый раз.

ЖИКА: Брось ты, какой там в первый раз! Если б в первый, тебе бы мой мизинец не понадобился.

МИЛАДИН: Бог свидетель, господин Жика!

ЖИКА: А нет ли у тебя свидетеля надежнее, чем бог?

МИЛАДИН: Нету. Но я больше всего на тебя надеюсь, господин Жика. Уж я решил: попрошу тебя, как человека...

ЖИКА: Э, братец, ты думаешь меня просто так попросить. А ты в своей лавке так действуешь? Приходит, скажем, кто-нибудь и говорить: «Вот пришел я, купец Миладин, и

кафе!” А ти му даш, је ли?

МИЛАДИН: Па оно је еспап.

ЖИКА: А наука није еспап, је ли? Ко ће да плати мени моје школовање? Десет година сам ја провео у школи. Да сам на робији толико година провео, ја бих научио какав занат. И то, нисам ја учио као што данашња младеж учи — годину дана, па хајд' у старији разред. Него се ја, господине мој, нисам мицао из разреда по годину, две, па и три, ако хоћеш, све док нисам испекао науку. А ти сад хоћеш тако?... 'Ајде, господин-Жико, макни малим прстом!...

МИЛАДИН: Ја велим, господин-Жико, да ти учиниш твоје, а... ја већ знам моје. Има, знаш, она твоја хартија код мене...

ЖИКА: Ух, мајку му, и јест велика ствар. Дужан сам ти сто динара, па окупио сваки дан: она хартија код мене...

МИЛАДИН: Никад ти, господине Жико, нисам споменуо досад.

ЖИКА: Немој никад више у животу ни да поменеш. *(Звони.)*

МИЛАДИН: Нећу, господин-Жико!

ЖИКА: Дедер говори, зашто си дошао?

МИЛАДИН: Па ево шта је: неки Јосиф из Трбушнице...

ЖИКА: Знам Јосифа. *(Опет звони.)*

МИЛАДИН: Па тај Јосиф тако чешће увраћао до мене у дућан, па...

ЖИКА: Она стока Јоса опет није пред вратима! Слушај пријатељу, изиђи напоље на бунар па ми укваси ову крпу, па после натане да те саслушам.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико. *(Узме крпу и пође.)*

ЖИКА: Ал' извади свежу воду.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико! *(Оде)*

прошу тебя: „Дай мне фунт кофе!“ Дашь ты ему?

МИЛАДИН: Так ведь то товар.

ЖИКА: А наука, по-твоему, не товар? Кто мне оплатит мое учение? Я десять лет провел в школе. Да если бы я на каторге отси-дел столько, и то мог бы выучиться како-му-либо ремеслу. А ведь я учился! И не так, как нынешняя молодежь учится: год прошел и – айда в следующий класс. Нет, я, сударь мой, по два, а то и по три года из каждого класса не вылезал, пока эта наука мне не въедалась в плоть и кровь. А ты хочешь просто так: «Ну-ка, господин Жика, пошевели мизинчиком!...»

МИЛАДИН: Я так думаю, господин Жика, что ты сделаешь свое, а я уж... знаю, что мне нужно делать. Ведь ты знаешь, лежит у меня та твоя бумажка...

ЖИКА: Ух, чтоб тебе, подумаешь, великое дело. Должен сто динаров, так ты и приста-ешь каждый день: «У меня та бумажка, у меня та бумажка...»

МИЛАДИН: До сих пор я ни разу о ней не напоминал, господин Жика.

ЖИКА: И никогда больше до конца жизни не смей вспоминать. *(Звонит.)*

МИЛАДИН: Не буду, господин Жика!

ЖИКА: Ну говори, зачем пришел?

МИЛАДИН: Так вот в чем дело: некий Ио-сиф из Трбушницы...

ЖИКА: Знаю я Иосифа. *(Снова звонит.)*

МИЛАДИН: Так вот, этот Иосиф часто за-ходил ко мне в лавку и...

ЖИКА: Эта скотина Йоса опять ушел от двери! Слушай, дружок, выйди-ка к коло-дцу и намочи эту тряпку, чтобы мне потом удобнее было тебя слушать.

МИЛАДИН: Слушаюсь, господин Жика. *(Берет тряпку и идет к двери.)*

ЖИКА: Да смотри, достань свежей воды.

МИЛАДИН: Слушаюсь, господин Жика. *(Уходит.)*

IV

Жика, Милицав

МИЛИСАВ (који је расуо сву фасцикулу):

IV

Жика, Милицав.

МИЛИСАВ (который растрепал всю па-

Е, ово је страшно; ово је већ превршило сваку меру!

ЖИКА: Које?

МИЛИСАВ: Па, брате, ја не знам каква је ово земља, кад у самој полицији могу да покраду полицијског писара!

ЖИКА: Ама, кога покрали?

МИЛИСАВ: Ја држим, знаш, свој веш овде, у фасцикули, па ето нема ми нових новца-тих чарапа.

ЖИКА: А што у фасцикули?

МИЛИСАВ: Овде ми је згодно, нико не зна. Па, ето, опет украли!

ЖИКА: Па дабоме, кад не држиш веш код куће, као сав остали свет.

МИЛИСАВ: Ама, код куће још горе, зато га и не држим тамо.

ЖИКА: Поткрада те газдарица?

МИЛИСАВ: Не поткрада, него, знаш, ја и Таса практикант седимо у истој соби.

ЖИКА: Па хоће ваљда да макне?

МИЛИСАВ: Неће, али навуче, па кад испрља, опет остави, а ја плаћам прање. А кад навуче нешто, не скида по месец дана. Ето и сад, дохватио ми нове новцате гаће.

ЖИКА: Што му не скинеш, па нек иде го!

МИЛИСАВ: Не могу, немам то срце! Видим нема, па ми га жао!

ЖИКА: Е, па тако ти је то! Кад имаш срце... не можеш да имаш гаће.

V

Миладин, пређашњи

МИЛАДИН (доноси уквашену крпу): Ево, господин-Жико! (Да му је, па наствља.) Па тај Јосиф из Трбушнице увраћа чешће код мене у дућан — као човек, дабоме...

ЖИКА: Бре, баш си ти нека стока, газда-Миладине. Па ти ово ниси исцедио. Донео си толико воде као да ћу да се купам. Изађи, молим те, напоље, па исцеди тамо у авлији... 'Ајде благо мени, па после да те саслушам

нку): Нет, это ужасно, это уже переходит всякие границы!

ЖИКА: Что?

МИЛИСАВ. Не знаю, брат, что это за страна, если в самой полиции могут обокрасть полицейского писаря.

ЖИКА: Кого же обокрали?

МИЛИСАВ: Я, знаешь ли, храню свое белье здесь, в папке, и вот у меня пропали совершенно новые носки.

ЖИКА: А зачем ты их в папке хранишь?

МИЛИСАВ: Очень удобно, никто не знает. Но вот тебе и на – опять украли!

ЖИКА: Конечно, украдут, раз ты не хранишь белье дома, как все прочие люди.

МИЛИСАВ: Дома, братец, еще хуже, поэтому я его там и не храню.

ЖИКА: Что, хозяйка ворует?

МИЛИСАВ: Не ворует, а дело в том, что мы с практикантом Тасой снимаем одну комнату.

ЖИКА: Значит, он таскает.

МИЛИСАВ: Нет, наденет просто, а как загрязнит – оставит, а я плачу за стирку. А если наденет, по месяцу не снимает. Вот и сейчас – напялил на себя мои новехонькие кальсоны.

ЖИКА: А чего ты их с него не снимешь, пусть ходит голый!

МИЛИСАВ: Не могу, есть же у меня сердце. Вижу: нет у него своих, мне его и жалко.

ЖИКА: Ну, так тебе и надо! Раз у тебя есть сердце, то кальсоны тебе не нужны.

V

Миладин, те же.

МИЛАДИН (приносит смоченную тряпку): Пожалуйста, господин Жика! (Отдает елу тряпку и продолжает.) Так вот, этот Иосиф из Трбушницы частенько заглядывал ко мне в лавку, как честный человек, разумеется...

ЖИКА: Эх! Ну и скотина же ты, купец Миладин. Ведь ты ее не выжал. Столько воды принес, словно я купаться собираюсь. Выйди-ка, пожалуйста, во двор да выжми ее хорошенько. Поди-ка, сделай, а уж потом я

натенане.

МИЛАДИН: Хоћу, господин-Жико.
(*Одлази.*)

VI

Жика, Милисав

ЖИКА (*задубио се у акта*): Никако не могу да му ухватим ко је овде побацио. Ови практиканти још не умеју људски да саслушају. Из овога, брате, излази, да Љубица Пантић доставља Гају Јанковића да је насилно побацио.

МИЛИСАВ (*попео се на сто те оставља фасцикулу на своје место*): Да не буде Каја Јанковић?

ЖИКА (*загледа*): Бога ми, тако ће бити... јест, тако је, Каја Јанковић. Јесте! Али, брате, ово К и не личи на слово него на ћерам, или на весло, или на општински фењер... Ђаво ће га знати на што личи. А нека ситна слова кô драмлије.

МИЛИСАВ: И играју ваљда?

ЖИКА: Па играју, дабоме. Читава она газда-Митрова двокатница, па ми игра од јутрос, те неће слова.

МИЛИСАВ: Докле сте пили?

ЖИКА: До шест јутрос. И толико сам се пута заклео да не пијем врућу ракију на вино, па не можеш. Што ти је живот, мајку му, човек није кадар ни заклетву да одржи, а камоли што друго!

Из практиканстке собе излети лењир, затим упијач и чује се отуд граја.

Хеј, шта је тамо! Они се практиканти опет туку! Иди, тако ти бога, Милисаве, па им ти мало војнички подвикни!

VII

Таса, пређашњи

ТАСА (*утрчи и скупља бачене ствари*): Молим те, господине Жико, да ми опростиш!

смогу тебя без помех выслушать.

МИЛАДИН: Слушаюсь, господин Жика.
(*Уходит.*)

VI

Жика, Милисав.

ЖИКА (*углубился в бумаги*): Никак не могу понять, у кого родился мертвый ребенок. Не умеют эти практиканти по-человечески вести допросы. Из этого протокола, братец, получается, что Любица Пантич доносит на Гая Янковича, что он родил мертвого ребенка.

МИЛИСАВ (*залез на стол, ставит папку на место*): А может быть, это Кая Янкович?

ЖИКА (*вчитывается*): Ей-богу, так и есть... Да-да, точно. Кая Янкович. Точно! Но это К, братец ты мой, и на букву не похоже, оно скорее похоже на колодезный журавль, или на весло, или на уличный фонарь... Черт его знает, на что оно похоже. А тут еще какие-то буковки, мелкие, как бисер.

МИЛИСАВ: И небось пляшут?

ЖИКА. Как еще пляшут! Не только буквы, а весь двух-этажный дом купца Митры с самого утра у меня в голове пляшет.

МИЛИСАВ: И долго вы пили?

ЖИКА: До шести утра. Сколько раз я зарекался не мешать подогретой ракии с вином. И все напрасно. Эх, что это за жизнь, пропади она пропадом. Человек не в состоянии даже собственную клятву сдерживать, а куда уж там до чего другого!

Из комнаты практикантов вылетает линейка, за ней пресс-папье и слышится возня.

Эй, что там такое? Опять дерутся эти практиканти! Поди-ка, Милисав, ради бога, рывкни там на них по-военному!

VII

Таса, те же.

ТАСА (*вбегает и собирает разбросанные вещи*): Прости меня, пожалуйста, господин Жика!

ЖИКА: Ама, шта да ти опростим, како да ти опростим! Је л' ово државна канцеларија или није, и треба ли овде да влада ред или не треба? На вашариште, па се рвите, а не овде! Ко се то гађао државним стварима?

ТАСА: Ја, господине Жико!

ЖИКА: Бре, матори магарац, па...

ТАСА: Ја те молим, господин-Жико, да ми опростиш, али ово се више не може издржати. Пре три дана су ми мет'ли иглу у столицу, па сам рипнуо три аршина увис; прекјуче су ми намазали шешир мастилом изнутра, па сам се сав умрљао – ето, још се нисам испрао као човек. Јуче су ми опет мет'ли на столицу четири ђачка јексера за цртање, окренули вршкове на горе, а ја сео и опет се искрвавио. Не, бога ми, господин-Жико, ово се не трпи више! Ја могу слободно рећи да крваво зарађујем свој хлеб.

ЖИКА: Ништа то није! Сипај у лавор хладне овде, седни мало па ће да прође. Практикант си, брате, па мораш и да трпиш. Мислиш ти, ја, кад сам био практикант, да нисам патио? Још како! Седао сам ја и на плави плајваз, али ми је подметнуо секретар, па ми је било мило, иако ме сврбило десет и више дана.

ТАСА: Па не марим ја, кад се ти нашалиш са мном, господин-Жико! Ето, пре, кад си ми регистром разбио главу, ја сам се искидо од смеја. Ал не трпим оне, млађи су од мене.

ЖИКА: Шта ћеш, брате, нема канцеларије у којој то не бива. Како би друкчије прошло време? Дођеш ујутру у осам па до подне, па онда у три по подне па до шест, не избијаш из канцеларије. Па како друкчије да се убије време ако се старији са млађима и друг са другом не пошали? Али зато, брате, не мораш да се гађаш државним стварима.

ТАСА: А данас, господин-Жико, уквасили обланде па наређали по столицу, а ја сео па се сав улепио. Ево да видиш, ако не веру-

ЖИКА: Что тебе простить, как я тебя прощу! Что это! Государственная канцелярия или нет! Должен здесь быть порядок или нет? Идите на ярмарку и там деритесь, а не здесь! Кто это бросался казенными вещами?

ТАСА: Я, господин Жика!

ЖИКА: У, старый осел, и ты...

ТАСА: Прости, пожалуйста, господин Жика, но это больше невозможно выдержать. Три дня назад воткнули мне в стул иглу, так что я подскочил кверху на три аршина; позавчера мою шляпу вымазали изнутри чернилами, и я так весь перемазался, что до сих пор по-человечески не отмылся. Вчера опять подложили на стул четыре кнопки острыми вверх, а я сел и снова до крови исцарапался. Нет, ей-богу, господин Жика, этого больше терпеть невозможно! Честно могу сказать, что я кровью зарабатываю свой хлеб.

ЖИКА: Все это ерунда. Налей в таз холодной воды, посиди в нем немного – и все пройдет. Ты, братец, практикант и должен терпеть. Думаешь, мне, когда я был практикантом, не доставалось. Еще как! Я даже на карандаш садился, но мне его подставил секретарь, и я улыбался, хоть у меня зудило потом больше десяти дней.

ТАСА: Так и я не обижаюсь, если ты, господин Жика, надо мной подшутишь! Помнишь, как ты недавно разбил мне голову регистрационной книгой? Я чуть от смеха не лопнул. Но я не могу терпеть, когда надо мной подшучивают они! Ведь они моложе меня!

ЖИКА: Что поделаешь, братец, нет канцелярии, в которой этого не было бы. Как же иначе время бы шло? Приходишь утром, в восемь, и сидишь до полдня, а затем с трех и до шести вечера не вылезашь из канцелярии. Так как же иначе убить время, если старшие над младшими или товарищи друг над другом не подшутят. Но тем не менее, братец, казенными вещами швыряться нельзя.

ТАСА: А сегодня, господин Жика, намочили они облатки, да и разложили их на моем стуле, а я сел и весь ими облепился. Вот по-

јеш! *(Нагне се према господин-Жики и дигне пешеве од капута те му се види задњица сва улепљена црвеним канцеларијским обланама.)*

ЖИКА *(плане, скочи са столице и гађа га актима која му се затекла на столу):* Покажи ти то својој жени, магарче матори!

ТАСА: Извини, господин-Жико, молим те! *(Скупља са пода акта којима га је Жика гађао и загледа их.)* Гле, па ево их акта Перичеве интабулације. Откад их тражим, човеку прошао рок за жалбу због тога што се изгубила акта.

ЖИКА: А ти други пут, ако хоћеш да коме не прође рок за жалбе, немој да мећеш акта на мој сто. Не мећи ми на сто ништа што има рока, разумеш! Не волим рокове, упамти то! 'Ајде марш!

Таса одлази са сакупљеним актима.

VIII

Миладин, пређашњи

ЖИКА *(почне да ради, па тресне акта):* Нека иде дођавола и ова Каја! Шта ме се тичу туђа деца! И онако ми прште глава!

МИЛАДИН *(уноси исцеђену крпу):* Ево, господин-Жико!

ЖИКА: Бре, па ти као да си ишао да исцедиш крпу у Атлантски океан. Већ сам и заборавио за тебе. Дај овамо! *(Узима крпу и обавија је себи око главе.)*

МИЛАДИН *(наставља казивање):* Па тај Јосиф, из села Трбушнице, увраћа тако чешће код мене у дућан...

IX

Капетан Јеротије, пређашњи

ЈЕРОТИЈЕ *(улази споља под капом):* Је л' није ту господин Вића?

МИЛОСАВ: Није!

ЈЕРОТИЈЕ: Дабоме да није, кад увртио се-

смотри, если не веришь! *(Нагибается, поднимает фалды сюртука и показывает господину Жике свои брюки, все усаженные красными канцелярскими облатками.)*

ЖИКА *(взбешенный, вскакивает со стула и швыряет в него папками, лежащими под рукой на столе):* Покажи это своей жене, старый осел!

ТАСА: Извини, пожалуйста, господин Жика! *(Собирает с иола бумаги, которыми Жика бросался в него, и рассматривает их.)* Смотрите, вот оно дело об описи имущества Перича. А я-то его ищу, человек уже пропустил срок подачи кассационной жалобы – и все потому, что дело затерялось.

ЖИКА: В другой раз, если не хочешь, чтобы кто-нибудь пропустил срок подачи кассационной жалобы, не клади бумаг на мой стол. Не клади мне на стол ничего, что имеет срок, понял? Я сроков не люблю, запомни! А теперь, марш!

Таса с собранными бумагами уходит.

VIII

Миладин, те же.

ЖИКА *(начинает работать, потом ударяет папкой по столу):* А ну ее к дьяволу, эту Каю! Какое мне дело до чужих детей! У меня и без того голова трещит!

МИЛАДИН *(вносит выжатую тряпку):* Вот, господин Жика!

ЖИКА: Э, да ты вроде как к Атлантическому океану ходил выжимать тряпку? Я уж про тебя забыл. Давай сюда! *(Берет тряпку и обматывает вокруг головы.)*

МИЛАДИН *(продолжает свое объяснение):* Так вот, этот Иосиф из деревни Трбушницы частенько захаживал в мою лавку...

IX

Еротие, те же.

ЕРОТИЕ *(входит с улицы, в фуражке):* Господин Вича здесь?

МИЛОСАВ: Никак нет!

ЕРОТИЕ: Конечно, нет, раз он вбил себе в голову, что надо найти соучастников. А

би у главу да нађе саучеснике. Шта ће му саучесници да га пита човек? Тражи се лице и траже списи, а не... (*Спази Миладина.*) Је л' овај газда Миладин има нека важна посла код тебе, господин-Жико?

ЖИКА: Нема, може и да причека. (*Миладину.*) Изађи ти, газда-Миладине, па кад оде господин капетан, дођи да наставимо.

МИЛАДИН: Разумем, господин-Жико! (*Оде.*)

Х

Пређашњи, без Миладина

ЈЕРОТИЈЕ (*Милисаву*): А јесу ли ту у фиоци списи што су нађени код онога?

МИЛИСАВ: Овде су.

ЈЕРОТИЈЕ: Добро их чувај, отвори четворе очи. А је л' ти ту поверљиви протокол?

МИЛИСАВ: Јесте, господине капетане.

ЈЕРОТИЈЕ: Дедер, извади га! (*Милисав вади из фиоке један протокол.*) Заведи! (*Милисав умочи перо и очекује.*) „Капетан овога среза, Господина министра унутрашњих дела извештава депешом да је у своме срезу пронашао и притворио лице које је поверљивом депешом од 7. ов. месеца тражено. Списи нађени при њему одузети су и заједно са дотичним лицем биће под строгим стражом спроведени у Београд. Свеза Пов. У. број 4742”. Јеси записао?

МИЛИСАВ: Јесам.

ЈЕРОТИЈЕ: Који ти је број?

МИЛИСАВ: Пов. 117.

ЖИКА: Ама зар ви још нисте телеграфисали господину министру?

ЈЕРОТИЈЕ: Па нисам, дабоме, кад онај господин Вића окупио: чекајте да видимо има ли и саучеснике, па онда да јавите. И ево, читава два сата прошло како је у 'апси, читава два сата како смо спасли државу, а ја о томе не извештавам министра. Идем овај час на телеграф, понео сам шифре па ћу тамо написати. Морам лично, јер овај наш но-

спросите, на што ему саучесници? Ишут личност и документи, а не... (*Замечаєт Миладина.*) Что, у купца Миладина како-нибудь важное дело к тебе, господин Жика?

ЖИКА: Да нет, может и подождать. (*Миладину.*) Выйди-ка, купец Миладин, а как господин начальник уйдет, придешь, и мы с тобой продолжим.

МИЛАДИН: Слушаюсь, господин Жика! (*Уходит.*)

Х

Те же, без Миладина.

ЕРОТИЕ (*Милисаву*): А что, документы, изъяты у того человека, здесь, в ящике?

МИЛИСАВ: Здесь.

ЕРОТИЕ: Хорошенько их береги, смотри в оба. А книга для записи секретных протоколов здесь?

МИЛИСАВ: Здесь, господин начальник.

ЕРОТИЕ: Ну так достань ее! (*Милисав достаєт из ящика книгу.*) Записывай! (*Милисав обмакивает перо и ждет.*)

«Начальник данного уезда извещает господина министра внутренних дел депешей о том, что он обнаружил во вверенном ему уезде и взял под стражу личность, о которой сообщалось в секретной депеше от седьмого числа сего месяца. Документы, найденные при ней, изъяты и вместе с указанной личностью под усиленной стражей будут направлены в Белград. Секр. Вн. Д. № 4742». Записал?

МИЛИСАВ: Так точно.

ЕРОТИЕ: Какой там у тебя номер?

МИЛИСАВ: Секр. 117.

ЖИКА: Так вы еще не телеграфировали господину министру?

ЕРОТИЕ: Да нет, конечно, этот господин Вича пристал: подождите, посмотрим, нет ли у него соучастников, а тогда и сообщим. И вот уже целых два часа прошло, как тот сидит под стражей, целых два часа прошло, как мы спасли государство, а я не извещаю о том министра. Я немедленно иду на телеграф, беру с собой шифры и прямо там на-

ви телеграфиста, кад је трезан, куца као сингерова машина, а кад проведе ноћ са господином Жиком, па видим шифровану депешу, а он плунуе као да си му, боже ме опрости, не знам шта погано показао. И онда, разумуе се, место шест откуца девет, место четири седам и направи уопште такву збрку да је не можеш до смрти разрешити. Вратићу се ја. *(Пође, па се код врата сети и врати се.)* А јест, бога ми: реците господин-Вићи, чим дође, нека изведе онога из 'апсе и нека отпочне саслушање. Нек сврши, знаш, док ја дођем, оно: како се зовеш, одакле си, јеси ли осуђиван и тако те ствари. После ћу ја већ наставити...

МИЛИСАВ: Како, зар нећете ви то лично, господине капетане?

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, хоћу, само опет, нека он почне.

ЖИКА: А што, можемо вас и причекати.

ЈЕРОТИЈЕ: Можете ме и причекати, ал' боље је нека почне. Знаш те нихилисте, врло су вешти да сакрију бомбу. Претресеш га до голе коже – нема ништа; изведеш га на саслушање и учтиво га запиташ: како се зовеш, а он, у одговор на то питање, бомбу па буууу!... Оде и капетан и све среско особље у ваздух. А неко тек мора остати да настави истрагу и да извести господина министра о догађају: Зато, знаш, почните ви, па ако видим да онај ништа не баца, ето мене!

ЖИКА: А ми... онако!... *(Показује гестом превртање по ваздуху.)*

ЈЕРОТИЈЕ: Може бити неће бацити ништа, али боље је бити обазрив! А овај... не забравите рећи господин– Вићи да позове и два грађанина као присутнике, јер ствар је кривична, па се не може без два присутна грађанина ислеђивати. Тако му реците и нека почне одмах, нека не чека мене, ја морам да пошаљем депешу. *(Оде.)*

пишу. Приходится самому это делать, так как новый телеграфист, если он трезвый, стучит, будто зингеровская швейная машина, а если проведет ночь вместе с господином Жикой, то, как завидит шифрованную депешу, плюется, словно ты ему, прости господи, невесть какую погань показал. И уж тогда он, разумеется, вместо шестерки отбивает девятку, вместо четверки – семерку и вообще устраивает такую путаницу, что в ней до самой смерти не разобраться. Я скоро вернусь. *(Идет, у дверей о чем-то вспоминает и возвращается.)* Да, бог ты мой! Скажите господину Виче, как только он придет, пусть заберет этого из кутузки и начнет допрос. К моему приходу чтоб закончил, знаешь, это: как звать, откуда родом, был ли под судом и тому подобные вещи. А когда я приду, продолжу...

МИЛИСАВ: Как, неужели не вы лично будете этим заниматься, господин начальник?

ЕРОТИЕ: Конечно, буду, но все же начнет пусть он.

ЖИКА: Да зачем, можем и вас подождать.

ЕРОТИЕ: Подождать можете, но пусть лучше он начнет. Ведь знаешь этих нигилистов, они очень искусно умеют прятать бомбы. Обещешь его, как говорится, догола, ничего нет, приведешь на допрос, спросишь учтиво: «Как вас зовут», – а он в ответ на это бомбу – б-ууу!.. И взлетят на воздух и уездный начальник, и весь его персонал. Кто-нибудь же должен остаться, чтобы продолжить следствие и сообщить господину министру о происшествии. Поэтому, знаешь, начните вы, а если я увижу, что он ничего не бросает, я буду тут как тут.

ЖИКА: А мы... значит! *(Показывает жестом, как кувыркаются в воздухе.)*

ЕРОТИЕ: Может быть, он ничего и не бросит, но лучше быть осторожным! Так, значит... да, не забудьте сказать господину Виче, чтобы он позвал двух граждан в качестве понятых, дело-то уголовное. и следствие без понятых вести нельзя. Так ему и скажите, пусть немедленно начинает, меня не ждет, а я должен послать депешу. *(Уходит.)*

XI

Жика, Милисав

ЖИКА: Бре, ала се препао капетан.

МИЛИСАВ: А тек да си га видео јутрос.

ЖИКА: Кад јутрос?

МИЛИСАВ: Па кад смо напали Европу.

ЖИКА: Е? А како је било, бога ти? И не причаш ми.

МИЛИСАВ: Како? Бадава му ја направим најлепши план, – што кажу, и сам би ми Бизмарк честитао – кад се не изведе све како је наређено. Ето, сам капетан, није ни дошао на лице места. Кобајаги заговорио се успут.

ЖИКА: А јесте ли сви одједанпут упали у собу?

МИЛИСАВ: Јок! Прво, капетан није ни стигао на лице места...

XII

Миладин, пређашњи

Миладин увлачи се лагано у канцеларију.

ЖИКА: (*и не обраћајући пажњу на Миладина*): А Вића?

МИЛИСАВ: И ја и господин Вића стигли смо у исто време.

МИЛАДИН (*који је пришао столу Жикином*): Овај ... господин-Жико, отишао је господин капетан.

ЖИКА: Знам да је отишао, па шта?

МИЛАДИН: Па то, знаш, господин-Жико, како ти рекох, тај Јосиф из Трбушнице, увраћао је тако као човек у мој дућан, па...

ЖИКА: Е, јеси чуо, баш си ти некакав неучтив човек! Видиш да се два чиновника разговарају, а ти твога Јосифа из Трбушнице. Како то, оца му, не помислиш мало: ови чиновници падоше с ногу радећи, право је да се одморе и да као људи проговоре реч-две.

XI

Жика, Милисав.

ЖИКА: Эх, ну и перетрусил же начальник.

МИЛИСАВ: А если бы ты только его утром видел!

ЖИКА: Когда утром?

МИЛИСАВ: А когда мы «Европу» атаковали.

ЖИКА: Ну? А как это было? Разрази тебя господь! Что ж ты мне ничего не расскажет?

МИЛИСАВ: Как было? Зря я ему разработал такой прекрасный план, за который, как говорится, меня бы и сам Бисмарк похвалил, раз его не выполнили, как было предусмотрено. Что уж говорить, сам начальник не явился на место. Якобы по дороге заговорился.

ЖИКА: А вы что, все сразу ворвались в комнату?

МИЛИСАВ: Куда там! Во-первых, начальник на место не явился...

XII

Миладин те же.

Миладин тихо проскальзывает в канцелярию.

ЖИКА (*не обращая внимания на Миладина*): А Вича?

МИЛИСАВ: И я, и господин Вича прибыли одновременно.

МИЛАДИН (*подойдя к Жикиному столу*): Так вот, господин Жика, господин начальник ушел.

ЖИКА: Знаю, что ушел, ну и что же?

МИЛАДИН: Да то, господин Жика, что, как я тебе говорил, этот Иосиф из Трбушницы заглядывал, как честный человек, в мою лавку и...

ЖИКА: Эй, послушай, ты самый настоящий невежа! Видишь, два чиновника разговаривают, а ты со своим Иосифом из Трбушницы. Как тебе только в голову не придет: эти чиновники валяются с ног от работы, а будет справедливо, если они отдохнут и по-человечески скажут друг другу пару слов.

МИЛАДИН: Па, ја...

ЖИКА: Шта, па ти? Чекај, брате! Неће тај твој Јосиф да се истопа за дан-два, нити ће Трбушница да се расели. Чекај! Где си чекао досад, чекај још који дан.

МИЛАДИН: Па ја велим...

ЖИКА: Ама, нема шта ти да велиш, него изађи напоље док свршимо разговор, па ћу да те зовем после те натенане да те саслушам.

МИЛАДИН: Велим, знаш, већ три месеца због тога долазим.

ЖИКА: Па три месеца, него! А шта би ти хтео, да свршиш ваљда ствар за три дана. Дете једно од киле мяса па га чекаш девет месеци, а ти би хтео да ти твога грмаља из Трбушнице дам за три дана. Ти мислиш правда – то је тако, узбере се као зрела крушка. Правда, то је стрпљење, упамти то, па немој да насрћеш на правду као јуне, него чекај, брате!

МИЛАДИН: Па ја чекам већ...

ЖИКА: Е, да чекаш још. Да умреш, бре, па да дођеш пред рајска врата па би ти онај тамо морао казати: „Чекај...” – ако је само тамо на небу уређена администрација и ако има неког реда... 'Ајд' изађи напоље док свршимо разговор, па ћу те ја звати.

МИЛАДИН: Добро! (*Оде.*)

ХШ

Жика, Милисав, Јоса

ЖИКА: Па онда? (*Звони.*)

МИЛИСАВ: Ја и господин Вића уђемо сами.

Јоса јавља се на вратима.

ЖИКА: Не пуштај више никог!

Јоса повлачи се.

МИЛИСАВ: Стегло нам се срце, знаш већ како је, и једнако шапћемо и договарамо се. Ја предлагем да понесемо један цак па да уједанпут упаднемо у собу и да му набијемо цак на главу. Господин Вића предлага да напунимо шаке алевом паприком, да упаднемо у собу па да му саспемо алеву паприку

МИЛАДИН: Да ја...

ЖИКА: Что: «Да ја»? Жди, братец! Не растает твой Иосиф из Трбушницы за день-другой, да и Трбушница не провалится. Жди! Долго ждал, подожди еще денек-другой.

МИЛАДИН: Да ја говорю...

ЖИКА: А нечего тебе тут говорить, и выйди-ка вон, а как кончим разговор, я тебя позову и выслушаю наилучшим образом.

МИЛАДИН: Я, знаешь, про то и говорю, что из-за этого я уже три месяца хожу.

ЖИКА: Ишь ты, три месяца! Ну и что же? А ты что, хотел небось дело в три дня провернуть. Дитя всего-то с кило весом, а ждешь его девять месяцев, а ты хочешь, чтобы я твоего верзилу из Трбушницы выдал тебе за три дня. Ты думаешь, справедливость – дело простое и ее так же легко добыть, как сорвать спелую грушу. Справедливость – это терпение, запомни; и не наускайвай на правосудие, как годовалый бычок, а жди, братец!

МИЛАДИН: Да ја и так жду вот уж...

ЖИКА: И еще подождешь. А умрешь и явишься пред врата рая, тебе и там скажут: «Жди!» – если только на небесах существует администрация и есть хоть какой-нибудь порядок. А теперь выйди-ка, а как кончим разговор, я тебя позову.

МИЛАДИН: Хорошо! (*Уходит.*)

ХШ

Жика, Милисав, Йоса.

ЖИКА: Ну, а дальше? (*Звонит.*)

МИЛИСАВ: Ја и господин Вича вошли одни.

Йоса појављује се у дјерях.

ЖИКА: Больше никого не пускай!

Йоса уходит.

МИЛИСАВ: Сердце у нас в пятки ушло, знаешь, как в таких случаях бывает! Стоим мы, перешептываемся да договариваемся. Ја предлагаю взять с собой мешок, ворваться внезапно в комнату и натянуть ему мешок на голову. Господин Вича предлагает наполнить пригоршни молотым перцем, вбе-

у очи. Таман се ми тако договарамо, а дође собарица па каже: „Море, не бојте се, питом човек као јагње. Јутрос сам га, вели, помиловала за подваљак, па мек као рукавица, и мирише сав на парфим!” Ал', опет, ми као вртимо главом, јер може човек имати кожу меку као рукавица, и мирисати на парфим, па опет да има револвер у цепу. Онда нам каже собарица: „Ја ћу да кидишем на њега!” Има, знаш, храбрих собарица, па смеју тако да кидишу на човека. Куцне она на врата, а отуд одговара онај као голуб: „Слободно!” Нама заигра срце...

ЖИКА: И сиђе у панталоне!

МИЛИСАВ: Сиђе, боме! Није да кажеш да ме је страх, ал'... опет знаш, нисам рад да погинем. Ја сам, видиш, кадар да насрнем голим грудима на читав батаљон непријатеља – али кад има где да се заклоним, да не може да ме погоди. Није што је мене страх да ме он погоди, него само зато што нисам рад да погинем!

ЖИКА: Па ко је први ушао?

МИЛИСАВ: Собарица.

ЖИКА: А онај?

XIV

Вића, пређашњи

МИЛИСАВ: Ах, ето господин-Виће, па нек ти он каже.

ВИЋА: Шта то?

МИЛИСАВ: Причам господин-Жики како се капетан јутрос препао.

ВИЋА: Кукавица! Ето, молим вас, људи, пала му у руке једна крупна ствар, могли би најмање петнаест њих да ухапсимо, а он не сме. А где је он, бога вам?

ЖИКА: Отишао да пошље депешу министру.

ВИЋА: Па што, брате, није чекао ја да му је концептирамо? Ко зна шта ће он све написати?

МИЛИСАВ: Није, море, толико због депе-

жать в комнату и засыпать ему перцем глаза. Пока мы так договаривались, приходит горничная и говорит: «Да вы не бойтесь, он ручной, как ягненок. Я, – говорит, – его утром погладила по подбородочку, он мягонький, как перчатка, и весь пахнет духами!» А мы все стоим и ломаем голову, ведь человек может иметь кожу мягкую, как перчатка, и пахнуть духами, а тем не менее держать револьвер в кармане. Тогда горничная нам и говорит: «Я на него наброшусь!» Бывают, знаешь, такие храбрые горничные, что так на человека и бросаются! Постучала она в дверь, а он оттуда заворковал, словно голубь: «Войдите!» У нас сердце затрепыхалось...

ЖИКА. И ушло в пятки!

МИЛИСАВ. Ей-богу, ушло! И не то чтоб я испугался, а знаешь... не хотелось погибать. Я, видишь ли, могу с открытой грудью пойти на целый вражеский батаљон, но только там, где можно куда-нибудь спрятаться, чтобы в меня не попали. И не то чтобы я боялся, что он в меня попадет, просто погибать не хочется.

ЖИКА: Так кто же вошел первым?

МИЛИСАВ: Горничная.

ЖИКА: А тот?

XIV

Вича, те же.

МИЛИСАВ: А, вот и господин Вича, пусть он тебе расскажет.

ВИЧА: О чем?

МИЛИСАВ: Рассказываю господину Жике, как начальник утром перетрусил.

ВИЧА: Трус! Вот посмотрите, люди добрые, попало к нему в руки крупное дело, можно было арестовать по меньшей мере пятнадцать человек, а он не решается. Да, а где же он?

ЖИКА: Ушел отправлять депешу министру.

ВИЧА: А чего же он, братцы, не подождал, чтобы я ее составил? Кто знает, чего он там понапишет.

ЖИКА: Да нет, ушел он не столько из-за

ше, отишао је да се уклони док ми извр-
шимо саслушање над оним.

ВИЋА: Како, зар неће он присуствовати?

ЖИКА: Неће. Вели, може онај имати бо-
мбу, па – бум! А он, што каже господин Ми-
лисав, не би рад био да погине. Него је ка-
зао да почнеш ти ислеђење и без њега.

ВИЋА: Вала и не треба ми, и волим сам да
руководим целу ствар. Дај ми, бога ти, гос-
подине Милисаве оне списе нађене код
оптуженог.

МИЛИСАВ (*дајући му*): А, каже капетан,
треба и два грађанина, присутника...

ВИЋА: Јес', боме. Шта велите, кога да
узмемо?

ЖИКА: Једног имам овде, а другога... јес',
бога ми, имам и другога: јуче сам ухапсио
Спасу механцију.

ВИЋА: Па зар из 'апсе?

ЖИКА: А што брате, ако је и у 'апси, он је
опет грађанин. А није да кажем да је за
неки злочин, него протурао лажне динаре.
Није их он ковао, него само протурао; а то,
брате, и ја, кад ми се нађе у цепу, гледам да
протурим. Па и сам господин капетан кад
наиђе на оловни грош, одвоји, вели: „Ово је
добро за тас кад идем у цркву”.

ВИЋА: 'Ајд', дај ми те твоје грађане!
Жика звони. Јоса на вратима.

ЖИКА: Нек уђе газда Миладин и кажи ап-
санцији да ми доведе Спасу механцију.
Јоса повуче се.

ВИЋА (*Милисаву*): Хоћеш ти, бога ти, гос-
подин-Милисаве, да водиш записник? По-
верљиво је и, после, тај записник иде
министру.

МИЛИСАВ: Ја ћу, разуме се!

XV

Пређашњи, Миладин, затим Спаса

депешу, сколько для того, чтобы спря-
таться, пока мы того допросим.

ВИЧА: Как? Неужели он не будет прису-
ствовать?

ЖИКА: Не будет. «Тот, – говорит, – может
иметь при себе бомбу – и бум!» А ему, как
говорит господин Милисав, не хотелось бы
погибнуть. Вот он и велел, чтобы ты начал
следствие без него.

ВИЧА: Слава богу, он мне и не нужен. Мне
нравится самому руководить всем делом.
Дай-ка, господин Милисав, ради бога, те до-
кументы, которые найдены у обвиняемого.

МИЛИСАВ (*отдавая ему бумаги*): А нача-
льник сказал, что нужны два гражданина,
понятые...

ВИЧА: Конечно, нужны. Что скажете, кого
возьмем?

ЖИКА: Один у меня тут, а другой... Ну да,
ей-богу, и другой есть. Вчера я арестовал
трактирщика Спасу.

ВИЧА: Как, неужели из кутузки возьмем?

ЖИКА: А что ж тут, братец, такого? Хоть
он и в кутузке, а все равно гражданин. Да
ведь не скажешь, что он там за какое-то пре-
ступление, а так, фальшивые динары сбы-
вал. Не сам он их чеканил, сбывал только.
Взять, братец, хотя бы меня, уж если они
мне попадут в карман, я так и норовлю их
сбыть. Да и сам начальник, как попадет
ему оловянный грош, припрячет его: «Это,
говорит, – пригодится, когда в церковь по-
йду».

ВИЧА: Ну-ка, давай сюда твоих граждан!
Жика звонит. В дверях появляется Йоса.

ЖИКА: Пусть войдет купец Миладин, и
скажи стражнику при кутузке пусть приве-
дет ко мне трактирщика Спасу.
Йоса уходит.

ВИЧА (*Милисаву*): Ты не возьмешься, гос-
подин Милисав, вести протокол? Дело сек-
ретное да, кроме того, протокол потом к ми-
нистру пойдет.

МИЛИСАВ: Разумеется, я буду писать!

XV

Миладин, те же, затем Спаса.

МИЛАДИН (*улази, прилази господин-Жики и почиње своје казивање*): Па тај Јосиф из Трбушнице, увраћа тако чешће као човек у мој дућан...

ЖИКА (*шчена дивит*): Чујеш, ако ми још једанпут поменеш тога Јосифа из Трбушнице, ја ћу те дивитом у главу!

МИЛАДИН: Па ја као мислим...

ЖИКА: Ама, шта имаш да мислиш? Позвао сам те овде да будеш грађанин, а кад си грађанин, онда нема шта да мислиш!

ВИЋА: Бога ти, господин-Жико, да ми уступиш твоје место.

ЖИКА: Хоћу! (*Дигне се.*) Ево, седи! *Спаса улази.*

ЖИКА: А, ето га, то је тај грађанин из 'апсе.

СПАСА: Низашта, бога ми, господин-Жико, низашта.

ЖИКА: Знам, де, верујем ја теби; а оно што си протурао лажне динаре, то је онако, више шале ради.

СПАСА: У брзини, господин-Жико, знаш како је, у брзини!

ЖИКА: Па јес', што кажеш, у брзини. У брзини га примиш, у брзини га и даш!

СПАСА: Јес'!

ЖИКА: Знам, де! Него, не ваља му само што смо ти у фиоци нашли сто и неколико лажних динара.

СПАСА: Па набрало се. Од дана на дан па се набрало. Дође муштерија, тражи оку вина...

ЖИКА: А ти њему оку рђавог вина, а он теби рђав динар.

СПАСА: Јес', господин-Жико, тако је како ти кажеш.

ЖИКА: Ништа, ништа, за овај пут ће да те прође. Треба ми, знаш, овде један грађанин који није осуђиван, а како је у овој вароши тешко наћи грађанина који није осуђиван, то још ако и тебе осудим... 'Ајде, нека ти прође засад, само да промениш вино; оно вино ти не ваља.

СПАСА: Променићу, господин-Жико. Из-

МИЛАДИН (*войдя, идет прямо к господину Жике и начинает свой рассказ*): Так вот, тот Иосиф из Трбушницы часто, как честный человек, заглядывал ко мне в лавку...

ЖИКА (*хватает чернильницу*): Слышишь, если ты мне еще раз помянешь этого Иосифа из Трбушницы, я тебя чернильницей по башке!

МИЛАДИН: Да я думал...

ЖИКА: А что тебе думать. Я позвал тебя сюда в качестве гражданина, а раз ты гражданин – тебе думать нечего!

ВИЧА: Господин Жика, уступи ты мне, ради бога, свое место.

ЖИКА: Охотно! (*Встает.*) Садись, пожалуйста!

Входит Спаса.

ЖИКА: А вот и он, гражданин из кутузки.

СПАСА: Ни за что, господин Жика, ей-богу, ни за что.

ЖИКА: Знаю, верю тебе. А то, что ты сбывал фальшивые динары, это так, скорее ради шутки.

СПАСА: В спешке, господин Жика, знаешь, как в спешке бывает...

ЖИКА: Ну да, ясно, что в спешке. В спешке его примешь, в спешке и отдашь.

СПАСА: Так точно!

ЖИКА: Знаю! Только, братец, не годится, что мы у тебя в ящике нашли больше ста фальшивых динаров.

СПАСА: Набралось. Изо дня в день, вот и набралось. Придет клиент, попросит кварту вина...

ЖИКА: Ты ему кварту негодного вина, а он тебе негодный динар.

СПАСА: Так точно, господин Жика, точно так, как ты говоришь!

ЖИКА: Ничего, ничего, на сей раз это тебе сойдет с рук. Мне сегодня, видишь ли, нужен один гражданин, который не был под судом, а поскольку в этом городе трудно найти гражданина, который не привлекался бы к суду, то если я еще и тебя засужу... Ладно, пусть тебе на сей раз сойдет, но только поменяй вино, оно у тебя никуда не годится.

СПАСА: Поменяю, господин Жика. Изво-

волт'те прекосутра, друго вино ћу отворити.

ЖИКА: Е сад, хајде тамо код господин-Виће.

ВИЋА (*који је дотле разгледао акта*): Је л' ви знате зашто сте овде?

МИЛАДИН, СПАСА (*у један глас*): Не знамо, господин-Вићо!

ВИЋА: Имам да саслушам једног врло великог политичког кривца, па по закону треба да су присутна два грађанина. (*Звони. Јоси, који се појави.*) Донеси из практикантске собе две столице.

Јоса оде у практикантску собу.

СПАСА: Ако, да постојимо, господин-Вићо!

ВИЋА: Не бива, није то за мало. Има ту сат и више посла.

Јоса је донео и наместио столице. Миладин седајући рикне и рипне, прихватајући се рукама за задњицу.

ЖИКА: Шта је, море?

МИЛАДИН: Набодо'се, господине, ух, грдно се набодо'!

ЖИКА: Ако, де, ако! Па дабоме, кад она стока Јоса узме Тасину столицу. (*Загледа столицу и узима нешто.*) Гле, молим те, мет'ли му иглу.

МИЛАДИН: Ух, засврбе ме, до срца ме засврбе!

ЖИКА: Ех, па и ти! Није ти ваљда с те стране око. Шала, брате. Знаш како је, чиновници се шале између себе, а ти опет...

Седи, седи сад слободно!

Миладин седа с неповерењем.

ВИЋА: Јеси л' превио табак, господине Милисаве? Напиши му тамо „рађено” и упиши имена присутника. (*Звони. Јоси, који се јавља на вратима.*) Доведи ми онога господина из 'апсе.

ЈОСА: Кога?

ВИЋА: Онога, де, јутрошњега. Као да су ти пуне 'апсане госпoде, па не знаш кога?

льте, послезавтра я открою другую бочку.

ЖИКА: Ну ладно. А сейчас ступай к господину Виче.

ВИЧА (*рассматривает в это время бумаги*): Знаете вы, для чего вы здесь?

МИЛАДИН и СПАСА (*в один голос*): Не знаем, господин Вича!

ВИЧА: Мне предстоит допросить одного чрезвычайно крупного политического преступника, и по закону нужно, чтобы присутствовали в качестве понятых два гражданина. (*Звонит. Вошедшему Йосе.*) Принеси из комнаты практикантов два стула.

Йоса уходит в комнату практикантов.

СПАСА: Ничего, мы постоим, господин Вича!

ВИЧА: Так не годится, это надолго. Здесь дела на час, если не больше.

Йоса приносит и расставляет стулья. Миладин садится и, вскрикнув, вскакивает, хватаясь рукой за зад.

ЖИКА: Эй, что с тобой?

МИЛАДИН: Укололся, сударь! Ух, как крепко укололся!

ЖИКА: Ничего, братец, ничего. Конечно, наколешься, если эта скотина Йоса взял Тасин стул. (*Рассматривает стул и берет что-то в руки.*) Взгляните, пожалуйста, воткнули ему иголку.

МИЛАДИН: Ух, и зудит же, аж за сердце хватает!

ЖИКА: Ты тоже хорош! Ведь не глаза же у тебя с той стороны. Это, братец, шутка. Знаешь, как чиновники подшучивают друг над другом, ну а ты... Садись, садись теперь спокойно!

Миладин, недоверчиво поглядывая на стул, садится.

ВИЧА: Ты перевернул страницу, господин Милисав? Напиши там «составлено» и впиши имена понятых. (*Звонит. Появившемуся в дверях Йосе.*) Приведи мне того господина из кутузки.

ЙОСА: Кого?

ВИЧА: Того, утреннего. Словно у тебя полны камеры господ и ты не знаешь, кого привести.

ЈОСА: А, јес! (*Оде.*)

ВИЋА (*Милисаву*): Јеси ли написао заглавље?

МИЛИСАВ: Јесам!

ВИЋА: Уписао си и ове?

МИЛИСАВ: Јесам!

ВИЋА (*грађанима*): Слушајте ви, бре! Да не причате по чаршији што овде чујете и видите, јер је ово државна тајна. Једну реч ако ланете, испребијаћу вас као мачке, у име државе.

МИЛАДИН, СПАСА (*једногласно*): Јок! Како! Молим те!

ВИЋА: Упамтите само шта вам кажем!

XVI

Бока, пређашњи

ВИЋА (*при уласку Бокином општи покрет. Вића се искашљује и почиње строго*): Приђи ближе!

ЂОКА (*млад, уливан, удешен. Прилази преплашено*): Молим лепо!

ВИЋА: Како ти је име и презиме?

ЂОКА: Ђорђе Ристић.

ВИЋА: Одакле си родом?

ЂОКА: Из Панчева.

ВИЋА: Пишеш ли, господине Милисаве?

МИЛИСАВ: Пишем, пишем!

ВИЋА: Каково ти је занимање?

ЂОКА: Апотекарски помоћник.

ВИЋА (*бајаги у томе назире нешто*): Аха, дакле, апотекарски помоћник? Запиши му тако, господине Милисаве, како се оно каже, па ћемо видети већ. (*Боки.*) А колико ти је година?

ЂОКА: Двадесет и шест.

ВИЋА: Пиши! Јеси ли био који пут осуђиван?...

ЂОКА: Нисам.

ВИЋА: Чекај, не прекидај! Јеси ли био који пут осуђиван и зашто?

ЂОКА: Нисам.

ВИЋА (*Милисаву*): Запиши, господине Милисаве! (*Боки*). А знаш ли зашто си ухапшен?

ЂОКА: Не знам!

ЈОСА: А, слушајте! (*Уходит.*)

ВИЧА (*Милисаву*): Написао заглавље?

МИЛИСАВ: Ага!

ВИЧА: Етих вписал?

МИЛИСАВ: Ага!

ВИЧА (*гражданам*): Эй вы, слушайте! Не смейте болтать по базару о том, что вы здесь увидите и услышите, ибо это государственная тайна. Если только хоть одно слово сбредете, избью вас как собак – именем государства.

МИЛАДИН и СПАСА (*в один голос*): Да нет! Как можно! Помилуйте!

ВИЧА: Запомните, что я вам говорю!

XVI

Ђока, те же.

При входе Ђоки общее движение. Вича прокашливается и начинает строго.

ВИЧА: Подойди ближе!

ЂОКА (*молод, прилизан, расфранчен. Испуганно подходит*): Извольте!

ВИЧА: Имя и фамилия?

ЂОКА: Ђордже Ристич.

ВИЧА: Откуда ты родом?

ЂОКА: Из Панчева.

ВИЧА: Пишешь ты, господин Милисав?

МИЛИСАВ: Пишу, пишу!

ВИЧА: Каково твое занятие?

ЂОКА: Помощник аптекаря.

ВИЧА (*делает вид, что усматривает в этом что-то особенное*): Ага, значит, помощник аптекаря? Запиши, господин Милисав, так, как он говорит, потом разберемся. (*Ђоке.*) А сколько тебе лет?

ЂОКА: Двадцать шесть.

ВИЧА: Пиши! Был ли когда-нибудь под судом?

ЂОКА: Не был.

ВИЧА: Стой, не перебивай! Был ли когда-нибудь под судом и за что?

ЂОКА: Не был!

ВИЧА (*Милисаву*): Запиши, господин Милисав! (*Ђоке.*) А знаешь ты, за что арестован?

ЂОКА: Не знаю.

ВИЋА: А можеш ли ти мени казати, зашто си уопште и којим послом дошао у ову варош?

ЂОКА: Не могу... то је тајна!

ВИЋА (значајно): Тајна? Аха, ту смо! Тако те хоћу! Пиши, господине Милисаве: „Упитан зашто је дошао у овосреску варош, изјављује да је дошао по извесним тајним словима, о којима власти не смеју знати”.

ЂОКА: Нисам тако казао!

ВИЋА: Него како си казао! (Грађанима.) Је ли тако казао?

СПАСА, МИЛАДИН (једногласно): Тако је, господин-Вићо!

ЂОКА: Молим вас, ја сам казао да је то моја тајна.

ВИЋА: Па твоја, дабоме да је твоја! Али сад, кад смо те уловили, сад је наша. Пиши ти само, господине Милисаве, како сам ти казао.

XVII

Јеротије, пређашњи

ЈЕРОТИЈЕ (*улази обазриво, тргне се кад се сретне са Ђокиним погледом, па кад види да нема никакве опасности, упадне и устреми се право на Ђоку. Застане спазивши га и посматра га*): Је л' то тај? А? То си ти, је ли, голубе мој? Дакле, ти си? А изабрао си ову да, кроз мој срез, а? Е, мој синко, мали си ти да мени промакнеш! Другачији па са мном нису излазили на крај, те ти ћеш! Јеси ли почео, господин-Вићо?

ВИЋА: Јесам!

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' казао име, презиме, године?

ВИЋА: Јесте!

ЈЕРОТИЈЕ (*спазивши Миладина и Спасу*): А шта ће ови овде?

МИЛАДИН и СПАСА (једновремено): Грађани, господине!

ЈЕРОТИЈЕ: Море, знам ја да су они грађани него шта ће овце?

ВИЋА: Па мора, присутници.

ЖИКА: Сами сте ви наредили.

ВИЧА: А можешь ты мне сказать, вообще зачем и по какому делу ты прибыл в этот город?

ДЖОКА: Не могу... тайна!

ВИЧА (многозначительно): Тайна? Ага, тут ты и попался! Тебя-то мне и надо! Пиши, господин Милисав. «Будучи спрошен, зачем прибыл в данный уездный город, заявил, что прибыл по каким-то тайным делам, о которых власти не должны знать».

ДЖОКА: Я так не говорил!

ВИЧА: А как ты сказал? (*Гражданам.*) Так он сказал?

СПАСА и МИЛАДИН (е один голос) Так, господин Вича!

ДЖОКА: Извините, пожалуйста, я сказал, что это моя тайна.

ВИЧА: Ну да, твоя, разумеется, твоя! Но теперь, когда мы тебя поймали, теперь она и наша. Господин Милисав, ты пиши так, как я тебе сказал.

XVII

Еротие, те же.

ЕРОТИЕ (*осторожно появляется, вздрагивает, встретившись взглядом с Дожокой, но, увидев, что никакой опасности нет, быстро устремляется прямо к Дожоке. Останавливается, как будто только что увидел, и разглядывает его*): Так это тот? А? Так это ты, голубчик мой! Ты, значит? Выбрал этот путь, через мой уезд, а? Э, сынок мой, молод ты, чтобы проскочить мимо меня! У других и то со мной не выходило, а ты захотел! Ты начал, господин Вича?

ВИЧА: Так точно!

ЕРОТИЕ: А сказал он имя, фамилию, возраст?

ВИЧА: Так точно!

ЕРОТИЕ (*увидев Миладина и Спасу*): А этим что здесь надо?

МИЛАДИН и СПАСА (одновременно): Граждане, сударь!

ЕРОТИЕ: Да знаю я, что они граждане, да только что им здесь надо!

ВИЧА: Полагается, понятые.

ЖИКА: Сами же вы приказали.

ЈЕРОТИЈЕ (*сети се*): А јест, боме! А јеси л' ти, господине Вићо, казао овим грађанима да држе језик за зубе?

ВИЋА: Рекао сам им!

ЈЕРОТИЈЕ (*грађанима*): Обесићу вас за језик, разумете ли, ако чујем да ову државну тајну крчмите у чаршији! (*Опет гледа Ђоку.*) Дакле, ти си то, голубе мој, а! (*Вићу.*) Признаје ли?

ВИЋА: Признаје!

ЂОКА: Не признајем ја ништа!

ЈЕРОТИЈЕ: Ћут'! Реч да ниси казао! Гле ти њега! Признајеш, него шта! А ако не признајеш, ти ћеш признати, јер ја сам већ телеграфирао министру да си признао. Не можеш ти ваљда сад мењати наводе власти. (*Вади из џепа депешу и даје је Вићу.*)

Прочитај му, господине Вићо, како сам телеграфирао господину министру, да би се могао у својим исказима држати тога! (*Ђоки.*) А ти слушај, па тако од речи до речи да ми кажеш на саслушању!

ВИЋА (*чита*): „Господину Министру унутрашњих дела, Београд. Уложивши нечувен труд и пожртвовање, успео сам ухватити лице о коме говори ваш телеграм Пов. Број 4742. Приликом хватања изложио сам лично живот опасности, јер је зликовац насрнуо на мене и, тек после очајне борбе, успео сам савладати га...” (*Буни се.*) Ама, господине капетане...

ЈЕРОТИЈЕ: Па шта је, брате, ко је био центар? 'Ајд, ко је био центар?

ВИЋА: Знам, ал' нисте ни били на лицу места.

КЕРОТИЈЕ: То нема никакве везе са кривоцом, био ја на лицу места или не био. Главно је, власт је била на лицу места.

ЂОКА: Ал' ја се нисам бранио.

ЈЕРОТИЈЕ: А ти што ниси, брајко! Ко ти је крив, што се ниси бранио! Читај, читај само даље!...

ВИЋА (*чита*): „Ив признања окривљенога излази да је он нихилиста, у вези са највећим иноземским револуционарима...”

ЕРОТИЕ (*вспоминает*): Ах, да, господи! А ты сказал, господин Вича, этим гражданам, чтобы они держали язык за зубами?

ВИЧА: Сказал!

ЕРОТИЕ (*гражданам*): Повешу за язык, если услышу, что вы про государственную тайну треплетесь на базаре! (*Снова смотрит на Джоку.*) Так, значит, это ты, голубчик мой, а? (*Виче.*) Сознаётся он?

ВИЧА: Сознаётся!

ДЖОКА: Ни в чем я не сознаюсь!

ЕРОТИЕ: Цыц! Поговори еще! Посмотрите на него! Сознаешься ты, сознаешься! А если не сознаешься, все равно придется сознаться, так как я уже телеграфировал министру, что ты сознался. Не можешь же ты теперь менять донесения властей. (*Достаёт из кармана депешу и отдаёт Виче.*) Прочитай-ка ему, господин Вича, как я телеграфировал господину министру, чтобы он в своих показаниях мог этого придерживаться. (*Джоке.*) А ты слушай и слово в слово повторишь мне на допросе!

ВИЧА (*читает*): «Господину министру внутренних дел, Белград. В результате невиданных усилий и самопожертвования мне удалось арестовать личность, о которой сообщается в Вашей телеграмме секр. № 4742. Во время задержания жизнь моя была в опасности, так как преступник набросился на меня, и только после отчаянной борьбы мне удалось его одолеть...» (*В замешательстве.*) Но, господин начальник...

ЕРОТИЕ: А что, братец, кто был центром? Ну-ка, кто был центром?

ВИЧА: Знаю, но вас даже не было на месте.

ЕРОТИЕ: Это не имеет никакого отношения к преступнику, был я на месте или не был. Главное, что власть была на месте.

ДЖОКА: Но ведь я не защищался.

ЕРОТИЕ: А почему ты не защищался, братец? Кто виноват, что ты не защищался! Читай, читай дальше!..

ВИЧА (*читает*): «Из признания обвиняемого следует, что он — нигилист и связан с крупнейшими иностранными революционерами...»

БОКА: Ја нисам зликовац, ја нисам ни за шта крив, ја протестујем!...

ЈЕРОТИЈЕ: Ћуг', кад ти кажем! Гле ти њега, он мисли звао га неко овде да говори!

ВИЋА (*чита*): „...и да му је намера била како династију тако и целу државу бацити у ваздух. Из списка нађених при њему виде се јасно те његове намере... Молим за даља упутства”.

ЈЕРОТИЈЕ (*Ђоки*): Ето, јеси чуо? Па сад не можеш ти друкчије говорити но што сам ја већ јавио министру! (*Милисаву.*) Јеси л' ти записао, господин-Милисаве, да је признао све?

ВИЋА: Нисам га још све питао.

ЈЕРОТИЈЕ: Јеси л' га питао шта је по занимању?

ВИЋА: Апотекарски помоћник.

ЈЕРОТИЈЕ (*разочаран*): Шта? Апотекарски помоћник?

ВИЋА: Па тако он каже.

ЈЕРОТИЈЕ: Па дабоме да он тако каже. Он може рећи и да је певац у цркви Светога Марка – ал' смо зато ми ту да ценимо његов исказ... Апотекарски помоћник. Откуд апотекарски помоћник може бити револуционар?! Пиши ти њему, господине Милисаве, машински шлосер, или бивши руски официр, или, ако хоћеш, бивши шпански морнар. (*Ђоки.*) То си ти, брајко, погрешило; него признај људски и поштено да си бар машински шлосер, ако нећеш да признаш да си бивши руски официр или шпански морнар?

БОКА: Ја сам апотекарски помоћник.

ЖИКА: Па што, господине капетане, може и то.

ЈЕРОТИЈЕ: Па оно, јест што кажеш, господин-Жико, ти апотекари мешају отрове, шпиритусе, бенгалске ватре и друге опасне ствари. Ал', брате, не личи ми некако: апотекарски помоћник па револуционар. Баш ми некако не личи! (*Ђоки.*) Па добро, 'ајде нека си апотекарски помоћник ал' ти признајеш да си носио антидинастичке списе?

ДЖОКА: Никакой я не преступник, ни в чем я не виноват, я протестую!..

ЕРОТИЕ: Цыц, говорят тебе! Гляньте-ка на него, он думает, что его пригласили сюда речь держать!

ВИЧА (*читает*): «...и что в его планы входило взорвать не только династию, но и все государство. Из документов, найденных при нем, эти намерения ясно видны... Прошу дальнейших указаний».

ЕРОТИЕ (*Джоке*): Ну как, слышал? Теперь ты не можешь говорить иначе, чем так, как я сообщил министру. (*Милисаву.*) Записал, господин Милисав, что он во всем признался?

ВИЧА: Я его еще не обо всем спросил.

ЕРОТИЕ: А спросил ты, кто он по занятию?

ВИЧА: Помощник аптекаря.

ЕРОТИЕ (*разочарованно*): Что? Помощник аптекаря?

ВИЧА: Так он заявляет.

ЕРОТИЕ: Ну, разумеется, он так заявляет. Он может также сказать, что он певчий в церкви святого Марка, но ведь мы для того-то и здесь, чтобы разбираться в его заявлениях... Помощник аптекаря! Разве помощник аптекаря может быть революционером?! Напиши, господин Милисав, что он слесарь-механик, или бывший русский офицер, или, если хочешь, бывший испанский матрос. (*Джоке.*) Ты, братец, ошибся! Со знайся лучше честно и по-человечески, что ты по меньшей мере слесарь-механик, если не хочешь сознаться в том, что ты бывший русский офицер или испанский матрос!

ДЖОКА: Я помощник аптекаря.

ЖИКА: А что, господин начальник, можно и так оставить.

ЕРОТИЕ: Оно, конечно, как ты говоришь, господин Жика, эти помощники аптекарей готовят яды, спирты, бенгальские огни и прочие опасные штучки. Но, братец, мне как-то не нравится: помощник аптекаря и – революционер. Нет, что-то мне не нравится! (*Джоке.*) Ну ладно, пусть ты будешь помощник аптекаря, но ты сознаешься в том, что имел при себе антидинастические доку-

БОКА: Не признајем!

ЈЕРОТИЈЕ: Како не признајеш? А шта је ово? *(Вићу.)* Где су хартије нађене код њега?

ВИЋА *(даје му):* Ево!

ЈЕРОТИЈЕ: А шта је ово, а?

БОКА: То су моје хартије, узели су ми их из џепа.

ЈЕРОТИЈЕ: Твоје хартије, дабоме да су твоје хартије! Ал' то је оно! Ово те коље, мој брајко, па боље ти је признај све поштено.

БОКА: Ја не знам шта да признам.

ЈЕРОТИЈЕ: Ако не знаш, ја ћу те већ научити шта ћеш да признаш. *(Вићу.)* Јеси л' прегледао ове хартије, господине Вићо?

ВИЋА: Нисам, господине капетане.

ЈЕРОТИЈЕ: Е, 'ајде то прво да свршимо. *(Дрешу пакетих, који је везан канапом.)*

БОКА: Ја то не дозвољавам, то су моје сасвим приватне ствари.

ЈЕРОТИЈЕ: Гле, гле, приватне ствари. А што хоћеш да бациш државу у ваздух, је л' и то твоја приватна ствар? Све ово мора да се прочита.

БОКА: Али, молим вас...

ЈЕРОТИЈЕ *(не слушајући га):* Пиши ти, господине Милисаве... *(Диктира.)* „Затим се прешло на читање списка и хартија нађених код оптуженог у...” *(Вићу.)* Где је држао ово?

ВИЋА: У унутрашњем џепу од капута.

ЈЕРОТИЈЕ *(наставља диктирање):* „...нађених код оптуженога у нарочитом унутрашњем џепу од капута”. Јеси л' записао? Дедер, господине Вићо, по реду. *(Даје му хартије.)*

БОКА: Али ја вас лепо молим, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Немаш ти мене, брајко, шта да молиш; ни ти мене, ни ја тебе. Зар теби није јасно то да си ти у рукама власти, а кад је неко у рукама власти, он има да ћути. Разумеш? Читај, господине Вићо!

ВИЋА *(отворио је први листих хартије):*

менты?

ДЖОКА: Не признајем!

ЕРОТИЕ: Как так не признајешся? А это что такое? *(Виче.)* Где бумаги, найденные при нем?

ВИЧА *(дает ему бумаги):* Вот они!

ЕРОТИЕ: А это что такое, а?

ДЖОКА: Это мои бумаги, их взяли у меня из кармана.

ЕРОТИЕ: Твои бумаги, конечно, твои бумаги! Вот то-то и оно. Это тебя задело, братец ты мой, так что лучше сознайся во всем честно.

ДЖОКА: Не знаю, в чем мне сознаваться.

ЕРОТИЕ: Если не знаешь, я тебя научу, в чем тебе следует сознаться. *(Виче.)* Ты просмотрел эти бумаги, господин Вича?

ВИЧА: Нет еще, господин начальник.

ЕРОТИЕ: Ну давай сперва покончим с этим. *(Развязывает пакетик, перевязанный бечевкой.)*

ДЖОКА. Я не разрешаю этого делать, это мои сугубо личные вещи.

ЕРОТИЕ: Гляньте-ка на него, личные вещи! А то, что ты собирался взорвать государство, это что, тоже твое личное дело? Все это должно быть прочитано.

ДЖОКА: Но я прошу вас...

ЕРОТИЕ *(не слушая его):* Пиши, господин Милисав. *(Диктует.)* «Затем перешли к чтению документов и бумаг, найденных у обвиняемого в...» *(Виче.)* Где это у него было?

ВИЧА: Во внутреннем кармане сюртука.

ЕРОТИЕ *(продолжает диктовать):* «...найденных у обвиняемого в специальном внутреннем кармане сюртука». Записал? А ну-ка, господин Вича, по порядку. *(Передаст ему бумаги.)*

ДЖОКА: Но я вас очень прошу, господин начальник!

ЕРОТИЕ: Не о чем, братец ты мой, ни тебе меня просить, ни мне тебя. Разве тебе не ясно, что ты находишься в руках властей, а коль скоро кто-нибудь попал в руки властей – его дело молчать. Понял? Читай, господин Вича!

ВИЧА *(развернул первый листок бумаги):*

Ово је неки рачун, шта ли?

ЈЕРОТИЈЕ: Читај, ти само!

ЂОКА: Али, забога!

ЈЕРОТИЈЕ (*Ђоки*): Пст! (*Вићу.*) Читај!

ВИЋА (*чита*): „Веш дат баба-Сари на прање”.

ЂОКА: Ето, видите!

ЈЕРОТИЈЕ (*Вићу*): Ама, читај кад ти кажем! Ко зна шта се ту крије, јер ти револуционари имају тако неке шифре, па једно пише а оно му друго значи. Господин Жико, молим те обрати и ти пажњу.

ВИЋА (*чита*): „Дванаест марама за нос”...

ЈЕРОТИЈЕ: Хм! Хм! Дванаест марама за нос”. Кобајаги! (*Ђоки.*) 'Ајде, реци ти нама поштено, шта си тиме хтео рећи?

ЂОКА: То што пише.

ЈЕРОТИЈЕ: Читај, господин-Вићо, даље!

ВИЋА: „Шест кошуља, три пешкира, четири пара гаћа”.

ЈЕРОТИЈЕ: Хм! Хм! „Шест кошуља, Три пешкира, четири пара гаћа”. Зар му то не дође, господин-Жико, као неки распоред војних јединица? А?

ВИЋА: „Две јегерке”.

ЈЕРОТИЈЕ: Две јегерке, а? И то ми као нешто сумњиво дође. Две јегерке. (*Ђоки.*) Дедер ти, младићу, реци искрено, шта си мислио под тим „две јегерке”?

ЂОКА: То што пише!

ЈЕРОТИЈЕ: Слушај, младићу, да ти дам један сасвим родитељски савет. Теби, видиш, за ову твоју кривицу не гине куршум у чело, па признавао ти или не признавао. Е, па онда, што не би лепо све признао, јер кад би признао, ти би имао једну олакшавну околност за себе. Не кажем да би та олакшавна околност помогла да те не вежу за колац, ал', опет, одужујеш се некако својој савести. И кад те вежу за колац, ти можеш мирне душе сам себи рећи: „Гинем, ал' имам једну олакшавајућу околност!” Веруј ми и послушај ме, ја ти ово говорим као родитељ, ради твоје будућности, јер ти си још млад човек, па треба да мислиш на своју будућност.

Какой-то счет, что ли.

ЕРОТИЕ: Ты читай.

ДЖОКА: Но, ради бога...

ЕРОТИЕ (*Джоке*): Пст! (*Виче.*) Читай!

ВИЧА (*читает*): «Белье, отданное в стирку бабке Саре».

ДЖОКА: Вот видите!

ЕРОТИЕ (*Виче*): Да читай же, тебе говорят! Кто знает, что под этим скрывается, ведь у этих революционеров имеются всякие шифры: пишут одно, а означает это совсем другое. Господин Жика, прошу тебя тоже обратить на это внимание.

ВИЧА (*читает*): «Дюжина носовых платков...»

ЕРОТИЕ: Гм! Гм! «Дюжина носовых платков». Как бы не так! (*Джоке.*) А ну, скажи-ка нам честно, что ты этим хотел сказать?

ДЖОКА: То, что написано.

ЕРОТИЕ: Читай, господин Вича, дальше!

ВИЧА: «Шесть рубашек, три полотенца, четыре пары кальсон».

ЕРОТИЕ: Гм! Гм! «Шесть рубашек, три полотенца, четыре пары кальсон». Разве у него не получается, господин Жика, вроде какой-то диспозиции воинских частей? А?

ВИЧА: «Две егерки».

ЕРОТИЕ: «Две егерки», а? Вот и это мне что-то подозрительно. Две егерки. (*Джоке.*) Слушай, паренек, скажи искренно, что ты подразумевал под этими двумя егерками?

ДЖОКА: То, что написано.

ЕРОТИЕ: Слушай, паренек, я дам тебе поистине родительский совет. За твою вину тебе не миновать пули в лоб, сознаешься ты или не сознаешься. Так почему бы тебе по-хорошему во всем не сознаться, ведь если бы ты сознался, это было бы для тебя смягчающим обстоятельством. Я не говорю, что это смягчающее обстоятельство тебе поможет и тебя не поставят к стенке, но все-таки ты в какой-то мере облегчишь свою совесть. И когда тебя поставят к стенке, ты сможешь со спокойной душой сказать себе: «Я погибаю, но тем не менее у меня есть смягчающее обстоятельство!» Поверь мне и послушайся, говорю это, как отец, ради тво-

БОКА: Ама, шта ви говорите, господине? Какав колац, какав куршум, нисам ја ништа крив!

ЈЕРОТИЈЕ: Добро, синко, ја сам покушао лепим да те приволим, но кад не пристајеш, кајаћеш се, ал' ће доцкан бити. (*Вићу.*) Читај даље!

ВИЋА: Нема више на овој хартији. Сад има овај нотес.

ЈЕРОТИЈЕ: Има ли што у њему?

ВИЋА (*загледа у нотес*): Прва страна празна, само један датум написан. На другој страни нека песма.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, песма! Оружје, крв, револуција, слобода... То, то, читај, бога ти, Вићо!

БОКА: Ја бих вас молио!

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' хоћеш да признаш?

БОКА: Ама, немам шта да признам.

ЈЕРОТИЈЕ: Читај!

ВИЋА (*чита*):

„Сваки, душо моја,
Сноси љубав разно,
Ал' мен' је без тебе
Увек срце празно!”

ЈЕРОТИЈЕ: Цврц! Па то, бре, нешто као из лире! (*Боки.*) Имаш ли ти, брате, што опасније? Ово није ништа! (*Вићу.*) Има ли још?

ВИЋА: Има! (*Чита.*)

„Ја те волим, душо,
Жаром срца свога,
Ти си мени звезда
Срца млађанога!”

ЈЕРОТИЈЕ: Свирајте ми, тамбураши, један, два! Је л' тако, господин-Жико?

ЖИКА: Па личи помало.

ЈЕРОТИЈЕ (*Боки*): Срам те било, и ти си

его будућег, већ ты еще молод и должен думать о своем будущем.

ДЖОКА: Ах, что вы говорите, сударь? Какая стенка, какая пуля! Я ни в чем не виноват!

ЕРОТИЕ: Ладно, сынок, я по-хорошему хотел, чтобы ты согласился добром, а раз ты не соглашаешься, потом не раскаивайся, поздно будет. (*Виче.*) Читай дальше!

ВИЧА: На этой бумажке больше ничего нет. Дальше идет вот эта записная книжка.

ЕРОТИЕ: А есть в ней что-нибудь?

ВИЧА (*заглядывает в записную книжку*): Первая страничка чистая, только одна дата записана. На второй страничке написано какое-то стихотворение.

ЕРОТИЕ: Ага, стихотворение! Оружие, кровь, революция, свобода... Вот, вот, читай, Вича!

ДЖОКА: Я вас хочу попросить!..

ЕРОТИЕ: Что, сознаться хочешь?

ДЖОКА: Да не в чем мне сознаваться.

ЕРОТИЕ: Читай!

ВИЧА (*читает*):

В жизни, душенька
моя,
Любит всяк, как
может.
Мое ж сердце без
тебя
Так тоска и
гложет.

ЕРОТИЕ: Стоп! Да это, друг мой, что-то из лирики! (*Джоке.*) Нет ли у тебя братец, чего-либо поопаснее? Это ерунда! (*Виче.*) Нет ли там еще чего?

ВИЧА: Есть. (*Читает.*)

Я люблю тебя, мой
свет,
Сердцем и душою,
И блестит твоя
краса
Для меня звездой.

ЕРОТИЕ: Оркестр, играй, раз, два, три! Не так ли, господин Жика?

ЖИКА: Похоже немного.

ЕРОТИЕ (*Джоке*): Стыдись, тоже мне ре-

ми револуционар! Дванаест марама за нос, пешкири, гаће. Камо ти пушке, бомбе, а не „четири пара гаћа”! Па онда, место да си написао људски какву прокламацију да је полицији чисто мило да ти метне букагије на ноге, а ти: „Душо моја, жића млађаного”, један, два!... Има ли још што, господине Вићо?

ВИЋА: Има на овој страни неки запис.

ЈЕРОТИЈЕ: Читај!

ВИЋА (*чита*):

ЈЕРОТИЈЕ: Како, како?

ВИЋА: „Противу затвора”.

ЈЕРОТИЈЕ: Аха, аха, ту може још да буде нешто. Наслов је сасвим политички: „Противу затвора”. Јер ти нови људи су за то да се укине војска, да се укине чиновништво, да се укину затвори. Што се тиче војске, не разумем се у војничким стварима, али што се тиче чиновништва, како може да се укине, питам ја вас? Ти си за то да се укине, ал’ ја, брате, нисам, јер имам тридесет и две године указне службе. Почекај још осам година, да напуним године за пуну пензију, па укидај после. А хоћеш да се укину и затвори? Па добро, питам ја тебе: (*Ђоки*) где бих ја тебе одјутрос ухапсио да су укинути затвори? 'Ајд', реци ми, где бих те држао у 'апси'? (*Вићу.*) Дедер да га чујемо, шта каже противу затвора?

ВИЋА (*чита*): „У једну чашу вруће воде метни кашику горке соли, раствори то, испиј и шетај мало затим”.

ЈЕРОТИЈЕ (*разочаран*): Па ово је оно... због стомака...

ВИЋА (*чита*): „Најподесније је средство ричинус, који се може узети у пиву, млеку или...”

ЈЕРОТИЈЕ: Јест, то је за оно. То ти, господин-Жико, да препишеш. Ти патиш од тих ствари. (*Вићу.*) Па је л’ то све?

ВИЋА (*разгледао је нотес*): Нема овде у нотесу ништа више.

волюционер! Дјужина носових платков, полотенца, калъсоны. У тебе тут должны быть ружья, бомбы, а не «четыре пары калъсон». Нет чтобы написать какую-нибудь приличную прокламацию, так, чтобы полиция с радостью надела бы тебе на ноги кандалы. А ты «душенька моя, сердечко золотое», раз, два! Есть там еще что, господин Вича?

ВИЧА: Вот на этой страничке какая-то запись.

ЕРОТИЕ: Читай!

ВИЧА (*читает*): «Против заповров».

ЕРОТИЕ: Как, как?

ВИЧА: «Против заповров».

ЕРОТИЕ: Ага, ага, вот здесь-то кое-что и может быть. Заголовок совсем политический: «Против заповров»! Ведь эти новые люди выступают за то, чтобы ликвидировать армию, ликвидировать чиновничество, ликвидировать тюрьмы. Что касается армии, я в военных делах не разбираюсь, а что касается чиновничества, как его можно ликвидировать, я вас спрашиваю? Ты за то, чтобы ликвидировать, а я, братец, против, так как у меня за спиной тридцать два года государственной службы. Подожди еще восемь лет! Выслужу себе полную пенсию – тогда и ликвидируй. А ты и заповры хочешь ликвидировать? Хорошо, я тебя спрашиваю (*Джоке*), а где я тебя держал бы с утра под замком, если б были ликвидированны заповры? Ну-ка, скажи мне, где я тебя держал бы под арестом? (*Виче.*) А ну, послушаем, что он тут говорит против заповров!

ВИЧА (*читает*): «В стакан горячей воды высыпать ложку английской соли, размешать, выпить и потом немного прогуляться».

ЕРОТИЕ (*разочарованно*): Да это... как его... от желудка...

ВИЧА (*читает*): «Самое лучшее средство – касторка, которую можно принимать с пивом, молоком или...»

ЕРОТИЕ: Ну да, так и есть, от того. Это ты для себя перепиши, господин Жика. Ты этим страдаешь. (*Виче.*) Неужели все?

ВИЧА (*просматривает записную книжку*): В записной книжке больше ничего нет.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, баш ништа? Јеси л' добро прегледао?

ВИЋА: Нема.

ЈЕРОТИЈЕ: Има ли још какве хартије?

ВИЋА: Има једно писмо.

ЂОКА (*скочи бесно*): То не дозвољавам! (*Хоће да ичепи писмо.*)

ЈЕРОТИЈЕ: Де! (*Побегне иза Милисављевог стола. И сви остали поскоче преплашено.*)

ЂОКА: Пре ћу погинути но што ћу дозволити!

ЈЕРОТИЈЕ: Аха! Аха! Ту смо! Нагазили смо на жуљ! (*Дочепи звонце и звони.*) Ту смо, дакле, голубе, пипнули смо тамо где боли! (*Појави се Јоса на вратима.*) Има ли још кога ту?

ЈОСА: Алекса!

ЈЕРОТИЈЕ: Зови га, дођите обојица! *Јоса мане главом те улази Алекса.*

ЈЕРОТИЈЕ: Држите овога!

ЂОКА: Али, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Држите га, кад вам кажем! (*Тек кад га ухвати, капетан се ослободи и приђе му.*) Држите га чврсто, тај прети! Запиши, господине Милисаве, да је хтео насрнути на мене! Видиш ли, господине Вићо, да сам тачно известио господина министра да сам с опасношћу живота вршио истрагу! Али не марим, не марим, господо, ни свој живот да дам кад треба послужити држави! Дедер, читај, бога ти, господине Вићо, јер изгледа да сад тек наилази оно што је главно. (*Боки.*) Је л' тако? То писмо те боли, је ли? Е, онда читај, господине Вићо, знаш како ми је уживање туђа писма да читам. Само, молим те, слово по слово, сваку реч да чујемо.

ВИЋА (*чита*): „Душо моја”.

ЈЕРОТИЈЕ (*разочаран*): Опет „душо моја!” (*Боки.*) Ама, ти си бре нека шушумига!

ЂОКА: Молим вас, ја не дозвољавам да ме вређате!

ЈЕРОТИЈЕ: Е, бога ти! Пази, молим те, шта ми наказива! Да не вређам, је ли? А ти

ЕРОТИЕ: Как, совсем ничего? А ты хорошо посмотрел?

ВИЧА: Нету.

ЕРОТИЕ: Нет ли еще каких бумаг.

ВИЧА. Есть одно письмо.

ДЖОКА (*яростно вскакивает*): Я не разрешаю! (*Хочет вырвать письмо.*)

ЕРОТИЕ: Эй! (*Убегает за стол Милисава. Все остальные в испуге вскакивают.*)

ДЖОКА: Я скорее погибну, чем это позволю!

ЕРОТИЕ: Ага! Ага! Вот оно где! Наступили ему на мозоль! (*Дотягивается до звонка и звонит.*) Вот оно где! Значит, голубчик ты мой, ущипнули тебя за больное место! (*В дверях появляется Йоса.*) Есть там кто еще?

ЙОСА: Алекса!

ЕРОТИЕ: Зови его, и оба заходите!

Йоса делает знак головой, входит Алекса.

ЕРОТИЕ: Держите этого!

ДЖОКА: Но, господин начальник!

ЕРОТИЕ: Держите, говорю вам! (*Лишь после того, как Джоку схватывают, начальник чувствует себя в безопасности и подходит к нему.*) Держите его крепче, он угрожает! Запиши, господин Милисав, что он хотел на меня наброситься! Ну что, видишь, господин Вича, правильно я сообщил господину министру, что вел следствие с опасностью для жизни! Но я не пожалею, не пожалею, господа, даже жизнь отдать, если надо послужить государству! Читай, читай, ради бога, господин Вича, кажется, только сейчас мы добрались до главного. (*Джоке.*) Не так ли? Ты об этом письме беспокоишься, да? Ну, так читай, господин Вича, знаешь, какое для меня наслаждение читать чужие письма. Только читай, пожалуйста, букву за буквой, чтобы мы каждое слово слышали.

ВИЧА (*читает*): «Душа моя...»

ЕРОТИЕ (*разочарованно*): Опять «душа моя!» (*Джоке.*) Да ты, братец, настоящий слюнтяй!

ДЖОКА: Попрошу вас, я не позволю меня оскорблять!

ЕРОТИЕ: Ишь ты! Посмотрите, что он мне приказывает! Чтобы я тебя не оскорблял,

што вређаш државу, то ништа, је ли? Читај, бога ти, господине Вићо!

БОКА: Ја вас преклињем, господине капетане, да не дозволите читање тога писма. Ако већ мора бити, прочитајте га ви сами!

ЈЕРОТИЈЕ: А, не! Овако, јавно! Немам ја с тобом ништа па да насамо читам твоја писма. Овако јавно, сви да чују. Не слушај га, господине Вићо, него читај! Слушајте!

ВИЋА (*чита*): „Да би ти било све јасно, морам ти изнети целу ситуацију овамо код нас...”

ЈЕРОТИЈЕ (*задовољан*): Тако, брате, једва једанпут нешто револуционарно. Ситуација, дакле, а? Дедер да чујемо ту ситуацију? Слушајте сви пажљиво, да ниједну реч не испустимо!

ВИЋА (*чита*): „Мој отац, иако је средски капетан, старовремски је човек или, ако хоћеш искрено да ти кажем, глуп је и ограничен. Он је пре био поштар, па је тамо нешто забрљао те су га најурили из службе, па је доцније прешао у полицију”...

ЈЕРОТИЈЕ (*најпре је са радозналошћу, затим са запрепаићењем слушао почетак писма, прелазећи испитујућим погледом све редом. Најзад му се на лицу изражава јасно сазнање и он очајно дрекне*): Чекај! (Збуни се, не зна шта ће.) Овај, како да кажем... Чекај, молим те! Ко пише то писмо?

ВИЋА (*загледао је крај писма. Злобно*): Пише га ваша ћерка, господине капетане!

ЈЕРОТИЈЕ: Шта кажеш? То не може бити! Откуд моја ћерка може бити тако писмена?

ВИЋА: Ето, видите потпис, ако не верујете. (*Даје му писмо.*)

ЈЕРОТИЈЕ (*загледа потпис*): „Марица”!... (*Поражен, сломљен, хукће и шета узбуђено. Најзад застане пред Вићом и више поверљиво.*) А овај... Шта би ти рекао, господин-Вићо, на кога се као односи ово што она пише?

так? А што ты оскорбляешь государство, это ничего, да?! Читай, господин Вича, читай, ради бога!

ДЖОКА: Заклинаю вас, господин начальник, не допускайте чтения этого письма. Если уж так должно быть, прочитайте его только вы!

ЕРОТИЕ: Э, нет! Нужно вслух! Нет у меня с тобой ничего общего, чтобы я читал твои письма наедине. Читай вслух, чтобы все слышали. Не слушай его, господин Вича, а читай! Слушайте!

ВИЧА (*читает*): «Чтобы тебе все было ясно, придется объяснить здешнюю ситуацию...»

ЕРОТИЕ (*довольный*): Так, братец, наконец что-то революционное. Ситуация, значит, а? Ну что ж, послушаем про эту ситуацию! Слушайте все внимательно, чтобы ни одного слова не пропустить!

ВИЧА (*читает*): «Мой отец, хотя и уездный начальник, человек старомодный, а если уж говорить искренне, глупый и ограниченный. Раньше он был почтмейстером, но что-то там натворил, так что его погнали со службы, и он потом перешел в полицию...»

ЕРОТИЕ (*сперва с любопытством, потом в смятении слушал начало письма, обводя испытующим взглядом всех по очереди. Наконец на его лице отражается полное понижение всего, и он издает отчаянный вопль*): Подожди! (*Растерявшись, не знает, что делать.*) Ну это, как сказать... Подожди, пожалуйста! Кто пишет письмо?

ВИЧА (*заглядывает в конец письма; злобно*): Пишет его ваша дочка, господин начальник!

ЕРОТИЕ: Что ты говоришь? Не может быть! Откуда моя дочка может быть такой грамотной?

ВИЧА: Вот посмотрите на подпись, если не верите. (*Дает ему письмо.*)

ЕРОТИЕ (*смотрит на подпись*): «Марица!» (*Убит, сломлен, кричит и возбужденно ходит по комнате. Наконец останавливается перед Вичей, вполголоса.*) А, того... Как ты думаешь, господин Вича, о ком, о

ВИЋА: Па на вас, изгледа.

ЈЕРОТИЈЕ: И ја бих тако рекао. Одмах сам познао себе. (*Грађанима.*) Не слушајте ви бре свашта! Нисте ви позвани овде да све чујете! (*Метне писмо у џеп.*) Ово се писмо, господине Вићо, неће читати!

ВИЋА: Мора, господине капетане.

ЈЕРОТИЈЕ: Ово се писмо неће читати! Где пише да се морају читати писма која пише моја ћерка?

ВИЋА: То је докуменат нађен у џепу код окривљенога, а ово је истрага. А пошто ја водим истрагу, то хоћу да се држим законских прописа.

ЈЕРОТИЈЕ: Ти да се држиш законских прописа?! Е, благо закону ако се и ти прихватиш за њега!

ВИЋА (*злобно*): Из овога се писма види да госпођица воле неког и зато се према честитим домаћим синовима онако понаша. Па кад је тако, онда бар нека пукне брука!

ЈЕРОТИЈЕ: Је л' то тебе боли?

ВИЋА: То је моја ствар шта мене боли, ја само тражим да се чита писмо ради потпуности истраге!

ЈЕРОТИЈЕ: Јок! Овде се неће читати. Читаћемо га после ја и ти, кад останемо сами.

ВИЋА (*шчена капу*): Онда, господине капетане, ја одох! (*Пође.*)

ЈЕРОТИЈЕ: Куда, море?

ВИЋА: Напуштам дужност и идем на телеграф да поднесем господину министру телеграфску оставку и да кажем зашто је подносим.

ЈЕРОТИЈЕ: Па не мораш, брате, министру да кажеш, можеш и мени.

ВИЋА: Довде ми је већ дошло. Ја се мучим и хватам разбојника, а ви телеграфируете „с опасношћу живота ухватио сам га”. Ја гутам то и трпим, јер имам друга обећања, а оно – ево, госпођица пише љубавна писма. Па сад не дате још ни да се чита, иако то мора да буде.

ком она все это пишет?

ВИЧА: Да как будто о вас.

ЕРОТИЕ: И я так подумал. Сразу себя узнал. (*Гражданам.*) Эй, вы, не слушайте всякую ерунду! Вас сюда не для того позвали, чтобы вы всё слушали! (*Сует письмо в карман.*) Это письмо, господин Вича, читать не будем!

ВИЧА: Мы обязаны, господин начальник.

ЕРОТИЕ: Это письмо мы читать не будем! Где это написано, что мы обязаны читать письма, которые пишет моя дочка?

ВИЧА: Это документ, найденный в кармане обвиняемого, а здесь следствие. А поскольку я веду следствие, я хочу придерживаться закона.

ЕРОТИЕ: Ты хочешь придерживаться закона?! Эх, закон только выиграет, если ты будешь от него подальше держаться.

ВИЧА (*злобно*). Из этого письма видно, что барышня кого-то любит и поэтому так обращается с честными сынами родины. А раз так, пусть хоть шум поднимется!

ЕРОТИЕ: А что? Тебя задело?

ВИЧА: Это мое дело, что меня задело, только я требую, чтобы письмо ради полноты расследования было прочитано.

ЕРОТИЕ: Нет! Здесь мы его читать не будем. Мы читаем его после – я и ты, – когда останемся одни.

ВИЧА (*хватает фуражку*): Тогда, господин начальник, я ухожу! (*Идет.*)

ЕРОТИЕ: Куда ты?

ВИЧА: Я оставляю свой пост и иду на телеграф, чтобы подать господину министру телеграмму с отставкой и сообщить, почему я это делаю.

ЕРОТИЕ: Не обязательно, братец, сообщать министру, можешь и мне.

ВИЧА: У меня это вот уже где сидит. Я мучаюсь и арестовываю этого разбойника, а вы телеграфируете: «Я арестовал его с опасностью для жизни» Я это проглатываю и терплю, так как имею другие обещания, и вдруг – нате вам! Барышня пишет любовные письма. А теперь еще вы не разрешаете читать письмо, хотя мы обязаны это сделать.

ЈЕРОТИЈЕ: Чекај, де! Чекај мало! (*Грађанима.*) Ама, јесам ли ја вама казао да не слушате! Пази, немојте ви да ми платите за све! (*Жики.*) Је л' мора, господин-Жико, да се чита писмо?

ЖИКА: Па оно, мора!

ЂОКА: Боље, немојте читати даље.

ЈЕРОТИЈЕ: Ти да ћутиш, јеси ли чуо! (*Милисаву.*) Је л' и ти, господине Милисаве, велиш да се мора читати?

МИЛИСАВ: Па јес'!

ЈЕРОТИЈЕ: Добро! Седи, господине Вићо, па настави посао. А писмо читај ти, господин-Жико! (*Даје му.*) Баш да га не ужива господин Вића. (*Грађанима.*) А ви немојте слушати, јер ће да вас изеде ђаво!

ЖИКА: Је л' испочетка?

ЈЕРОТИЈЕ: Ама како испочетка? Што смо чули, чули смо! Читај оданде где смо стали...

ЖИКА: „А доцније прешао у полицију”.

ЈЕРОТИЈЕ: Одатле, јес'!

ЖИКА (*чита*): „Па он и мајка навалили да пођем за једног среског писара, једног преисподњег клипана, који личи на петла, а иначе је нитков и лопов првокласни, те цео свет пишти од њега...”

ВИЋА (*плане и скочи*): Молим, ја не дозвољавам да се чита то писмо.

ЈЕРОТИЈЕ: Ехе!

ВИЋА: Ја нећу то да трпим, ја не дозвољавам!

ЈЕРОТИЈЕ: Е, видиш ли, синко голи, на шта изађе ствар? Закупио ту: докуменат, закон, истрага, а оно ено шта испаде! Ама, чим теби паде на памет закон, господине Вићо, знао сам ја да ће ту нешто наопако изаћи.

ВИЋА: То је срамота, да једна госпођица, ћерка нашег старешине...

ЈЕРОТИЈЕ (*наставља*): Изгрди тог истог старешину.

ВИЋА: То је друго.

ЈЕРОТИЈЕ: Зашто друго?

ВИЋА: Оно је више ваша, фамилијарна ствар. Али је ово увреда у званичној дужности. Ја ћу поднети тужбу за нанету ми увре-

ЕРОТИЕ: Стој, брат! Подожди немного! (*Гражданам.*) Эй, говорил я вам, чтобы вы не слушали! Смотрите, не то вам за все расплачиваться придется! (*Жике.*) Как, господин Жика, обязаны мы читать письмо?

ЖИКА: Да вроде обязаны!

ДЖОКА: Лучше дальше не читайте.

ЕРОТИЕ: А ты помолчи, слышишь! (*Милисаву.*) И ты, господин Милисав, считаешь, что мы обязаны читать?

МИЛИСАВ: Так точно!

ЕРОТИЕ: Хорошо! Садись, господин Вича, и продолжай. А письмо читай ты, господин Жика! (*Дает ему письмо.*) Чтобы господин Вича им не наслаждался. (*Гражданам.*) А вы не смейте слушать, дьявол вас побери!

ЖИКА: Как, с начала?

ЕРОТИЕ: Какой там с начала! То, что мы слышали – слышали! Читай с того места, где мы остановились...

ЖИКА: «А потом перешел в полицию».

ЕРОТИЕ: Ну да, отсюда!

ЖИКА (*читает*): «Так вот, он и мать пристали ко мне, чтобы я вышла замуж за одного уездного писаря, тощего верзилу, похожего на петуха, а кроме того, пройдоху и первоклассного жулика, от которого стонет весь уезд...»

ВИЧА (*вспыхнув, вскакивает*): Прошу вас... я не разрешаю читать это письмо.

ЕРОТИЕ: Эге?

ВИЧА: Я не потерплю, я не разрешаю!

ЕРОТИЕ: Ага, теперь видишь, сынок, как дело обернулось? Налетел тут: документ, закон, следствие, а видишь, что получилось! Нет, как только тебе на ум приходит закон, господин Вича, я сразу уж знаю, что все получится шиворот-навыворот.

ВИЧА: Позор, что барышня, дочка нашего начальника...

ЕРОТИЕ (*продолжает*): Осрамила этого самого начальника.

ВИЧА: Это другое дело.

ЕРОТИЕ: Почему другое?

ВИЧА: То больше ваше дело, семейное. А тут оскорбление при исполнении служебных обязанностей. Я подам иск за нанесе-

ду.

ЈЕРОТИЈЕ: Сасвим. Поднеси је мени!

ВИЋА: Знам ја коме ћу поднети!

Из капетанове приватне собе чује се тресак, као кад се разбијају судови. Врата се нагло отварају и отуд лете у канцеларију: тањира, шерпење и саксије са цвећем. Сви запрепашћени скачу са својих места. Отварају се врата од практикантске собе, те сви практиканти нагну на врата.

ЈЕРОТИЈЕ (скочи престрављен): Шта је то, море?

XVIII

Анђа, затим Марица и пређашњи

АНЂА (појави се усплахирена на вратима):

Човече! Ако си муж, ако си отац и ако си власт, а ти помажи!

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, какав је то лом?

АНЂА: Поразбија ти ћерка све по кући!

ЈЕРОТИЈЕ: Гле, разбојника? Зар мало што нам свима овде окачи репове, него сад још и кућу разбија! Где је она?

МАРИЦА (долази и прилази право оцу): Ево ме! (Спази Ђоку, па му полети.) Ђоко, слатки Ђоко!

ЈЕРОТИЈЕ (изненађен): Шта-а-а-а? Ђока?!!!

АНЂА (такође изненађена): То... Ђока?!!

МАРИЦА: Јесте, јесте, то је Ђока.

ЈЕРОТИЈЕ (мирише Ђоку): Бог и душа, он је! Мирише на промингле.

АНЂА (још никако не може да дође к себи): Ама, онај Ђока?

ЈЕРОТИЈЕ: Па онај, де, што се буниш!

МАРИЦА: Јесте, онај Ђока. Ја сам ти казала, мајка, да ће он доћи и, ево, дошао је. Ишла сам и у кафану, тражила сам га.

ЈЕРОТИЈЕ: Ко ишао?

МАРИЦА: Ја!

ЈЕРОТИЈЕ: Па шта имаш ти да идеш, кад ниси одређена да га хваташ?

МАРИЦА: Тако, ишла сам и чула да је ухапшен.

ние оскорбленија.

ЕРОТИЕ: Ну што ж. Подај его мне!

ВИЧА: Ја знају, кому его подати!

Из квартири Еротие слышен звон разбитой посуды. Дверь резко открывается, и оттуда в канцелярию летят тарелки, горшки и вазы с цветами. Все в страхе вскакивают со своих мест. Открывается дверь, ведущая в комнату практикантов, и из нее выглядывают все практиканты.

XVIII

Анджа, затем Марица, те же.

АНДЖА (испуганная появляется в дверях):

Друг мой! Ты муж, ты отец и ты власть, помоги!

ЕРОТИЕ: Господи, что еще за трам-тарарам?

АНДЖА: Дочка все в доме переколотила!

ЕРОТИЕ: Видали разбойницу! Мало ей того, что она всех нас здесь так отделала, она еще и дом рушит! Где она?

МАРИЦА (появляется и подходит прямо к отцу): Вот я! (Замечает Джоку, бросается к нему.) Джока, милый Джока!

ЕРОТИЕ (удивленно): Что-о-о? Джока?!

АНДЖА (тоже удивленно): Это... Джока?

МАРИЦА. Да, да, это Джока.

ЕРОТИЕ (обнюхивает Джоку): Клянусь богом и душой, это он! Пахнет мятными лепешками.

АНДЖА (все еще никак не может прийти в себя): Неужели это тот самый Джока?

ЕРОТИЕ: Ну да, тот, чего ты еще?

МАРИЦА: Да, тот самый Джока. Я говорила тебе, мама, что он приедет! Вот он и приехал. Я ходила к нему в трактир и искала его там.

ЕРОТИЕ: Кто ходил?

МАРИЦА: Я!

ЕРОТИЕ: А зачем тебе надо было ходить, раз не тебе было приказано его арестовать?

МАРИЦА: Вот так! Ходила и услышала, что он арестован.

ЈЕРОТИЈЕ: Е, добро, чула си и сад си га видела, а сад 'ајд' тамо у собу, да ми наставимо свој посао.

МАРИЦА: Не, ја нећу да се одвојим од њега. Ја ћу га овде, пред целим светом, загрлити, па не можете да ме одвојите. *(Загрли чврсто Ђоку.)*

ВИЋА (дрекне): Молим, ја протестујем! Ово је канцеларија, ово је званични увиђај, ово је државно надлештво; и ја протестујем да се у државном надлештву приватна лица грле и љубе.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, чекај, де, па ти! Шта си заурлао?

ВИЋА: Молим да се запише у протокол истраге да се овде, у канцеларији, приватна лица љубе и грле пред очима власти.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, пусти мене прво да пречистим рачуне!

ВИЋА (бесан): Ја протестујем у име државног морала и ја, у име државе, изјављујем да ово не могу да гледам својим очима. Ја нисам дужан у званичној дужности да гледам љубљење и грљење у државном надлештву и изјављујем да сматрам то као увреду у званичној дужности. Извол'те ви сами наставити истрагу! *(Шчена капу и нагло оде.)*

XIX

Пређашњи, без Виће

ЈЕРОТИЈЕ: Па јест, тако је, има право човек. То је увреда у званичној дужности. *(Спази практиканте.)* А шта сте се ви, бре, ту искупили, као да је ово менаџерија? *(Шчена дивите, лењире и све што му дође до руку и гађа их, те се они повлаче и затварају врата.)* Па и ви, разбојници! Направили се јунаци на једног апотекарског помоћника, а да је хајдук, ви би леђа уз зид. Напоље! *(Бије пандуре ногом у задњицу и избацује их тако. Овом приликом и један од грађана, Спаса, нађе се ту некако, те и он*

ЕРОТИЕ: Ну и хорошо, что услышала, а сейчас ты его и увидела, а теперь – марш в комнату, а мы продолжим свое дело.

МАРИЦА: Нет, я от него не уйду. Вот здесь, перед всем светом я его обниму, и вы не сможете меня с ним разлучить. *(Крепко обнимает Джоку.)*

ВИЧА (орет): Прошу вас... я протестую! Это канцелярия, это официальное следствие, это государственное учреждение! И я протестую против того, что в государственном учреждении частные лица обнимаются и целуются.

ЕРОТИЕ: Эй, да подожди ты! Чего ты завыл?

ВИЧА: Я прошу записать в протокол следствия, что здесь, в канцелярии, частные лица целуются и обнимаются на глазах у властей.

ЕРОТИЕ: Постой ты, дай мне сперва разобраться!

ВИЧА (в бешенстве): Я протестую во имя государственной нравственности! И я от имени государства заявляю, что мои глаза не могут на это смотреть. Я не обязан, находясь при исполнении служебных обязанностей, смотреть на поцелуи и объятия в государственном учреждении и заявляю, что расцениваю это как оскорбление, нанесенное при исполнении служебных обязанностей. Извольте сами продолжать следствие! *(Хватает фуражку и быстро уходит.)*

XIX

Те же, без Вичи.

ЕРОТИЕ: Оно, конечно, человек прав. Это оскорбление при исполнении служебных обязанностей. *(Замечает практикантов.)* А вы что здесь собрались, будто тут какое-то представление? *(Хватает письменные принадлежности, линейки, все, что попадает под руку, и швыряет в них, те отступают и закрывают дверь.)* И вы, разбойники! Тоже мне герои, навалились на помощника аптекаря, а будь на его месте грабитель, сразу бы задали стрелкача! Вон отсюда! *(Бьет стражников ногой и выбрасывает их та-*

излете ударен ногом. Други грађанин, Миладин, чим је капетан побеснео и почео зипарати, сакрио се напред, иза рафа за фасцикуле и ту се шћућурио и не дишући, те остаје на сцени све до краја.)

АНБА (*покушавајући да му каже нешто*):
Јеротије!

ЈЕРОТИЈЕ: Ћут'!

МАРИЦА: Оче!

ЈЕРОТИЈЕ: Ћут'!

БОКА: Господине капетане!...

ЈЕРОТИЈЕ: Ћути, Ђоко, јер сад ћу те ноктима задавити! Све си ми ти ово онако апотекарски замесио и посолио!

БОКА: Хтео сам само...

ЈЕРОТИЈЕ: Ћут'! (*Анђи*). Склони ми испред очију и једно и друго, склони ми их, молим те, јер ми се смркло.

Анђа ухвати Боку и Марицу и одведе их у своју собу.

XX

Капетан, Жика, Милисав

ЈЕРОТИЈЕ (*Жики и Милисаву*): Видесте ли, људи, шта би ово? И господин министар сад чита моју депешу: „наsrнуо на мој живот”, а он овде, усред канцеларије, наsrнуо на моју ћерку

ЖИКА: Овај...

ЈЕРОТИЈЕ: Знам шта хоћеш да кажеш: наsrнула она на њега. Ал' то је свеједно. Пући ће брука по чаршији; онај Вића ће разгласити на све стране.

ЖИКА: Јест, наљутио се много!

ЈЕРОТИЈЕ: А шта мислиш, куда је отишао он?

ЖИКА: Па... ваљда на телеграф.

ЈЕРОТИЈЕ: На телеграф? Шта ће тамо?

ЖИКА: Па ваљда да телеграфира министру.

ЈЕРОТИЈЕ: Министру? Каквом министру, побогу брате? Шта има он да телеграфира министру? Господине Милисаве, потрчи, бога ти, за њим и реци му нека се не шали

ким образом из комнаты. При этом один из гражданин, Спаса, попадаетея ему на дороге и вылетает вон от пинка. Другой гражданин, Миладин, как только начальник разбушевался, прячется на переднем плане сцены за полкой с делами и тут, притаившись, не дыша, остается на сцене до конца.)

АНДЖА (*пытаясь что-то сказать*):

Еротие!

ЕРОТИЕ: Цыц!

МАРИЦА: Отец!

ЕРОТИЕ: Цыц!

ДЖОКА: Господин начальник!..

ЕРОТИЕ: Молчи, Джока, не то я тебя своими руками удушю. Это ты мне по-аптекарски заварил кашу!

ДЖОКА: Я только хотел...

ЕРОТИЕ: Цыц! (*Андже*.) Убери с глаз моих долой и одного и другую, убери их от меня, прошу, у меня все в глазах помутилось. *Анджа хватает Джоку и Марицу и уводит их.*

XX

Еротие, Жика, Милисав.

ЕРОТИЕ (*Жике и Милисаву*): Ну что, люди добрые, видели, что здесь творится? Господин министр читает сейчас мою депешу: «Набросился на меня, угрожая моей жизни», — а он вот здесь, посреди канцелярии, набросился на мою дочку.

ЖИКА: Это...

ЕРОТИЕ: Знаю, что ты хочешь сказать: она на него набросилась. Все едино. Поднимется же шум на базаре; этот Вича во все стороны разнесет.

ЖИКА: Да он сильно разозлился!

ЕРОТИЕ: А как ты думаешь, куда он пошел?

ЖИКА: Да... небось на телеграф.

ЕРОТИЕ: На телеграф? А что ему там делать?

ЖИКА: Наверное, министру телеграфировать.

ЕРОТИЕ: Министру? Какому министру, господи боже! О чем он может телеграфировать министру? Господин Милисав, сбегай ты, бога ради, за ним и скажи, чтобы он

да ми мути воду. Доста ми је замутио овај Ђока, па сад још и он! (*Милисав се диже и узима капу.*) А чуј, господине Милисаве. Ако те почем неће да послуша, а ти кажи телеграфисти да не сме ниједну депешу, па ма ко му је поднео, откуцати док ја не прегледам.

ЖИКА: Па то је цензура.

ЈЕРОТИЈЕ: Него! Кад је у питању држава и династија, завешћу и цензуру и тортуру и секвестуру и позитуру, и ударићу свакоме двадесет пет по туру. Не бива друкче! 'Ајде, бога ти, господине Милисаве!

Милисав оде.

XXI

Јеротије, Жика

ЈЕРОТИЈЕ (*седне уморан на столицу и ху-кће*): Па шта сад, господин-Жико, по богу брате; шта ми саветујеш сад да чиним? Куда ћу и шта ћу с овим Ђоком?

ЖИКА: Ја бих као рекао...

ЈЕРОТИЈЕ: Говори!

ЖИКА: Па ви сте стари полицајац, знате већ како се у таквим приликама ради.

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, и да знам, не пада ми сад ништа на памет. Него говори, ако знаш.

ЖИКА: Па мислим Ђоку да пустите да побегне, а господину министру да телеграфирате: „Поред свег строгог надзора, оно сумњиво лице ноћас побегло из затвора...”

ЈЕРОТИЈЕ (*размишља*): Хм!... Побегло... Добро, може Ђока и побећи, али списи, антидинастички списи? Не могу ја казати господину министру: „Побегао Ђока и однео антидинастичке списе”. Је л' да не могу? И онда ће господин министар одговорити мени: „Добро, побегао, побегао, ал' пошаљи списе”. А шта да му пошаљем, господине Жико, је л' онај лек од затвора и ово писмо у коме смо намоловани ја и господин Вића! Је

не шутити и не мутити воду. Достаточно мене этот Дјока намутил, а сейчас еще он! (*Милисав встает и берет фуражку.*) И слышишь, господин Милисав, если он тебя почему-либо не послушается, скажи телеграфисту, чтобы он ни единой депеши не смел посылать, кто бы ее ни принес, пока я не просмотрю.

ЖИКА: Но ведь это цензура.

ЕРОТИЕ: Пускай! Когда речь идет о спасении государства и династии, я введу и цензуру, и секвестуру, и позитиру, буду пытаться и всыплю каждому по двадцать пять. А то как же иначе! Иди, бога ради, господин Милисав!

Милисав уходит.

XXI

Еротие, Жика.

ЕРОТИЕ (*усталый, садится на стул и кряхтит*): Что теперь делать, господин Жика, скажи, ради бога, братец, что ты посоветуешь мне сейчас делать? Куда я сунусь и что буду делать с этим Дјокой?

ЖИКА: Да как вам сказать...

ЕРОТИЕ: Говори!

ЖИКА: Да вы старый полицейский, знаете уж, как в таких случаях поступают.

ЕРОТИЕ: Да если бы и знал, сейчас мне ничего в голову не приходит. Скажи уж ты, если знаешь.

ЖИКА: Я думаю, вам надо дать Дјоке возможность убежать, а господину министру телеграфировать: «Несмотря на самую бдительную охрану, указанная подозрительная личность нынче вечером бежала из тюрьмы...»

ЕРОТИЕ (*размышляет*): Гм!.. Бежала... Хорошо, Дјока может и убежать, но документы, антидинастические документы! Не могу я сказать господину министру: «Дјока бежал и унес с собой антидинастические документы!» Не могу же? Ведь тогда господин министр ответит мне: «Ну хорошо, убежал так убежал, но вышлите документы». А что я pošлю ему, господин Жика? Рецепт от запора или письмо, в котором расписаны

л'... 'ајде реци!

XXII

Јоса, пређашњи

ЈОСА (*промоли главу кроз врата, не смејући да уђе*): Депенша.

ЈЕРОТИЈЕ (*скочи као опарен*): Депенша? Дај овамо! (*Шчена му. Јоса се повлачи. Нервозно отвара и чита потпис.*) Министар!... Ух, пресекоше ми се ноге! (*Клоне у столицу.*) Ја не смем да је читам. Читај ти, господин-Жико! (*Даје му.*)

ЖИКА (*чита*): „Лице, о коме је реч у вашем телеграму од седамнаестог овог месеца ухваћено је у срезу ивањичком...”

ЈЕРОТИЈЕ: Ех, на здравље!

ЖИКА (*наставља читање*): Лице које сте ви ухватили, вероватно је једно од таквих, стога га спроведите у Београд под строгим стражом, заједно са свима списима при њему нађеним”.

ЈЕРОТИЈЕ: На здравље!... (*Пауза.*) Шта сад, мој господин-Жико?

ЖИКА: Немате куд, морате га спровести.

ЈЕРОТИЈЕ: Кога? Ђоку? Море ћу да га спроведем, везаног ако хоћеш; метнућу га у цак, као мачку, па ћу да га пошаљем у Београд! Али шта ћу са списима? Видиш ли да господин министар има пик баш на ове списе!

ЖИКА: Знате шта, господине капетане? Ако хоћете мене да послушате...?

ЈЕРОТИЈЕ: Говори, господин-Жико, бог из тебе проговорио!

ЖИКА: И да пресечете ову бруку што вам се ћерка грлила у канцеларији, и да спроведете Ђоку у Београд, и да се извините пред господином министром; најбоље, идите ви тамо у собу и благословите прошевину, па онда заједно, са ћерком и зетом Ђоком, отпутујте ви лично у Београд, па тамо сами лично господину министру...

ЈЕРОТИЈЕ (*гледа га и размишља*): Ама, бо-

ја и господин Вича? Так што ли, скажи?

XXII

Јоса, те же.

ЈОСА (*просовываает в дверь голову, не смея войти*): Депенша!

ЕРОТИЕ (*вскакивает, как ошпаренный*): Депенша? Давай сюда! (*Выхватывает у него депешу. Йоса исчезает. Нервно распечатывает и читает подпись.*) Министр!.. Ух, у меня ноги подкосились. (*Валится на стул.*) Не смею даже прочесть... Прочти ты, господин Жика! (*Отдает ему.*)

ЖИКА (*читает*): «Личность, о которой идет речь в вашей телеграмме от семнадцатого сего месяца, арестована в уезде Ивањицком...»

ЕРОТИЕ: Эх, здрасьте вам!

ЖИКА (*продолжает читать*): «Личность, которую вы арестовали, вероятно, одна из подобных, поэтому препроводите ее в Белград под усиленной стражей вместе со всеми документами, при ней обнаруженными».

ЕРОТИЕ: Здрасьте вам!.. (*Пауза.*) Что теперь, господин Жика?

ЖИКА: Ничего не поделаешь, придется его препроводить.

ЕРОТИЕ: Кого? Джоку? Его-то я препровожу, если хочешь, даже связанным; посажу в мешок, как котенка, да и отправлю в Белград! Но что я буду делать с документами? Видишь ты, господину министру вынь да положи как раз эти документы!

ЖИКА: Знаете что, господин начальник. Если бы вы меня послушались...

ЕРОТИЕ: Говори, господин Жика, твоими устами глаголет сам бог!

ЖИКА: Покончите со всем этим шумом, который поднимется по поводу того, что ваша дочка обнималась в канцелярии, препроводите Джоку в Белград и извинитесь перед господином министром. Самое лучшее дело: идите вы туда в комнату и благословите их, а затем вместе с дочкой и зятем Джокой отправляйтесь лично в Белград, и там сами лично господину министру...

ЕРОТИЕ (*смотрит на него и размышля-*

га ти, мислиш ли да ће тако бити добро?
(*Размишља и врти главом.*) Слушај, готово
ћеш ти да имаш право. Сам га спроводим,
понесем и ове списе и овај... дабоме, могу
господину министру казати да је све то
замесио господин Вића из љубоморе.
Господину Вићи и онако не треба служба!
(*Одлучи се.*) Право кажеш, господине Жико,
тако ћу да урадим! (*Оде у собу.*)

XXIII

Жика, Миладин

*Жика оставши сам, хукне и седа на своју
столицу. Нађе однекуд ону крпу коју је ра-
није држао око главе, пипа је, па кад види
да је још влажна, метне је на чело; затим
наслони главу на обе руке.*

МИЛАДИН (*извири иза рафа, па кад види
да је господин Жика сам, прилази обазриво
и стаје пред његов сто*): Па тај Јосиф из Тр-
бушнице, увраћао је тако код мене у дућан
као човек...

*Жика скочи разјарен и најпре га тресне
оном крпом са главе, а затим заспе циглама,
актима и свим што дочепана са стола.*

Завеса

ет): Неужели ты думаешь, так будет лу-
чше? (*Размышляет и качает головой.*) Слу-
шай, ты совершенно прав. Сам я его отведу,
возьму с собой эти бумаги и... ну да! Могу
сказать господину министру, что все это за-
теял из ревности господин Вича. Господину
Вичи и так служба не нужна! (*Решается.*)
Верно сказал, господин Жика, так я и сде-
лаю! (*Уходит в другую комнату.*)

XXIII

Жика, Миладин.

*Жика, оставшись один, хмыкнул и сел на
свой стул. Где-то нашел тряпку, которую
раньше держал на голове, пощупал и, убе-
дившись, что она еще влажная, положил
себе на темя, затем опустил голову на
руки.*

МИЛАДИН (*выглядывает из-за полок и,
увидев, что господин Жика остался один,
осторожно подходит к нему и останавли-
вается перед его столом*): Так вот, этот Ю-
сиф из Трбушницы частенько заглядывал ко
мне в лавку как честный человек...

*Жика в ярости вскакивает и сперва бьет
его тряпкой по голове, а затем забрасыва-
ет папками, бумагами и всем, что попада-
ется ему на столе.*

Занавес